ఉపన్యాసం

చలం

అరుణా పబ్లిషింగ్ హౌస్
ఏలూరురోడ్డు ∙ విజయవాడ-2

అరుణా పబ్లిషింగ్ హౌస్ తరఫున
యౌవనవ్వానం (కథల సంపుటి)
1వ ముద్రణ : 1982 ఆగస్టు
2వ ముద్రణ : 1986 అక్టోబరు
3వ ముద్రణ : 1992 జనవరి

ధర : 10-00

ముద్రణ :
శ్రీ అరుణోదయ ప్రింటింగ్ ప్రెస్
సీతారామపురం, విజయవాడ-520 002.

ఇందులో...

యువనవ్యసం

పన్నెండు కొట్టారు. ఎదురుగా సముద్రం వంక చూస్తో చేతులో పేక కిందపడేశాడు లింగరాజు. ఆ రాత్రి ఆక్లబ్బు వరండాలో, పదిహేను రూపాయలు వోడాడు ఎదురుగా కూచున్న ముగ్గురు మిత్రులకి.

"జాతకం ఏం బాగా లేదు. అన్నీ నష్టాలే!" అన్నాడు చిరునవ్వుతో రోషమూ, చిరాకూ కలిపి.

అవునని, ఇసికని అలికింది ఓ పెద్ద అల.

"పదిహేను రూపాయలంటే చాలా కష్టమే లింగరాజుకి. ఏమూలో, పాపం, ఓనెల మామూలు కర్చు తగ్గించుకుంటాడు. ఇతని కేం? ఇట్లానే వోడుతో వుంటాడు. ఆ భార్యదీ కష్టమంతా. కాని ఆ మాత్రం చీట్లపేక సరదా లేకుండా ఎట్లా బతుకుతాడు?" అని ఆలోచిస్తున్నాడు. పక్కన కూచున్న శానిటరీ ఇన్‌స్పెక్టర్-లింగరాజువి ఆరు రూపాయలు గెలుచు కున్న పెద్ద మనిషి.

లింగరాజు క్లబ్బులో ఉచితమైన మెంబరు. అందరికీ తెలుసు-అతని నిరంతర దారిద్ర్యమూ, అతని సహజమైన స్నేహయోగ్యతా-

"పోనీ, నేను గెలుచుకున్న నాలుగు రూపాయలూ తిరిగి అతనికి ఇచ్చివెయ్యనా!" అనుకుంటున్నాడు ఎదురుగాకూచున్న తాసీల్దారు.

మానవ జీవితంమీద రూపాయల మహిమని అలకించి నవ్వుతోంది రత్నగర్భ.

కాని అందరికీ తెలుసు లోలోపల, చీట్లపేకలోనేకాదు, జీవితంలో కూడా జాలీ, ఉదారత్వం అల్లాంటి శక్తుల్ని గట్టిగా రానిస్తే అసలు సరదాయే పోయి జీవితంలో నిస్పృహ కలుగుతుందని. జీవితమనే ఆటలో లాభనష్టాలమీది దృష్టి సన్నగిలకూడదు, సుఖపడాలంటే.

"మీ కుర్రాడి గొడవ యేమన్నా తేలిందా?" అని అడిగాడు లింగ రాజుని.

'అబ్బాయి సంగతేమిటి?" అన్నాడు పొరుగూరునించి వొచ్చినవాళ్ళ సహాధ్యాయుడు, డాక్టరు.

ఎదురుగా సముద్రం-ఎలెక్ట్రిక్ దీపాల కింద, తెల్లని నురుగుని అక్షతలలాగు చల్లుతోంది ఇసికమీద. ఆ ఎండాకాలపు రాత్రి నీళ్ళమీది చిన్నగాలి ఉచితంగా ఆహ్లాదాన్ని విరబోస్తోంది వాళ్ళ చుట్టూ. కాని ఇంత వరకు వాళ్ళు ఒక్క క్షణమైనా "ఎంత హాయి" అనైనా అనుకోలేదు. క్లబ్బులోనించి ఇళ్ళకి వెళ్ళి, పాత గదుల మూల. పాత మంచాలమీద, పాత పెళ్ళాల పక్కన పడుకున్నదాకా గుర్తుకురాదు. తమవంత వరకూ, ఏ గుర్తూ ఆశించకుండా లాలించిన సముద్రపు గాలిలోని అవ్యాజమయిన దయ! విరుద్ధాలతో పోల్చుకుని కాని సౌఖ్యాన్ని గుర్తించలేరు మానవులు.

"తెలీదా నీకు? ఇతని అబ్బాయి — యూనివర్శిటీ రిసర్చి విద్యార్థి. చాలా తెలివైనవాడు. ఓ సినిమా నటిని పెళ్ళి చేసుకుంటానని పట్టు పట్టాడు."

"ఇంకేం? సరస్వతిని అతను వరిస్తే లక్ష్మి అతన్నే వరించింది. ఇంతకన్న ఇంకేం కావాలి." అన్నాడు నవ్వుతో డాక్టరు.

"అంతేనా? చదువూ, కులం, వంశం, నీతీ, ఏం ఆలోచించ నక్కర్లేదంటావా?" అన్నాడు లింగరాజు.

"ఆ పట్టింపులన్నీ ఇంకా ఎక్కడ వున్నాయోయ్ వ్యాసాల్లో, మాటల్లో తప్ప! డబ్బు. డబ్బు. డబ్బుతో సాధించలేనిదీ, డబ్బు తుడిచి వెయ్యలేనిదీ ఏ అప్రతిష్టా, అధర్మం, పాతకం లేనేలేవు. ఈనాడే కాదు, వేదకాలం నించీ కూడా" అన్నాడు తాసిల్దారు.

"అ డబ్బా లేదోయ్! సినిమానటి అంటే చాలా పిల్లనటి" అన్నాడు లింగరాజు.

"అట్లా చెప్పు! అదా నీ గొడవ?" అని సినికల్‌గా నవ్వాడు డాక్టరు.

"ఏమంటాడు మీ అబ్బాయి?"

"మామూలే. అదీ లేనిది తాను బతకలేనంటాడు."

"ఆమె లేనిదే నేను బతకలేను." అని లోపల్నించి నిజంగా అన గలిగిన తమ యవ్వనాన్ని ప్రయత్నించిగాని జ్ఞాపకం చేసుకోలేక పోతు న్నారు. ఈనాడు గానీ, వాళ్ళు చచ్చేదాకా ఏనాడు గానీ ఆ మాట యెవరి విషయమైనగాని తాము అనమని వాళ్ళకి ధృఢంగా తెలుసు. అందుకనే అంత కష్టం వాళ్ళకి. ప్రతి నిమిషం యెన్నడూ తరగని ఉత్సాహంతో తీరంతో సరసాలాడే సముద్రాన్ని చూస్తో కూడా వాళ్ల- ఒక కొత్త పిల్లని పట్టుకుని, ఆమెమీద ఇష్టాన్ని, జీవితంలో అన్ని విలువలకన్న అధికం చేసు కుని, తల్లిదండ్రుల్ని కూడా వొదులుకోగల బలంతో కోరడం ఎట్లా వుంటుందో—ఆలోచనకి తెచ్చుకోలేరు. కాని ఆమాట అన్నా అనకపోయినా తామూ తత్తుల్యమైన అవస్థలో పడ్డవారే ఓనాడు. కానీ, ఈనాడు ఆ అను భవం ఉత్త సిగ్గు, నవ్వు, ఏదో చిన్న తనపు చేష్ట,

"పూర్వం ఇట్లాంటి వ్యవహారాలు సులభంగా తీరిపోయేవోయ్. ఓ గదిలో పెట్టి మెత్తగా తంతే వొదిలిపోయేది ప్రేమ జాడ్యం. ఈనాడు మగపిల్లలకే కాదు, ఆడపిల్లలకీ పుడుతోంది."

"పెద్దవాళ్ళ మెత్తదనమే దీనికంతా కారణం. మానాన్న ఏం చేశా డనుకున్నావు? గేదె పలుగుతో తన్నాడు, నేనో గొల్లదాన్ని గదిలోకి తెచ్చు కున్నప్పుడు. ఆనాటినుంచి పాలని చూస్తే భయం నాకు."

"అవును. ఒకప్పుడు మనమూ ఇలాంటి వెర్రిపోకిళ్ళు పోయిన మహానుభావులమే అనుకుంటో ఎల్లా కఠినంగా తన్నగలం, కుర్రవాళ్ళని?"

"మన లింగరాజు చూడు. ఎంత డబ్బుపెట్టాడనుకున్నావు. ఆ కుర్ర వాడి చదువుమీద! ఆ మూండతో తిరిగి చదువు పాడుచేసుకుంటే డబ్బు

పంపనంటే చదువు మానేసి, ఆ పిల్లతో బిచ్చమెత్తుకుని బతుకుతానని రాశాడు ఆ సుపుత్రుడు."

"ఆ పిల్ల చాలా అందమా ఏమిట్రా? చూశావా నువ్వు?"

"అందం లేదు, ఏమీలేదు." అన్నాడు లింగరాజు బిట్టర్‌గా.

"ఐతే?"

"అందమెందుకోయ్? సినిమా తెరమీద చూస్తే చాలు, అన్ని అందాలూ కల్పించుకుంటారు."

"అదేమిటోయ్, ప్రత్యక్షంగా మనిషిని చూస్తో..... .."

"కాని నాటకాల కూర్మయ్యని ఎరుగుదువుగా! నెల్లూరులో పెన్న దుబ్బుల్లో అతన్ని అనుగ్రహించిన జడ్జీగారి కూతూర్నే మంటావు? చాలా అందమైనది, చదువుకున్నదీ. నాటకాల మహిమ."

మాటలు అపి సముద్రంకేసి చూస్తున్నారు. తమ బుద్ధికి మించిన ఈ కామ రహస్యాన్ని ఏమన్నా చెప్పగలదేమో ఆ రహస్య నిధి అన్నట్టు.

తాసిల్దారుకి చిన్నతనం జ్ఞాపకం వస్తోంది.

"చాలా సహజమోయ్, నేను ఓ నిజమైన కథ చెబుతాను వినండి" అంటో సిగరెట్టు వెలిగించాడు.

* * *

"అప్పుడు అయిదో ఫారం చదువుతున్నాను. యవ్వనం వాస్తోందని నాకుగానీ ఎవరికిగానీ గుర్తులేదు. ఇంకా పొట్టిలాగుల్లోనే వున్నాను. అప్పుడప్పుడు క్లాసులో ఆడపిల్లలకేసి చూసినప్పుడు ఆ ఇరుకు లాగుపెట్టే ఇబ్బంది కూడా నాకు సరిగా గుర్తురాని రోజులు. పాఠాలూ, ఆటలూ తప్ప ఆ రోజుల్లో సినిమాలా, పాటకచేరీలా, చలం పుస్తకాలా!

ఆడవాళ్ళ నాటకం కంపెనీ వచ్చింది మావూరు. మా నాన్నగారే ఆ వూరికి పెద్దమనిషి కావడంవల్ల ఆ నాటకం మొగవాళ్ళొచ్చి ఆయన్ని ఆశ్రయించారు. మా కుటుంబమంతా టిక్కెట్లు లేకుండానే, ప్రతి నాటకానికీ హాజరైనాము.

ఆడవాళ్ళే మొగవేషాలు కూడా, ముఖ్యపాత్రలన్నీనీ.

నాటకాల గ్లామర్ ఎప్పుడూ పోదనుకుంటాను. ఈనాడైనా చూసిన నాటకం, ఎరిగిన వేషాలవాళ్ళయినా సరే. ముందు ఆ దప్పులు, గుంపూ, లైట్లూ, నిరీక్షిస్తూ కూచోడం, తెర కదలడం, ఏం చూడబోతున్నామో అనే ఆలోచనలూ-ఆ చిన్నతనంలో ఆ మొదటిరాత్రి ఏమైనానో! లోపల్నించి మంగళహారతి, టెంకాయ కొట్టడం. అవ్యక్తమైన మాటలు, చిన్ననవ్వులు, మనుషులు చీరె కుచ్చెళ్ళతో పరుగెత్తుతున్న చప్పుడు, తెల్లని మోచేతి భాగం తెర సందులోంచి కనిపించడం.

రెండో రంగంలో, రాజకుమారుడు రంగంమీద ప్రవేశించాడో లేదో, ఈకె తురాయీ, వంపుతీరిన మీసం, చమ్కీ కోటూ, లాగూ,కత్తీ-ఆడదని తెలీదుసుమా నాకు. నా హృదయం ఒక్కనిమిషంలో ఆ రాజ కుమారుడి దయింది, జీవితంలో ఒక పెద్ద మెరుపు మెరిసినట్టు. ఇంక ఎన్నడూ ఇంతవరకూ నేనట్లా ప్రేమించలేదు. నాటక పాకలు తెలుసుగా నీకు-ఈనాటికీ అట్లానే వున్నాయి. రెండు ఆరిపోయే గానులైట్లూ, కింద దుమ్మూ: పైన రేకులూ, మూడు చిరిగిపోయిన తెరలూ-కాని ఆనాటినించి ఆ స్థలమంతా స్వర్గమయిందనుకో. నేను ఎదిగాక మైసూరులో దసరా ఉత్స వాలు, కాంగ్రేసు, పార్కు ఫెయిర్స్ ఎన్నో చూశాను. కాని అలాంటి అనుభవం ఎన్నడూ కలగలేదు. మళ్ళీ తరవాత జీవితంలో, మరి మనసుకే కల్పనాగుణం పోతుందో, ఎంత చిత్రమైనా మామూలైపోతుందో, ఎదిగిన కొద్దీ!

ఆ మాయ ఒక్కరోజు కాదు. మూడు నెలలు. ఆ రేకులూ, మట్టినేలా పగలు చూసినాసరే గుండె కొట్టుకునేది. అదో స్వర్గం. తెర లోపల్నించే పాడుకుంటో రంగంమీదికి వచ్చిన ఆ రాజకుమారుణ్ణి చూసిన నిమిషం నించి.

ఆతను తెరలోపలికి వెళితే దీపాలారిపోయి నట్టయింది. మళ్ళీ ఎప్పుడు కనబడతాడు? అతను తెరవెనకకి వెళ్ళలేదు ఎక్కడికో గొప్ప హర్మ్యాల్లోకో, అంతఃపురాల్లోకో వెళ్ళాడనే.

ఇంటికి వెళ్ళిన తరవాత అమ్మా, అక్కయ్యా, నాన్నా చాలా సేపు ఆ నాటకం సంగతే మాట్లాడుతున్నారు. వాళ్ళకి నాలో సగం వెర్రెక్కింది. మర్నాడు నాటకం ప్రారంభం కాకముందే వెళ్ళాం. ఎవరోవొచ్చి అమ్మనీ, వాళ్ళనీ, తెర వెనకాలకి రమ్మని పిలిచారు. తెర వెనకాలకి! వాళ్ళల్లోకి! ఆలోచించకుండానే మొగవాళ్ళల్లోంచి చివాలున లేచి నేనూ వాళ్ళ వెంబడి వెళ్ళాను. మంగళహారతికి సిద్ధమౌతున్నారు వాళ్ళు. వాళ్ళమధ్య నా రాజ కుమారుడు. ఆ పుణ్యస్థలాన్ని తొక్కడానికి అర్హత ఉందా అన్నట్లు వెనకగా బెదురుతూ నుంచున్నాను నేను. అమ్మ వాళ్ళతో చనువుగా మాట్లాడు తోంది. వాళ్ళ మెళ్ళల్లో వజ్రహారాల్ని చేత్తో పట్టుకుని చూస్తోంది అమ్మ.

"వుత్త పూసలే" అంది.

వాళ్ళు నవ్వారు.

"వజ్రాలమల్లే మెరిశాయి నిన్నరాత్రి" అంది.

"ఆ మనుషులూ వుత్తపూసలే" అన్నారు మా నాన్న ఆ రాత్రి. నాకెంతో కోపం వచ్చింది.

అదేమిటి అమ్మ ఆ రాజకుమారుణ్ని, రాచకుమార్తెల్ని అంత దగ్గిరిగా తాకుతుంది. అంత చనువుగా నవ్వుతుంది? ఎన్నటికన్నా నాకా అదృష్టం కలుగుతుందా?

కొంత సేపటికి రాజకుమార్తె నన్ను చూసి, "మీ అబ్బాయా!" అంది.

నేను కరిగి నీరైనాను, నన్ను! నన్ను ప్రత్యేకించి పలికింది. శ్రీమహా విష్ణువు ప్రత్యక్షమై నుంచున్నా అట్లా అవుతానా? "రా నాయనా, దగ్గిరికి రా?" అని రాజకుమార్తె. నేనేమయినాను? దగ్గిరికి వెళ్ళాలని ఒకటే వుబలాటం. కాని సిగ్గు, గౌరవం, ఇంకేమేమిటో? కదల్లేను.

తెరలోనించి వెలుపలి దీపాలకాంతి, వాళ్ళ రంగు మొహాలమీద ఆ పెదిమల ఎరుపు, చెంపల తళతళ, ఆ చీరలకింద మిస్టరీ! ఎన్నటికన్నా జన్మలో ఏ అందాలు చూసినా, మళ్ళీ మనసు అట్లా అవుతుందా! స్వర్గంలో అప్సరసల్ని చూసినా? నా చిన్ననాటి కళ్ళ కొత్త యవ్వనపు దృష్టి? మళ్ళీ ఏ దేవతలో కటాక్షిస్తేనే తప్ప!

మా అక్క రాజకుమారుడి మీసాల నల్ల రంగును తాకి నవ్వుతోంది. పరాయి యువకుణ్ని!

"ఎంత బావుందో మీ చీర! ఎంతకి తీశారు!" అన్నాడు రాజ కుమారుడు.

ఎక్కడో మనసులో ఆ మాటలు, నా ఊహాకల్పనా అందాలకి సరి పడక గొడవ చేస్తున్నాయి. కానీ అంకురించే యవ్వన కాంతులకి గొప్ప ఆధారం దొరికింది. వాటిని ఆర్పగల శక్తి ఈ ముసలి ప్రపంచానికి లేదు, ఒక్క కాలానికి తప్ప!

ఇంటికి వెళ్ళి పడుకుంటే అనేక కలలు. చెవుల్లో అవే పాటలు. కళ్ళముందు అవే రూపాలు.

సాయింత్రం తక్కిన పిల్లలతో కలిసి ఆ నాటకాలు మళ్ళీ. ఎంత వల్లించినా బడిపాఠాలు వొప్పచెప్పలేని నాకు ఆ నాటకమంతా కంఠతా వొచ్చేసింది. వెదురుబద్దలు కత్తులుగా, ఇటిక పొడుము రంగుగా, దూకి, ఎగిరి, శత్రువులతో యుద్ధాలుచేసి, రాజకుమార్తెని రక్షించేవాణ్ణి.

మా ప్రేక్షకులు మా అక్కయ్య వొక్కతే మాకు సలహాలిస్తో- పోర్షను అందిస్తో, మెచ్చుకుంటో రెండురోజులు చూసి, మూడో రోజున అమ్మకి ఫిర్యాదు చేసింది. సాయంత్రాలు చదవకుండా నాటకాలు ఆడు తున్నానని, ఇదివరకు మాత్రం చదివానా సాయింత్రాలు. ఆడుకున్నానుగాని! ఆ ఫిర్యాదు విని సంతోషించి మా అమ్మ కూడా మా నాటకాలకి హాజ రవడం ప్రారంభించింది.

అమ్మా వాళ్ళు అసలు నాటకాలకి వచ్చినా రాకపోయినా ఎవరో బంధువులతో ఎట్లాగో వోలాగు ప్రతినాటకానికీ హాజరైనాను. రోజు విడిచి రోజు నాటకం. వాళ్ళకి నాలుగయిదు నాటకాలే తెలుసు. అవే తిరిగి తిరిగి చూపిస్తున్నారు. అన్నీ కంఠోపాఠమైనాయి నాకు. వీలైనప్పుడల్లా ఎవరి తోనో ఒకరితో నాటకం ముందే లోపలికివెళ్ళి వాళ్ళని చూసి వస్తో వుంటాను. మాటల్లో కాకపోయినా, నేను వాళ్ళకి పరిచయం, సాయంత్రం

మా నాటకాలు, రాత్రికి నిజం నాటకాలు, పగలంతా బళ్లోకూడా కలలు. వాళ్ళని గురించే వూహలు. వాళ్ళతో పరిచయం కావడం, నన్ను తెలిసినట్లు పలకరించడం, నన్నూ సహాయం చేయనీయడం, అంతకంటే కలలు కన డానికి వయసులేదు. కాని ఆ మాధుర్యం వుంది. నేను పురుషుణ్ణి. వాళ్ళు స్త్రీలు. మా ఊరి రౌడీలు కొందరు అల్లరి చెయ్యాలనీ, తెర వెనకాలకి జొరబడాలనీ ప్రయత్నాలు చేస్తున్నట్టు కూడా తెలుసు నాకు. అట్లాంటి దేమన్నా జరిగితే నాటకం స్త్రీలని ఎట్లాగో రక్షించడానికి నేను సిద్ధంగా వుండాలని కాచుకుని వుండేవాణ్ణి. ఆ నాటకానికి వొచ్చిన ప్రతి మనిషీ రౌడీగా కనపడి, నాకు విరోధి అయేవాడు. ఆ దినాలన్నీ ఆ నాటకాల అందాలలో, ఆ నర్తకుల ఆదరాన్వేషణలో బతికాను.

తను కాపరానికి వెళ్ళినప్పణ్ణించి మా అక్కయ్యకి నామీద పదింతలు శ్రద్ధ పెరిగింది. ఇంటికి రాసే ప్రతి ఉత్తరంలోనూ నేనెట్లా చదువుతున్నానో, బుద్ధిగా వున్నానో అమ్మని అడుగుతోంది. నన్నెట్లా తన్ని చదివించాలో, గొప్పవాణ్ణి చెయ్యాలో సలహాలిస్తోంది. తాను పుట్టింటికి వచ్చినప్పుడు ఆమె దృష్టి అంతా నామీదే వుంటుంది. నేను కూచోడంలో, భోజనం చెయ్యడంలో, చదువులో, మాటలో, అన్నిట్లోనూ నాలో వేలకొలది లోపాలు కనపడి మా అమ్మతో మాట్లాడేది- ఆమె నామీద సరైన శ్రద్ధ చూపటంలేదనీ, అవసరమైనంత తిట్టడం లేదనీ, నాన్నగారితో చెప్పి తన్నించటంలేదనీ, అదంతా ప్రేమ అని నమ్మమంటారు పిల్లల్ని. తామూ నమ్ముతారు పెద్దవాళ్ళు. మా బంధువులంతా పొగిడేవాళ్ళు మా అక్కయ్యని. తమ్ముడిమీద ఎంత ప్రేమ అని. పెద్దవాళ్లు ఎప్పుడూ తెలుసుకోలేనిదేమంటే పిల్లలు మూర్ఖులు కారనీ, లోకపరత్వం. అబద్ధం, ఇంకా మనసులమీద కమ్మని పిల్లల మనసులకి వాస్తవాన్ని తెలుసుకునే స్వచ్ఛమయిన శక్తి వుంటుందనీ, పిల్లలకి తెలీదు. కాని వాస్తవమయిన విలువలు, ఈ మాయ తెరల్ని తొలిగించి రిజిష్టరు చేస్తూనే వుంటుంది వాళ్ళ మనసు! జాగ్రత్తగా వెతికి వెతికి నూరిపోసేది అమ్మకి. నా మిత్రులందరు రౌడీలు, నా ఆటలు దౌర్జన్యాలు, నా మాటలు బూతులని ఏరి చూపుతో.

కాపరానికి వెళ్ళక ముందు నాతో, చీవాట్లు తినే పిల్ల - అక్కయ్య ఆ కార్యం గదిలోకి వెళ్ళి రాగానే, ఆ వొక్క పనితో ఆమెకి ఒక స్థానం, గౌరవం, విచక్షణ, విమర్శన, పీఠంమీద ఆసనం, అన్నీ కలిగినట్టు అను కుంటోంది. ఆమె గోల ప్రారంభించింది, నేను నాటకాలు చూసి ఎందుకూ కొరగాకుండా పోతున్నానని.

ఆనాటి రాత్రి నాటకం ప్రారంభించడం ఆలస్యమయింది. హాలులో కలవరం, అంతకుముందే నేను లోపలికి వెళ్ళినప్పుడు నారాజ కుమారుడు కనిపించలేదు. గడ్డం సాయిబు వేషం వేసి, "ఇక్క మావురే బెల్లం." అవి అప్పుడప్పుడు సరైనకథ పట్టుతో అనడం తప్ప పనిలేని మానేజరు తెరముందుకి వొచ్చి, రాజకుమారుడికి జబ్బు చెయ్యడం చేత ఆలస్యంగా ప్రారంభమౌతుందని చెప్పి క్షమార్పణ అడిగి లోపలికి వెళ్లాడు. అతని వెనకనే నేనూ లోపలికి వెళ్ళాను. నా రాజ కుమారుడికి జబ్బు.

అప్పటికే నా రాజకుమారుడు రంగు పూసుకున్నాడు. మోచేతుల వరకూ కంఠం కిందికి తెలుపు. తక్కింది కారునలుపు. కాని నాకాభేదం ఆనాడు గుర్తులేదు. రెవికమీద ఓ గుడ్డని బిగించి కట్టుకుంటున్నాడు. కోటు పైకి తన స్త్రీత్వం కనబడకుండానని ఇప్పుడు తెలుసు నాకు. అందరూ మంగళహారతి పాడుతున్నారు. జబ్బుతో వాడిపోయిన అతని మొహంకేసి చూస్తో, నా హృదయమంతా ఆమెకి ఇచ్చేసి దూరంగా నిలబడ్డాను. ఒక కొవ్వొత్తి కాంతి ఆమెమీద పడుతోంది. విరబోసుకున్న జుట్టు నల్లని వీపు మీద పమిట కిందికి వొదిలేసింది, ఎర్రని పెదవులు, తీర్చిన కనుబొమ్మలు, సన్నని మీసం. అటునించి నాటక ప్రారంభంలో నా గుండెలు కొట్టుకునేట్టు చేసే మంగళహారతి.

ఇటూ అటూ చూశాడు రాజకుమారుడు నిస్సహాయంగా. ఎవరూ లేరు నేను తప్ప!

అలిసిపోయిన కంఠంతో "నాయనా! ఇలా రా" అంది. ఆకాశం నించి చుక్కలు మెరుస్తో లోపలికి వొచ్చి మా చుట్టూ నాట్యమాడాయి.

సిగ్గుగా దగ్గిరికి వెళ్లాను. ఆడది అని నాకు గుర్తుకురాలేదు. కాని తెలుసు. మీకు అర్థమౌతోంది కదూ ఆ చిత్తవృత్తి? ప్రతిదీ స్థిరంగా తెలిసిపోయిన మన ఈనాటి గడ్డు మనసుకి అందదు. ఆలికినట్టు, మారినట్టు, కలిసిపో తున్నట్టు తోచే ఆ చిన్ననాటి దృష్టి. పధ్నాలుగేళ్ళు నిండిన నాకే అట్లా వుంటే, కొత్తగా లోకం చూసే శిశువులకి ఎట్లా కనపడతాయో యీ వస్తువులూ, మనుషులూ అనుకుంటాను. గంతులేసే ఆవుదూడ కళ్ళలో కనబడుతుంది ఆ కొత్తదనం; ప్రతిదీ కళ్ళు తెరిచి చూసి చేతులు జాచే పసిపిల్లల భంగిమలో. ఆమె ఆడది అనే నిశ్చయమైతే! పమిటలేని ఆమె చాయలకు వెడతానా? ఈనాటికైనా వెళ్ళగలనా?

"రా నాయినా, దగ్గిరకి. ఈ బట్టని వీపున బిగించి పిన్నులు పెట్టు" అంది.

నేనేమైనాను? అలాటి నిముషాల్లోనే ఈ మనుష్య జీవితపు గొప్ప విలవలు అర్థమౌతాయి. అంత ఆనందం ప్రసాదించిన ఈశ్వరుడిమీద అప్రయత్నంగా కృతజ్ఞత కలుగుతుంది. ఈనాడు అదీ రాదు. కాని ఓనాడు అనుభవించాము. ఆ ఆనందం ఈ భూలోకానికే. మనుషులకే. అన్నీ తెలిసిన దేవతల కెట్లా కలుగుతుంది?

వొణుకుతున్న వేళ్ళతో ఆ వీపుని బిగించాను. మేలుకుంటున్న నా పురుషత్వం నాకు తెలీకుండా గంతులేస్తోంది. నాలో ఉప్పొంగి వేళ్ళలో, నా కళ్ళలో జ్వలించి, నా వూపిరినీ, నా కంఠాన్నీ నొక్కుతోంది.

తరవాత ఆ వల్కలాల్ని సద్దాను.

"థాంక్స్" అనేందుకు తెలుగుమాట లేకపోవడం ఎంత దుర దృష్టం! నావంక నా కళ్ళలోకి చూపి చిరునవ్వు నవ్వింది ఆమె. అతను రాజకుమారుడు.

"నీపేరేమిటి నాయనా!"

"మాధవరావు"

"చదువుకుంటున్నావా?"

"ఊ"

"పెళ్ళయిందా?"

"లేదు."

ఆమె పక్కన నుంచుని కోటూ, కత్తీ అన్నీ అందించాను.

రాజకుమార్తె పాట వినబడుతోంది దీనమైన ఆ పాట మధ్యలో. దర్శకుల చూపుల్ని వెలిగిస్తో రాజకుమారుడు ప్రవేశించాలి రంగంమీదికి. నాకు తెలుసు.

"పాట!" అన్నాను.

ఎంత దయతో నవ్వింది!

"వెడుతున్నాను....చూడు....సరిగావుందా? జుట్టు కనబడటంలేదు కదూ?" అంటోంది అద్దంలో తనని చూసుకుంటో, అద్దంలోంచి నన్ను చూస్తో. పెదవుల్ని ముందుకి చాచింది ముద్దువలె.

హడలిపోయినాను. మూర్ఛపడతాననిపించింది. కాని ఆ ఆవేదనలో "పాట, పాట వెళ్ళాలి" అంటోంది నా మనసు.

"పాట" అన్నాను పైకి.

"పాడనీ"

అని తీరికగా అద్దం పెట్టేసి నావైపు తిరిగింది. ఎంత ధైర్యం. ఎంత స్వేచ్ఛ! అంటే తనకోసం ఇట్లా పాడుతో వుండవలసిందే. తను వెళ్ళతలుచుకున్నదాకా! రాజకుమారుడు మరి.

"వొళ్లు బావుంటలా. వెళ్ళి గొంతు చించుకోవాలి" అంటో బద్ధకంగా బయలుదేరింది. ఆ బద్ధకం పోగొట్టడానికి నా రక్తం ఔషధంగా ఇద్దును. ఆమె పాదాలు గట్టిగా నడవనక్కర్లేకుండా, నా వొంటిని ఆ నేలమీద పరుద్దును! ఎలాగో నాలోపలి ఆరాధన అర్థమయింది గావును, ఆనాటి రాత్రి ఆమెకి. నా పక్కన ఆగి, నా చంపల్ని వేళ్ళతో పట్టుకుని వూయించి, ఒక్కపరుగు తీసింది.

అట్లానే నుంచుని పోయినాను; యత్నించి కూడా అడుగు కదలలేను. ఆ అద్దం, ఆమె వేళ్లు తాకిన ఆ రంగులు, ఆమె విప్పివేసిన ఆ

చౌక చీర, అన్నీ అన్నీ వెలలేని ఐశ్వర్యాలు! నుంచున్నాను. బైట పరుష వాక్యాలు. ఆ కథానాయకిని చెరపెట్టిన నీచుడినించి. కత్తియుద్ధం, పద్యాలు, వీరకీర్తనలు ద్వంద్వయుద్ధాలు.

రంగమైపోయి, నలుగురూ గబగబా లోపలికి వచ్చారు. ఆమె నా వంక చూసి విసుకుగా "ఇక్కడ ఎందుకు, బైటవెళ్ళి కూచుని చూడు" అంది.

హడిలిపోయినాను. దీపాలారిపోయాయి. కాళ్ళ తడబడుతో వెళ్ళాను ఏం చేశాను నేను అంత ఆగ్రహానికి?

ఈనాడైతేనా! కులాసాగా-

"ఆడవాళ్ళు, వాళ్ళ చిత్తవృత్తికి ఓ అర్థం ఉందా? బుద్ధిలేనివాళ్ళు" అనేసి, ఆ వెపుకి పోను.

కాని ఆనాడు ఆమె అనుగ్రహం మళ్ళీ సంపాయించిందాకా నిలవ గలనా? నాటకం చూడలేదు. కళ్ళనీళ్ళు, గొడవపడే గుండే అడ్డమైనాయి. రాత్రి నిద్రలేదు. మళ్ళీ రాత్రి ఎప్పుడవుతుంది? కాని ఎట్లా చూస్తుందో నన్ను! అసలు నావంక చూస్తుందా? ఏమైనా వెళ్ళకుండా వుండలేను.

అక్కయ్య నాటకాల వాళ్ళని తిట్టిపోస్తోంది. వాళ్ళు చేసిన పాప మల్లా నన్ను లోపలికి రానిస్తున్నారనో, లేక తనకన్న వాళ్ళని ఎక్కువగా తలచుకుంటున్నాననో, ఇష్టపడుతున్నాననో! కాని నాటకాలకి ఉచితంగా వొస్తుంది. లోపలికి వొచ్చి వాళ్ళతో కులాసాగా మాట్లాడుతుంది. వాళ్ళని పొగుడుతుంది. బైటికి వచ్చి తక్కిన ఆడవాళ్ళ ముందు బడాయి చూపిస్తుంది. వాళ్ళు తనకి తెలుసునని వాళ్ళ ఆంతర్యాలు మాట్లాడు తుంది.

చిన్నతనంలో ఈ చౌర్యం చాలా బాధపెడుతుంది పిల్లల్ని. తాము ప్రేమించే మనుష్యుల్నే అర్థం కాకుండా చేస్తుంది.

నా వయసుకి ఈ వేషాలూ, అబద్ధాలు అర్థం కావలసిందే నాకు. కాని అమ్మా, నాన్నా చాలా నూన్యతం కలవాళ్లు. ముఖం ముందు ఓమాట,

వెనక ఓ మాట తక్కువ వాళ్ళలో. ముఖ్యం నన్ను ఇబ్బందిలో పెట్టరు. బంధువుల్ని తిట్టుకుని పిల్లలిముందే, ఆ బంధువుల మీదే తమతో కలిసి ప్రేమ నటించమంటారు పెద్దలు.

మా అక్కయ్యకి మా అమ్మానాన్న మీద కూడా గౌరవం కొంత తగ్గింది. లోకానికి పనికిరాని వ్యర్థులని. అత్తవారింటికి వెళ్ళి చాలా అబద్ధాలు నేర్చుకుంది.

ఎందుకో ఆ రాత్రి నాటకానికి నేను వెళ్ళకుండా చెయ్యాలని పట్టుపట్టింది అక్కయ్య. మాబావకూడా జోడైనాడు. తన బావమరిది అవిధంగా గాడిద అయిపోతోంటే, నాటక పాకలు పట్టుకు తిరుగుతో వుంటే తనకి అప్రతిష్ట అన్నాడు. మా నాన్నా, అమ్మా ఏమీ అనలేదు. ఏరి కోరి తెచ్చుకున్నాం ఇతన్ని: అతనితో కలిసి మనపిల్ల ఇట్లా అయిందీ: అనుభవించాలి అన్నట్లు చూస్తున్నారు నాన్న అని తెలుసుకున్నాను నేను కొన్నేళ్ళకి.

నేను మాత్రం వెళ్ళి తీరాలని నిశ్చయించుకున్నాను. ఏమైనా సరే. ఆమె మళ్ళీ నామీద దయగా నవ్వేందాకా నేను బతకలేను.

నేను బయలుదేరుతో వుండగా మా బావ అడ్డమైనాడు. అధికారంగా "ఎక్కడికి?" అన్నాడు. నేను తలొంచుకుని పరిగెత్తాను. తిరిగి వొచ్చాక ఏమైనా కానీ, ముందు నేను వెళ్ళాలి!

కొట్టుకునే గుండెలతో పరిగెత్తుకుని సరాసరి నాటకం పాకలోకివెళ్ళి తెర పక్కగా నుంచుని చూస్తున్నాను. మా నాన్నగారి అధికృత వల్ల నాకు చొరవ, ఆ వూళ్ళో ఎక్కడికైనా సరే. యీ నాటకం పాకలోనూ అంతే. అందరూ గుంపుగా పోగై తొరతొరగా తయారౌతున్నారు నెట్టుకుంటో. నవ్వుకుంటో, అరచుకుంటో. "ఆ కత్తి ఇట్లాతే. పఫ్ (puff) అండియ్యి, నీకేం బుద్ధిలేదుటే, ఒదులు" ఇట్లాంటి కేకలు. మధ్య మధ్య బూతులు. వాళ్ళ తక్కువజాతి భాష, తేలిక నవ్వు, చవక వేళాకోళాలు, అర్థం లేని కోపాలు. ఇవేమీ ఆనాడు నా కళ్ళు తెరవలేదు. ఇంకోళ్ళలో ఐతే నా సహాధ్యాయులలోనైనా, వెచిటనే నాకు అసహ్యం కలిగేది. కాని ఆమెమీద నా

అనురాగం, ఘనత వాళ్ళందరిమీదికీ కూడా ప్రసరించింది. ఓ మైకంలో, కలలో బతుకుతున్నాను. అజ్ఞానంలోనని మీరన్నా నిజమే కావొచ్చు, చచ్చిపోయింతరవాత ఎక్కడో మేలుకోడమే వుంటే, పాతజీవితంలో అట్లాంటి అంధకారంలో బతికామని అనుకుంటావేమో! కాని నా ఈనాటి వాస్తవం ఏమీ ఉన్నత ఆనందం కాదు ఆనాటి మాయకన్న!

నేను వాళ్ళ మధ్యకి వెడితే ఒక మొగవాడు వచ్చాడనే ధ్యాస వొచ్చేదికాదు వాళ్లకి. నాముందే బట్టలు మార్చుకునేవారు. అవతల వారి మనసులో ఆ సిగ్గు లేకపోతే. అసలు వాళ్ళ మనసులోనూ వుండదంటారు. అదీగాక నా వయసుకి చిన్నశరీరం నాది. రైళ్లలో ఇంకా అరటిక్కెట్టే నాకు. అదీగాక వాళ్లమధ్య మొగాళ్ళు రంగులు వేస్తో, రెవికలు సర్దుతో ఉంటే, మొగవాళ్ల దృష్టి వాళ్లని ఇబ్బంది పెట్టడం ఎప్పుడో మానేసింది అని తెలుసు.

చివరికి నా రాజకుమారుడి దృష్టి నాపైని నిలిచింది. చాలా నీరసంగా వుంది ఆమె, నా వంక చూసి లోపల నవ్వుకుని-

"ఏం మళ్ళీ నా బొమ్మలు బిగించాలని వొచ్చావా? బాగా మరిగాడు" అంది.

అందరూ పెద్ద నవ్వు నన్ను చూసి.
"ఏమిటి? ఏమిటి?" అన్నారు.
"నిన్నరాత్రి............"
ఇంక బైటికి ఒక్క పరుగు తీశాను.

చాలా కోపం వచ్చింది నాకు. కాని ఏంలాభం? ప్రేమించిన మీకు అర్థమౌతుంది. కోపం వొస్తుంది ప్రియురాలిమీద. ఆమెని నరకాలి, చంపాలి, లేక రక్షించమని పాదాలమీద వాలాలి. అంతేగాని మన కేమని ఉపేక్షించమని వొదులుకోలేము. కాదూ-ఆనాడు అంతే నేను!

నాటకం చూడలేదు. పాక వెలపలినించి వినపడే పాటలద్వారా, మాటలద్వారా నాటకాన్ని వెంబడిస్తోనే వుంది వెనక మనసు. ఆమె అను

గ్రహాన్ని సంపాయించడం ఎట్లాగా అని మధ్య మధ్య ఆలోచన. కసి ఎలా తీర్చుకోవడమూ అని నాటకశాలకి నిష్పంటించడం దగ్గిరికి పోయి నాయి వ్యూహాలు! ఓమూల అంటించి, యోధుడిమల్లె ఆమెని రక్షించాలి కాలి పోనీలేను!

చివరికి ఆమెని ఒంటరిగా కలుసుకోవాలని నిశ్చయించుకున్నాను. ఎట్లా? నాటకమంతా తిరగవేసుకున్నాను మనసులో. ఈ కొత్త నాటకంలో అతను స్త్రీ వేషంతో అంతఃపురంలోకి వెడతాడు నా రాజకుమారుడు తనని కనుక్కున్న శత్రువులతో ఆడవేషంలోనే యుద్ధంచేసి తప్పించుకొని బైటపడతాడు. ఆ యుద్ధం జరుగుతూవుండగా వెళ్ళి, సైడు కర్టెన్‌లో నుంచున్నాను. ఒక్కదూకుతో ఆమె నామీద పడ్డది, విచ్చు కత్తితో సహా. నేను పడిపోకుండా ఆమెని పట్టుకున్నాను. ఆశ్చర్యంతో మొహ మెత్తింది. నేను కావలించుకోవాలను కోలేదు. నా తప్పు తెలిసి హడలిపోయినాను. ఆమె స్త్రీ. బనారసు చీరె, నగలు, కోమలమైన ముఖం-నా వొళ్ళు ఏ మయింది?

ఆమె తలెత్తి నన్ను చూసింది. కాని నా చేతుల్లోంచి తప్పించుకో లేదు; తోసెయ్యలేదు. ఆమె నేనూ ఒకటే ఎత్తు. కాని నా చేతులు చాలా సన్నం!

పకపక నవ్వింది. చప్పున ఆపింది. శబ్దమౌతుందని జ్ఞాపకం వొచ్చి,

"కుర్రాడా! కుర్రాడా!" అంది నేనంతా కావలిస్తే పన్నాగం పన్నా ననుకుంది గావును. అపుడేమి ఆలోచించలేను. ఇంకా నా చేతుల్లోనే వుంది ఆమె. మరి ఆ క్షణాన ఎదిగానో నా మొహం ఎట్లా మారిందో తెలీదు. ఆమె కావలిసే నన్ను అనుకుంది అనుకున్నాను. కాని ఆమె యుద్ధంలో అలిసి అనుకుంది నన్ను, జబ్బు నీరసంవల్ల!

నీరసంగా, "కొంచెం మంచినీళ్లు" అని నామీద బరువువేసి కళ్లు మూసుకుంది, ఏం చేయను? ఎట్లా వొదలను? ఎట్లా మంచి నీళ్లివ్వను? ఏం చేస్తే మళ్ళీ ఏం కోప్పడుతుందో, నా దేవి!

రెండు నిమిషాల్లో కళ్లు తెరచింది, అతి భద్రంగా కూచోపెట్టి కుండలో నీళ్లు యిచ్చాను. ఆ ఎర్రని పెదిమలతో తాగి, నవ్వింది.

"ఇందాకా వెళ్లిపోయినావు: కోపం వచ్చిందా?"

"ఊఁ! ఎందుకు నవ్వావు?"

"ఎంత అభిమానం! ప్రతి రోజూ నీచేతే విగింయకుంటాను రొమ్ము, కోపం పోతుందా?"

"నీ వొళ్లు ఎట్లా వుంది?"

"ఎలా వుందని చెప్పను? జరం."

"జరం!"

"మందు తీసుకుంటున్నావా?"

"మందు! నాకెవరు మందు తెచ్చిపెడతారు?

"నేను తెచ్చి పెడతాను."

"నువ్వా!"

"ఎందుకు ఈ వేషంవేసీ, యుద్ధాలుచేసీ అలిసిపోతావు?"

ఏమిటో, నా కంఠంలో ఆమెకి ఏం వినపడ్డదో, కళ్ళనిండా నీళ్లు నిండాయి. చంపలమీద కారాయి. ఎట్లా తుడుచుకుంటుంది? నాకప్పుడు తెలీదు, బనారసు చీరె నీళ్లింకవు. పైగా ఎరుపు కూడాను ఇటూ అటూ వెతుక్కుంటోంది. ఇంకా కుర్రాళ్లు ఆనాడు అత్తర్లు వేసిన జేబురుమాళ్లు ఎరగరు. నా చొక్కాతో తుడిచాను ఆమె కళ్ళని. దాంతో ఎందుకో ఆపుకోలేక ఏడ్చింది నా భుజంమీద చెయ్యేసి.

ఏం చెయ్యను! ఏం చెయ్యను! ఎందుకింత చిన్నవాణ్ణి ఇంకా?

అట్లా అనుకుంటోనే ఎదుగుతారు పసిపిల్లలు పిల్లవాళ్లుగా, పిల్ల వాళ్లు యువకులుగా, ఏవేవో చెయ్యాలనే కోర్కెలతో, తొరగా ఎదగాలనే ఉబలాటంతో అంతసేపూ అనుభవించే అదృష్టాన్ని, నిర్వ్యాజమైన ఆనందాన్ని, వెనక్కి వొదిలేసుకుంటో.

"నాయనా! ఏం దయ నాయనా, దిక్కుమాలినదానిమీద?"-అని నా తలని రొమ్ముకి అద్దుకుంది.

ఈనాడు తెలుసు నాకు ఆమె చాలా సాధారణమైన స్త్రీ. తెలివి లేదు. సంస్కారం లేదు. సంఘంలో నీచురాలు. అమాయకుడైన కుర్ర వాణ్ని నేను. నేను కట్టుకుంటున్న అందాలు, ఔన్నత్యాలు, నా భావాలు అన్నీ అబద్ధాలు, వాస్తవ ప్రపంచంలో! ఎదిగిన కళ్ళ సత్యానుభవంలో నవ్వులపాలు!

కాని ఆ నిమిషాన వెర్రిసానుభూతిచూపే నా నిస్సహాయపు ఆదరం వల్ల ఆమె హృదయం నటనలతో, దుమ్ములో పురుషుల మట్టి కోర్కె లలో మకిలి పట్టిన ఆమె ఆత్మలోపలినించి, నా నిర్మలమైన దయవల్ల కదిలి నాపైకి ప్రసరించిన ఆమె ప్రేమని గమనిస్తే, ఎంత కల్మషంగా కనపడనీ లోకం, మానవులెంత తుచ్ఛులైనా లోపల ఈ పైపై కల్మషా లకి చిక్కక తప్పించుకున్న దైవత్వంఇంకా లేదనగలమా ఏ జీవిలోనైనా?

మరునాడు పొద్దున్నే ఆస్పత్రికి వెళ్ళాను. డాక్టరు మాయింటి డాక్టరు. ఎవరికి జ్వరం అని చెప్పను? మావాళ్ళకి ఎవరికో జరం అని చెప్పటానికి కొంత సెన్టిమెన్ట్ కూడాను. ఆమె నాది. ఆమె జరమూనాదే!

"జరంగా ఉంది డాక్టరుగారూ?"

"నీకు జరమా? ఎన్ని రోజుల నించి?"

"నాలుగు రోజులనించి."

"రాత్రంతా మేలుకుని నాటకాలు చూస్తున్నావుకదూ?"

ఆయనా చూస్తున్నాడు.

తాకి చూసాడు నన్ను—

"జరం లేదే!"

"రాత్రిళ్లు వస్తోంది."

"వుత్త జరమేనా?"

ఆమె దగ్గింది కూడానూ.

"దగ్గు కూడా."

చీటీ రాసి ఇచ్చాడు.

తీసుకెళ్ళి కాంపౌండరుకి ఇచ్చాను.

"ఇట్టారండి. నోరు తెరవండి."

ఇదేమిటి నన్ను నోరు తెరవమంటాడు? కాని ఏం చెయ్యను?

ఓ మందుపుల్ల పెట్టి కంఠం లోపల కెలికాడు. చేదు. కాఫీ, పెసరట్లు కక్కాను!

"జరం వొచ్చి పెసరట్టా! ఏం తినవద్దు. సగ్గుబియ్యం జావ"

అంతటితో తీరలా నా అవస్థ. ఓ డోసు చేదుమందు తాగించాడు.

అయితేనేం, బుడ్డిలో మూడురోజుల మందు దొరికింది. ఏ బాధా తెలియకుండా ఆ బుడ్డి పట్టుకు పరుగెత్తాను. సంజీవి పర్వతం తీసుకెళ్ళే హనుమంతుడిమల్లే—

నాటకం వాళ్ల సత్రంలో బస అని తెలుసునాకు. తీరా గుమ్మందాటి వెళ్ళిందాకా ఏం మాట్టాడాలో ఆలోచించుకోలేదు.

ఇంకా అందరూ నిద్దర్లు లేవలేదు. కొందరు కళ్ళు నులుముకుని కూచున్నారు.

ఆ పక్క బట్టలు చూసి అయినా నాస్వప్నం చెదిరిపోలేదంటే, నాప్రేమ వెర్రితనాన్నో, ఔన్నత్యాన్నో యోచించుకోండి. మా నాన్నగారు సంపన్నులు. మా మంచాలూ, పరుపులూ, దుప్పట్లూ చాలా ధర అయినవి, మరి.

ఆ బట్టలు, చిరిగిన మురికి దిళ్లు, నలుపు-కంపు! ప్రేమ వున్నప్పుడు మాలిన్యం దిగులు పుట్టించి ప్రేమ లోతుని ఎక్కువ చేస్తుంది. నీతి పేర, దయపేర ఖండించే ఈ లోకపు సంఘాధిపతులకి ఎన్నటికీ అర్థం కాదు ఆ మాట.

వాళ్ళలో ఒక్కరూ నాకు గుర్తురాలేదు. రాజులు, రాణులు, రాక్షసులు, సఖులు అందరూ వికృతంగా కూచుని వున్నారు.

"ఆమె ఎక్కడ?"

"ఎవరు?"

ఏమని అడగను?

"రాజకుమారుడు."

ఇంకేమనాలో తోచలేదు.

అర్థం కాలేదు మొదట. ఒకామె ఫక్కున నవ్వింది.

"రత్తీ! నీకోసం వచ్చాడే యీయనగారు!"

"ఎవరు?" అని మూలిగింది చింకి గుడ్డల్లోంచి ఒకామె.

"నీ భక్తుడు!"

చేతిమీద తలనానించి మొఖమెత్తి చూచింది. ఎవరది? ఎవరు?

గుర్తే రాలేదు నాకన్నా. రంగుపూసుకోకుండా ఆమెని ఎన్నడూ చూడలేదు నేను. నిజానికి మా దాసిది చాలా నయం, నా రాజకుమారుడి కన్నా.

"ఇట్లారా. ఏ మొచ్చావు?"

"మందు తీసుకొచ్చాను." అంటో చూస్తున్నాను ఆమెకేసి, ఏమిటీ వికృతమని.

"మందు"

"జరానికి."

"నా బాబువి. తీసుకొచ్చావా? నీతల్లి కడుపు చల్లగా. ఎంతదయమ్మా నీకు నామీద"

అని నవ్వింది. నా రాజకుమారుడు నవ్వాడు! ఆ పళ్ళ వరస చూడడంతో నా దుస్వప్నం తొలగిపోయింది. నా రాజకుమారుడు నా ముందు నిలిచాడు. కాని ఆ మురికిలో నిలవలేను.

నవ్వకండి నన్ను చూసి. మాయ దుప్పట్ల దళసరిఛేదం అంతే.

ఈనాడు తెరమీద చేసే సినిమా నటీమణులు అసలు ఎటువంటివారో అనే ఆలోచన వుంటుందా మీలో ఎవరికన్నా?

"మూడు రోజులు. ఇప్పుడూ, మధ్యాహ్నం, సాయంత్రం అన్నం తినకూడదు."

అంతవరకూ చిన్న డాక్టర్ని!

"సగ్గు బియ్యం జావ తాగూ...." ప్రియుణ్ణి ఆ మాటకి.

"సగ్గుబియ్యం జావా? నాకెవరు కాచి ఇస్తారు?"

"ఏం చెప్పను దానికి? సగ్గుబియ్యం జావ కాచి ఇచ్చే వాళ్ళే లేరా నా రాజకుమారుడికి" లోకం చాలా క్రూర రూపాన్ని దాల్చింది. నా మనసులో మనుషులు రాక్షసులైనారు.

"మళ్ళీ వస్తాను" అని బయటపడ్డాను.

ఆలోచించాను. ఆ వూళ్ళో మా అత్తయ్య వుంది. ఆమెకి నామీద చాలా ప్రేమ ఎందుకోమరి-ఆమె కొంత వెలి. మాయింటికి రాదు. ఆమెని ఆశ్రయించి, మా స్నేహితుడికి, బీదవాడికి జరమనిచెప్పి, జావ సంపాయించాను. మధ్యాహ్నం బడి వొదలగానే రెండు గంటలకి ఆ జావ తీసుకుని సత్రానికి, మైలున్నరా, ఎండలో పరిగెత్తాను.

చాలామంది నిద్రపోతున్నారు. రాజకుమారుడు కనపడ్డాడు.

"ఊ"

"ఏమిటి నాయనా, ఇంత ఎండలో?"

"నీకోసం సగ్గు—"

ఏమిటో తింటోంది ఆమె. కారు నలుపు ఆమె. పెదవులూ చాలా నలుపు.

"ఇంద" అని నాకు పెట్టింది.

పకోడీలు! పకోడీలు!

"ఇదేమిటి? పకోడీలు తింటున్నావు?"

"అన్నం తినవొద్దన్నారుగా నా చిన్న డాక్టరుగారు!"

కాని పకోడీలు!

"తే, జావ తే, తాగుతాను. నువ్వు తినుమరి!" అని పకోడీలన్నీ నా కిచ్చేసింది.

అన్నం తినలేదు నేను ఆకలేస్తోంది. తిన్నాను పకోడీలు. అబ్బా! ఏమిటిది? ఎంత కంపు—ఎప్పుడు చేసినవో! డోకు, డోకు. కాని ఆమెచేత్తో

నాకిచ్చిన పకోడీలు మింగాను రెండు. బడి వేళ అయిందని ఆ పకోడీలు పట్టుకుని పరిగెత్తాను. తినలేదు. వాటిని నా పుస్తకాల డ్రాయర్లో భద్రంగా దాచుకున్నాను.

కొన్నాళ్లు టిక్కెట్టులేకుండా నాటకాలు చూసిన తరువాత అమ్మ అంది. "ఆ నాటకం వాళ్లని భోజనానికి పిలుద్దామా?" అని. నాన్నగారు సరేనన్నారు.

"అవును. పిలు పాపం! చాలానాటకాలు వూరికే చూశాం."

వాళ్ళు! మా ఇంటికి భోజనానికి! ఇక్కడ మా ఇంట్లో! నిజంగా జరుగుతుందా? నాకమితంగా ఇష్టమైన భారతంలోని పంచ పాండవులు వొస్తారంటే మాత్రం అంత సంతోషం వస్తుందా? వాళ్ళు వొస్తారా? ఆ రాజ పుత్రికలు! వొచ్చి ఈ అన్నం అదీ తింటారా?

"ఛా.... వాళ్లని పిలుస్తావా భోజనానికి" అంది అక్కయ్య, నాకంత సంతోషమని ఈ అక్కయ్యకి ఎలా తెలుసో!

"ఏం భోజనానికి పిలిస్తే!"

"అదేమిటి? వాళ్ళు బజారు ముండలు. ఛీ....వాళ్లు మన ఇంటి కేమిటి?"

"ఏం వాళ్ల నాటకాలు మనం చూడటంలేదా? పిలిస్తేనేం?"

ప్రతి మాటా, నా ప్రాణమంతా వాటిమీద ఆధారపడ్డట్టు వూపిరి బిగ పట్టి వింటున్నాను. మా అక్కయ్య గొంతు నులుమితే! దీనికేం పుట్టింది! దీన్నేనా, చిన్నప్పుడు అంత ప్రేమించాను.

"అయినా వారికి బావుండదు. ఇల్లాంటి ఆడవాళ్లని అసలు భరించ లేరు. ఆయన బ్రహ్మ సమాజం. అమ్మో! ఎంత పట్టింపనుకున్నావేం? ఇల్లాంటి పనులు చేశారంటే, ఇంక మీ ఇంటికి రావడం కూడా మానే స్తాను."

ఆ బ్రహ్మాస్త్రానికి తట్టుకోలేక పోయినారు మా అమ్మా, నాన్నా!

"ఏమిటమ్మా పిలవ్వా భోజనానికి" అన్నాను.

"నీకేం పుట్టిందే? వాళ్ళు వొస్తే నీకూ నీ మొగుడికీ ఏం? మీ గదిలో కూచోండి" అన్నాను.

"చూశావా అమ్మా, వీడి కెంతవరకూ వచ్చిందో! ఎందుకూ కొర గాని వెధవగా చేస్తున్నారు వీణ్ణి. వీడికి నాటకాలతో ఏం పని చదువుకోక! ఏం పాసవుతాడు ఈ ఏడు? ఆయనకూడా అదే అంటున్నారు. ఎందుకూ పనికిరాని వాడౌతున్నాడని."

ఇంటి అల్లుళ్ళ అభిప్రాయాలంత శాస్త్రవచనాలు. అనుల్లంఘనీయ మైన ఆదేశాలు వుండనే వుండవు.

ఆ రాత్రి ఆమె వెంటనే తిరిగాను, జరంతో నీరసపడ్డ నా రాజ కుమారికి నావల్ల ఏం అవసరం కలుగుతుందోనని. ఇంకా కుర్రాళ్ళకి జేబుల్లో డబ్బు గలగలలాడని రోజులవి. మా అమ్మనడిగి అణా సంపా యించి పిప్పరమెంటు బిళ్ళలు కొని, ఆమె నోటికి అందిస్తున్నాను. ఆ ఎర్రని పెదిమల మధ్యకి, మా ఇద్దరి మధ్యా చనువూ, నవ్వులూ, వేళా కోళాలూ ఏర్పడ్డాయి. ఈనాటికీ అంటాను నిజమైన, స్వచ్ఛమైన స్నేహం స్త్రీనించి కావాలంటే సంఘంలోంచి దూరంగా వుండే స్త్రీలలో తప్ప ఆ నిష్కాపట్యం దొరకదని. ఎందుకో మరి మన స్త్రీలలో పాతివ్రత్యమూ, ఇయ్యడాలూ, పుచ్చుకోడాలూ, మర్యాదలూ తప్ప. లోపల్నించి ఇంకేమీ ఆలోచించని స్నేహం అవ్యాజంగా మనిషీ మనిషిమధ్య సంకోచంలేకుండా కలగదు.

కాని స్నేహాల్ని అట్లాగే వొదిలి లోకం వూరుకోదు. తనముక్కుని మూల మూలలా దూర్చి కలుషితం చెయ్యకుండా.

మొగవేషం మార్చేసుకుంటో, తన కోటువిప్పి నామీద పడేశాడు నా రాజకుమారుడు. ఆ కోటును భక్తితో చేతుల్లో పట్టుకుని....

ఇంతలో గడ్డం మేనేజరు వొచ్చాడు.

"ఇదేమిటి! నీకు మతి పోయిందా? ఎవరనుకున్నావు ఈ అబ్బాయి గారు? నీకు మరీ పొగరెక్కువౌతోంది రత్తీ! తన్నులు కావాలా?" అన్నాడు.

దిగ్భ్రమచెంది నుంచున్నాను. స్టేజీమీద పక్కలికి ఒదిగి వణికే గడ్డం సాయెబుగాడు నా రాజకుమారుణ్ని అంటున్నాడా ఈ మాటలు! వాణ్ణి దవడ పగలకొట్టగల బలమే నాకు వుంటేనా.

రెండు గౌరవాలకి సంఘర్షణ నాలో, నా బైటి గౌరవానికీ, నా లోపలి నామీద గౌరవానికీ.

నిజంగా ఆ సమయంలో గర్వించాలి నేను....ఆమె ముందు నన్ను మేనేజరు పై కెత్తినందుకు-మా నాన్నగారి కొడుకునని. కాని నా లోపలి గౌరవం, ఆమె మిత్రుడికింద నన్నంగీకరించిన గౌరవం గాయపడ్డది. పైగా ఆమెని, నా రాజకుమార్తెని తిట్టడం. అప్పటికప్పుడే క్రమంగా నా హృదయాభిషిక్తుడైన రాజకుమారుడి కన్న రాజకుమార్తె నాకు అభిమానమయింది. ఆ తెల్లపళ్ళ నవ్వు గులాబి పెదవుల మధ్య; చంకల వరకు నున్నని తెల్లని చేతులు, రహస్యాలు పలికే మెడ వొంపు. ఎత్తయిన వక్షంమీద వూగిసలాడే పూసల వజ్రహారాలు! ఆమె పాట-నడక, కనుకొలుకుల్లోంచి చూపులు.

కాని ఆ రాత్రి ఆమె కట్టుకున్న చీరె, అత్తరు పరిమళాలు, ఇంటి జ్ఞాపకాలు....మా అమ్మ బట్టలుపెట్టె తెరిచినప్పటి పరిమళాలు.

ఎర్రటి పట్టుమీద నిజమైన జరీ అల్లికలు.

"ఇట్లాంటి చీరె మా అక్కయ్యకి వుంది" అన్నాను. ఆమె సిగ్గుతో నవ్వింది.

నేను ఇచ్చిన మందు మహత్యమో, జావ అదృష్టమో ఆమె మర్నాటినించి తేరుకుంది. అప్పటినించీ నాకు చాలా గట్టి యోచన పట్టుకుంది. ఆమెకీ, ఆమె పరిస్థితులకీ సంబంధంలేదు. ఆమె రాజకుమార్తె. ఎందువల్లనో యీ చీదరలో, యీ మనుషుల్లో పడ్డది. ఆమెని ఎట్లా రక్షించను? ఆలోచనలు, కలలు, ఆశలు.

ఓనాటి రాత్రి మా అమ్మ పక్కన పడుకున్నాను. పడుకోబోయే ముందు మా అమ్మ మామూలుగా చాలా ముద్దు చేసి మాట్లాడుతోంది నాతో.

"నువ్వు బి. ఏ. ప్యాసవుతావు, నీకు తాసీల్దారు ఉద్యోగం అవుతుంది. అప్పుడో చక్కని పిల్లని తెచ్చి, పెద్దకట్నంతో పెళ్ళి చేస్తాను" అంది.

ఆలోచించకుండానే నేను....

"నాకిప్పుడే పెళ్ళిచెయ్యి అమ్మా!"

"ఇప్పుడే! ఏమిటా తొందర? అప్పుడే పెళ్ళికూతుర్ని ఏరుకున్నావా ఏమిటి?"

నేను సిగ్గుతో మాట్లాడలేదు.

అమ్మ నవ్వుతో నా గడ్డం పట్టుకుని "నిజం చెప్పు. అవునా?" అంది.

"ఊఁ" అన్నాను దిండులో తలదూర్చి.

గుండెలు కొట్టుకుంటున్నాయి.

"ఎవరేమిటి?"

"రాజకుమారుడి వేషం వేస్తుంది...."

అమ్మ పెద్దపెట్టున నవ్వింది. కాకపోతే నాలో వున్న పెద్ద పట్టు ఆమెకి తెలిస్తే-

"ఏం చదివావు నాయనా" అని ప్రహ్లాదుణ్ని తండ్రి అడిగిన రకం అయిపోయేదే!

అమ్మ నవ్వి పక్కగదిలో పేపరు చదువుకుంటున్న మా నాన్నగారితో —

"ఏమండోయ్! విన్నారా, మీ అబ్బాయి అప్పుడే పెళ్ళికూతుర్ని పరించాడు"

"ఓ" అన్నారు నాన్న చదువుకుంటూ.

"ఎవర్నో తెలుసా?"

"ఎవర్నేమిటి?"

"ఆ నాటకాల రతినిట!"

నా ప్రాణం చివుక్కుమంది.

మా నాన్న సరైన శ్రద్ధని ఇవ్వలేదు.

"చాలా చిక్కులు వొస్తాయి" అని నవ్వారు.

ఆ జవాబుకి అర్థం- ఆనాడు తెలీలేదు నాకు-

ఆమెని పెళ్ళి చేసుకుని ఉద్ధరిద్దామనేది నా గట్టి కలలో ముఖ్యమైనది లాగుంది.

ఈ లోపల నాటకాల హాలులో ప్రజలు తక్కువవుతున్నారు. వాళ్ళు వేసే ఆ నాలుగు నాటకాలూ చూసి చూసి మా వూరి వాళ్ళకి విసుకు పుట్టి నట్టుంది. నాటకం కంపెనీ పొరుగూరికి వెళ్ళిపోతుందనుకుంటున్నారు. జన్మంతా ఈ నాటకాలు చూసినా మనుషులకి ఎందుకు విసుగు పుడుతుందో నాకు అర్థంకాలేదు.

వాళ్ళు వెళ్లిపోతే, నేనెందుకు బతకడం? ఏం చెయ్యను? ఎందుకు చదివి, ఉద్యోగం చేసి పెళ్లి చేసుకోవడం?

ఒకరోజు రాత్రి ఆమెతో "మీరు వెళ్ళిపోతారా?" అన్నాను.

"ఊఁ"-

అంటో నా మొహంకేసి చూసింది. నా దిగులంతా కనబడ్డదను కుంటాను.

"దిగులా?" అంది.

"అవును. నిన్ను చూడకుండా...."

"నిన్నూ తీసుకుని వెడతాను. మీ నాన్నగారి నడుగు."

"బావగారు తంతారు" అని నవ్వింది. ఏడుపు పార్టు వేసే నర సమ్మ.

నా రాజకుమార్తె ఆమెని చంపేట్టు కోపంగా చూసింది ఆమెవంక. వేళాకోళంగా నవ్వే నరసమ్మ చప్పున ఆగింది.

నాకర్థం కాలేదు. నా కలలో నేనున్నాను!

(4)

"నా చదువో" అన్నాను.

"ఇంకెందుకు చదువు? నాతో నాటకంలో వేషాలు వేద్దుగాని!"

"నిజంగానేనా?"

"ఊఁ" అంది గోముగా.

ఆనాటినించి నా భవిష్యత్తు చాలా నిశ్చయంగా స్థిరపడిపోయింది. ఎప్పుడూ ఆమెవెంట, ఆమె సేవ చేస్తో, ఆమెని రక్షిస్తో-మా డాబా మీద సాయంత్రాలు కలలు కనేవాణ్ని. నేనూ వేషం! ఏం వేషం వుంటుంది నాకు? శత్రురాజు వేషమా-వెయ్యను. ఆమెతో యుద్ధంచేసి విరోధపడాలి. కాదు. ఆమె రాజకుమార్తె. నేను రాజకుమారుడు! నేను బ్రాహ్మణుడు! ఆమె యామిని! అంతకన్న ఏం కావాలి? జరుగుతుందా!

అటువంటి అదృష్టం నా జీవితానికి పడుతుందా? ఆ రంగులు పూసుకుని, చమ్కీకోటు వేసుకుని, కత్తి తగిలించుకుని—వొళ్ళు పరవశమయేది. రాత్రింబవళ్ళు ఎప్పుడూ ఆమెని చూస్తో-నా సన్నని పీల వొళ్ళు, నాకు సంగీతం రాకపోవడం ఏమీ అభ్యంతరాలుగా తోచలేదు.

నాన్నగారు వొప్పుకుంటారా! వొప్పుకుంటారు! ఇంకా చదవమంటారా? ఆమె పిలిచిందంటే! నాటకాల్లో వేషాలకి యోగ్యుడా మావాడు, తెలీనేలేదే అని గర్వపడతారు. మళ్లీ వొచ్చి ఈ వూళ్ళోనే నాటకాలాడితే, నా సహాధ్యాయులూ, టీచర్లూ ఎంత ఆశ్చర్యపడతారు! ఈర్ష్యపడతారు.

తెలుసు నాకు లోపల ఇవన్నీ వుత్తఆలోచనలని, కలలని, నాటక వేషాలు వెయ్యడం ప్రజల దృష్టిలో నీచమని, నాన్నగారూ వొప్పుకోరని, నేను వేషాలకి పనికిరానని! కాని ఇవన్నీ అబద్ధమైనా నాకూ ఆమెకీ మధ్య వున్న సున్నితమైన అనురాగం, యీ స్వచ్ఛమైన ఆలోచనా మేఘాలకి తాత్కాలికమైన రంగు కాంతుల్నిచ్చింది.

అంతే కద జీవితం.

తమలోవున్న సామర్థ్యాలూ, సద్గుణాలు ఉన్నాయని అచిద్దంగా విశ్వ సించని మనుషు లెవరున్నారు? ఉన్నాయని పూర్తిగా విశ్వసించి, వాటిని నిజంగానే తెచ్చుకుని విజయవంతులయేవాళ్లు ఎందరు లేరు?

ఆ రాత్రి మనుషులు ఎవరూ రాలేదు నాటకం చూడ్డానికి. నిరుత్సాహంగా, బద్ధకంగా జరుగుతోంది నాటకం, హరిశ్చంద్ర. నా రాజకుమారుడికి ఆ నాటకంలో కలహకంఠి పాత్ర. హరిశ్చంద్రుడు ఒక మొగాయనే వేసే వాడు. వేషం వేసుకుని పనిలేకుండా కూచుంది నా మిత్రురాలు. ఆమె రూపం జగన్ సన్మోహనంగా వుంది. జాజికాయ పెట్టెమీద కూచున్న ఆమె పాదాల దగ్గిర, ఆమె కెదురుగా కూచుని, ఆమెకేసి చూస్తో వుండిపోయి నాను ఎంతసేపటినించో. కొన్ని నిమిషాలనించి ఆమె నా మొహంకేసి చూస్తోంది. ఏం ఆలోచిస్తోనో! తెర ముందునించి మనుషులు వొస్తున్నారు, పోతున్నారు. పాటలు, మాటలు, అరుపులు వినపడుతున్నాయి, నాకు అదంతా చాలా దూరం, ఆమె కళ్ళనిండా అకారణంగా నీళ్లు-

"ఏమిటి? ఏమిటి?" అంటో ఆమె తొడలమీద చేతులు వేశాను.

నా చంకలకింద చేతులువేసి నన్ను పైకిలాక్కుని, నా గడ్డం ఎత్తి పట్టుకుని నా కళ్లల్లోకి చూస్తో గద్గద కంఠంతో చాలా జాలిగా....

"నన్ను ఏమిటి అనుకుంటున్నావు?" అంది. ఆమె పెదిమ వొణికింది. మొహంమీది రంగుమీదనించి జారిపోతున్నాయి కన్నీటి ధారలు.

ఏం చెప్పగలను?

"ఎందుకట్లా నావంక చూస్తావు? నేను వుత్తరంగు, వుత్త గాజు పూసలు-నా బతుకు...." అని వెక్కి వెక్కి ఏడ్చింది.

ఆమె రొమ్ముమీద గిల్టువో, బంగారమో కొత్త పలకసర్లు మెరుస్తున్నాయి. ఎక్కడో జ్ఞాపకాలు—రొమ్ముమీద కదులుతో మెరిసే ఆ గొలుసు.

ఆమెని నా చిన్న చేతులతో కావిలించుకున్నాను, మెడని నా దగ్గిరగా లాక్కున్నాను.

"ఏడవకు. నేను నిన్ను పెళ్ళిచేసుకుంటాను. నేను తాసిల్దారు నౌతాను.

పక్కున నవ్వింది కన్నీళ్ళలోంచి.

"నా చిన్నబాబూ! బాబూ!" అని దగ్గిరిగా వొత్తుకుంది, కఠినమైన ఆ వక్షానికి.

కొంచెం షుండి నన్ను వొదిలి; జాలిగా-

"పెద్దయి, నిజం తెలుసుకుని, నన్ను తలుచుకుని సిగ్గుపడతావు. దీన్ని, యీ రత్తినా, నేనంత ప్రేమించింది అనుకుంటావు. నిన్ను మోస గించానని తిట్టుకుంటావు. కాని నువ్వు నాకు..." అని యేడ్చింది.

నా దిగులూ చూసింది గావును. భరించలేక చప్పున లేచింది. ఆ రాత్రి ఆమెకి చాలా తీరుబడి.

"నువ్వు నా బాలకృష్ణుడు. నేనెవరు?"

"నువ్వు నా రాధవి" అని కావలించుకున్నాను.

[illegible]

అని నాకు నీలం రంగు పూసింది నవ్వుతో, తన సొంతవేళ్ళతో. నా జుట్టుని నెత్తిన ముడేసింది, పీతాంబరం కట్టింది. తనమెళ్లో పలకసర్లు నాకు అలంకరించింది.

అందరికీ చూపుతోంది. 'నా కృష్ణుణ్ని చూశారా?' అని. ఆ రాత్రే ననుకుంటా నా జీవితానికల్లా గొప్ప రాత్రి! చచ్చి చెడి. చుట్టూతిరిగి యాభై రూపాయలు ఆరాత్రికి తెచ్చుకున్న స్త్రీనించి మాత్రం ఏ మొస్తుంది మనకి! ఏ మాయలోనైనాసరే కళ్లు కప్పి, మనని కరుణించి దేవతలు అల్లాంటి అదృష్టంలో ముంచాలి తప్ప! వాస్తవానికి కళ్లు తెరిచినకొద్దీ స్వర్గానికి దూరం-జ్ఞానం! జ్ఞానం! ఎందుకు జ్ఞానం - ? దేవుడు లేడు, అప్సరసలు లేరు. స్వర్గం లేనేలేదనే జ్ఞానం—

అందాన్నంతా అణువుల చేరిక అనే జ్ఞానం—

మోహం మనోవికారమనే వైరాగ్య జ్ఞానం-

అప్సరసలా, స్వర్గం, వీటిని భూమిమీదికే, నీ చేతుల్లోకే, మామూలు మట్టిమనుషుల్నే దేవతల్ని చెయ్యగల మాయ ఇంద్రజాలాన్ని ధ్వంసంచేవే. వాస్తవం!

అలాగే తిరిగాను ఆ రాత్రి. ఆడియన్సులోకి వెళ్లవద్దంది రాధ కాని బైట తిరుగుతున్నాను బడాయిగా. మా బావ కనపడి నన్ను గుర్తు పట్టలేదు. నా అలంకారాలవంక చూస్తున్నాడు తీక్షణంగా, తన పంది కళ్ళతో;

"ఏం బావా?" అన్నాను, చాలా గర్వంగా.

"నువ్వా!" అని నా మెళ్లో పలకసర్లు పట్టుకుని,

"ఇదెక్కడిది నీకు!" అని నా మెడలోంచి తీసి లాక్కున్నాడు, గట్టిగా పట్టుకునే నా చేతుల్ని విరిచి తీసేసి.

గబగబ కన్నీళ్ళతో లోపలికి వెళ్ళాను.

"మా బావ పలకసర్లు తీసుకున్నాడు, నీవి!" అన్నాను.

"ఓ-"అని మొహం తిప్పేసి మానేజరుతో మాటాడుతోంది.

"ఎవరినన్నా పంపించు!"

"సరేలే" అంది.

అంటోనే నన్ను దగ్గిరికి తీసుకుని మనసు మాటలకిచ్చి, పరధ్యానంగా, నా జుట్టుతో ఆడుకుంటోంది.

"తెప్పించు" అన్నాను.

ఆమె కొంచెం విసురుగా, తెరలెత్తే వాడితో-

"సూరయ్యగార్ని అడిగి నా పలకసర్లు తీసుకురా" అంది.

మా బావ ఎలా తెలుసు ఈమెకి?

తెరల అతని వెనకనే మా బావ వొచ్చాడు. ఆమె వెనక దాక్కున్నాను నేను. మేము చీకట్లో వున్నాము.

"ఆ వెధవతో ఆ సరాగా లేమిటి?" అంటున్నాడు కోపంగా మా బావ,

నా చేతిని గట్టిగా పట్టుకుని, ఆమె,

"ఆ పలకసర్లు ఇలా ఇచ్చి వెళ్ళండి" అంది కోపంగా—నా రాజకుమార్తె.

"ఏమిటీ వేషాలూ నువ్వూ! పో, ఇంటికిపో" అన్నాడు నన్ను మా బావ.

నా మాయ విడిపోయేటంత దగ్గిరిగా అపాయంలో కొట్టుకుంటోంది.

"లోపలికి ఎందుకు వొచ్చారు మీరు? వెళ్లండి" అంది ఆమె.

ఎలాగో మా బావని ఎరుగును ఈమె.

అతను కదలలేదు. కొడతాడేమో నా రాజకుమార్తెని-

"వెళ్లండి, ముందు వెళ్లండి. తరవాత మాటాడుతాను. నా బాబు మెళ్ళోంచి తీశారా? వెయ్యండి మళ్ళీ" అంది కోపంగా.

"నీ బాబు! బాబు? వుండు చెపుతాను నీ పని!"

అంటో పలకసర్లు నా మెళ్లోవేసి వెళ్ళిపోయినాడు మా బావ.

ఈనాడు తలుచుకుంటే, మా ఇద్దరిమధ్యా ఇంద్రజాలం చెదిరిపోకండా, అన్ని నెలలూ ఆమె ఎంత జాగ్రత్త పడ్డదో! నా కోసమా? కాని ఆమెకే ఆ మాయ, నా వెర్రిప్రేమ అవసరమయా? అనుకుంటాను. కాని ఆమెకైనా తెలుసా!

అలా వుంటాయి మనుషులు కట్టుకునే సౌధాలు. మర్నాడే అన్నీ నేల కూలాయి.

మా క్లాసులో ఎప్పుడూ నేను ఫస్ట్. ప్రతి నెలా అమ్మా, నాన్నా కనుక్కుంటో వుంటారు. నేను ఎన్నో ప్లేసు అని. ఆ కాలంలో మాకు మార్కులూ ప్లేసులూ వుండేవి బొళ్ళో. నేను మొదటి స్థానంలో వున్నన్నాళ్ళు, నేను చదువుతున్నానా లేదా అని శ్రద్ధ వహించరు. నాకు స్వేచ్ఛ, ఆ నెల మూడో ప్లేసుకి దిగాను. దాంతో నా కథ తారుమారయింది. అమ్మ నన్ను చివాట్లు వేస్తోవుండగా, అటుపోతున్న మా బావ వొచ్చాడు. అమ్మ వెళ్ళిపోయింది, అతను మాటలాడుతో వుండగానే!

"అనుకున్నా-దీగాడా? వీణ్ణి కొరగానివాణ్ణి చేస్తున్నారు. భయం భక్తి లేకుండా రాత్రులంతా నాటకంలో దాని వాళ్ళో కూచుంటాడు. చాలా మంచి బుద్ధులు!-"

అంటున్నాడు బావ. స్కూలుఫయినల్లో కాపీచేసి డిబారు ఐన మా బావ! అంతటితో ఆగక చప్పున ఏదో కోపం వొచ్చింది. ఆగక, అణగక అతని మొహంలోకి.

"ఈ వెధవ! వీడికి ఆడవాళ్ళు. ఆడవాళ్ళా నీకు?-"

అంటో నా ముందరి జుట్టు పట్టుకొని వొంచి గబగబ నా వీపుమీద గుద్దుతున్నాడు. హడలిపోయినాను. దెబ్బలకి కాదు. మా బావ యెవడు నన్ను కొట్టడానికి? నాలో యీర్ష్య పనిచేస్తోంది గావును, ఎట్లానో నా రాజకుమార్తెని ఏడిపిస్తున్నాడని నాకు తెలీదు అప్పుడు.

అతని చెయ్యి పట్టుకుని పళ్ళతో పీకేశాను. అరిచాను తరవాత అమ్మ, నాన్న, అక్కయ్య గోల! ఏం అర్థంకాదు-అల్లుడు ఎందుకు కొట్టేడు వాళ్ళ అబ్బాయిని! అతని చదువుమీద శ్రద్ధ ఎందుకు ఈనాడు హఠాత్తుగా! వాళ్ళ అబ్బాయికి బావని కొరికేటంత కసి ఏమిటి అని!

ఆ సాయంత్రం—

"ఏం చదవటంలేదా?" అన్నారు నాన్నగారు.

"ఏం చదువు, ప్రతి రాత్రీ ఎలాగో ఓలాగు నాటకానికి హాజరు. అవే పాటలు. అదే ధ్యాస, పాఠాలకన్న నాటకాలు బాగా వొచ్చు ఈయనకి." అంది అమ్మ.

ఎంత బుద్ధిహీనులు పెద్దవాళ్లు. చదువుతో నా కింకేం పని?

"ఒరేయ్! ఈనాటినించి నాటకానికి వెళ్ళావంటే వీపు వొలుస్తాను. ఇంకా ఏదో చదువుతున్నావనుకున్నాను."

అని వరండాలోకి వెళ్లారు నాన్నగారు. నన్ను కోప్పడడం ఆయనకి బావుండదు, పాపం!

"నేను చదువు మానేస్తున్నాను అమ్మా!"

అమ్మకి సరిగా అర్థం కాలేదు. సరిగా పిల్లలు అర్థమయితే అమ్మ లెందుకు అవుతారు.

"చదవకపోతే పరీక్ష తప్పుతావు."

"అదికాదు. ఇంక బడికి పోను. నేను నాటకాల్లో చేరతాను."

"విన్నారా? మీవాడు చదువు మానేసి నాటకాల్లో చేరతాట్ట!" అంది అమ్మ నవ్వుతో.

"చేరతాడు, చేరతాడు. వీపు వాలుస్తాను. జాగ్రత్త! యీనాటినించి నాటకం పాక దగ్గిర కనపడ్డావా చూడు."

ఇది రాత్రి ఏడింటికి. సత్రానికి వెళ్ళి నాకు జరిగిన ఘోరం ఆమెతో చెప్పుకోడానికైనా వ్యవధిలేదు.

పక్కమీద పడుకున్నానేగాని నిద్రరాదు. నాటకం ప్రారంభమయింది. నా తలలో-ప్రతి పద్యం, పాట, సీను, వరసగా టైంప్రకారం జరుగుతోంది. నాకోసం చూస్తోవుంటుంది. పోనీలే, నాటకాలు చూడ్డానికి వీలులేకపోతేనేం? పగలు సత్రం దగ్గిరికి వెళ్ళి ఆమెని కలుసుకుంటో వుంటాను. ఐనా ఇంకా ఎన్నాళ్లుంటారు?

రాత్రి పన్నెండయింది. అందరూ నిద్రపోతున్నారు. ఒక్కసారి ఆమెని చూడాలనిపించింది. చప్పున ఓసారి చూసివొచ్చి మెదలకండా పడుకుంటే, ఎవరికీ తెలీదు. ఇంక రావటానికి వీలులేదనీ, మా తల్లిదండ్రులు ఎంత బుద్ధిలేనివాళ్ళో, నిర్దయులో-ఆ సంగతీ చెపుతాను!

మెల్లిగా లేచి, నిశ్శబ్దంగా తలుపు వేసుకుని బైటపడ్డాను. పాక దగ్గిరికి ఒక్కపరుగు, చీకటి అంటే అంతభయమయిన నేను, మామూలుగానే పాకా, లైట్లూ-నాటకం ఉండడం చూసి ఆశ్చర్యం కలిగింది. నేను లేకుండా అవన్నీ అలానే ఉంటాయనీ, జరుగుతాయనీ అనుకోలేదు.

తోవలో అంతా ఆమె మొన్న నాకు కృష్ణుడి వేషం వెయ్యడం, నన్ను ముద్దు చెయ్యడం, నన్ను తన పమిటలకింద కాపాడడం, అన్నీ జ్ఞాపకం వచ్చాయి! నేను ఆమెని చూడాలనడం కన్న, నన్ను చూడకుండా ఆమె ఏమౌతోందనేదే నా బాధ.

"ప్రేమకి గొప్ప లక్ష్యం అది-అవునంటారా? ఎవరిమధ్య వచ్చింది ఆ ప్రేమ అని, ఆ మనుషుల అల్పత్వంతో ఆలోచించకండి; కాని, ఒకప్పుడు అంత గొప్ప ప్రేమ నిజంగా వెలిగింది—నా హృదయంలో! ఎవరిమీదైతేనేం?

నిజంగా ఆమె మళ్ళీ నాకు కనపడుతుందా? ఆమె నిజంగా ఉందా ఆ వూళ్ళో, నాకు అందుబాటులో? ఇంకా ఆ రోడ్డు తరగదేం? ఇంత దూరమని తెలీదే ఇదివరకు అని నా మనసులో-

నాటకం పాక నడికప్పున వేళ్ళాడే చంద్రవంకనైనా చూడలేదు. సరాసరి తెర వెనకాలకి వెళ్లాను. ఆ స్టేజీమీద ఆమె లేదు. అవును, వుండదు. ఆ సమయానికి ఆ రంగమే జరుగుతోంది. ఆ రంగంలో ఆమెకి పనిలేదు. శత్రువుల కుట్ర ఆలోచన సీను అది. ఆమె తెరల వెనకా లేదు.

ఏమయింది? నాకోసం వెతుక్కుంటో వెళ్ళలేదుకద. ఎవరి నడగ డానికీ బిడియపడి నుంచున్నాను. ఆమె నాది. ఆమెని గురించి ఇంకోళ్ళ నడగడమేమిటి? వొస్తుంది వొచ్చేరంగానికి.

కాని....అసలు రాలేదేమో, జబ్బుపడిందేమో. సత్రంలో వొంట రిగా బాధపడుతోందేమో.

నా చెవిని మాటలు వినబడ్డాయి. పాక వెనక కొంచెం పక్కగా నాలుగు తాటాకులు కట్టిన దొడ్డివుంది. అదంతా మురికి. అక్కణ్నించి మాటలు—

"గోల పెడుతోంది." అని మొగ కంఠం.

"నేనివ్వను నా కిచ్చారు మీరు గొలుసు!" అని నా రాజకుమారి.

"ఆ చీరె ఉంచుకోవే. కాని గాజులియ్యి."

"ఇవ్వాలా! హాయిగా ఇన్నాళ్ళూ...."

పెద్ద బూతు. ఆమె నోటినించి.

కదల్లేను, వినలేను.

"ఇదండి మీ భార్యగారి మహా ఆభరణం. రెండు కాసుల ఎత్తు లేదు. ఈ రాత్రి నావెంట రండి చెపుతాను. పోలీసులకి వప్పగిస్తాను"

అంటో దూకుడుగా నా రాజకుమారుడు లోపలికి వొచ్చాడు. ఎర్రని పెదిమలు, చమ్కీకోటు, కత్తీ, మీసాలు-అన్నీ.

నన్ను చూసి హడలిపోయింది ఆమె. ఆమె మాటాడకముందే, ఆమె వెనకాలే ఆ పురుషుడు వొచ్చాడు—మా బావ.

"ఇదిగో, చూడు—" అంటో, నన్ను చూడక ఆమె భుజంమీద చెయ్యేశాడు. ఆమె విదిలించుకుంది.

"ఒక్కమాట విను."

అంటో నన్ను చూశాడు.

"వెధవా! నిన్ను నాటకాలకి వెళ్లవద్దనలేదూ మామగారు?"

అని కోపంగా పట్టుకుని వూయించి నన్ను తలమీదకొట్టి బైటికి తోసేశాడు.

ఎట్లా వెళ్ళిపడ్డానో ఇంటికి; రక్తం వుడికి పోతోంది—మా బావ మీద కసితో పనిపట్టి నన్నామెముందు అవమానం చేశాడు.

పాపం! నన్ను రక్షించుకోవాలని ఏం తాపత్రయ పడ్డది? ఏం చెయ్యను ఈ బావని? రాత్రి పడుకున్నప్పుడు నరికేస్తే? పప్పన్నం తిని, అహింసా బోధవలకి అలవాటుపడి, ఆ అలవాట్లు పోయినాయి గాని, ఇంకో పరిస్థితులలోనే పుడితే అతన్ని ఆ రాత్రి చంపేద్దును. ఏదో గర్వపడతాం గాని చాలా శాంతి స్వభావులమని-అది వుత్త అశక్తత. భయం; పాపభీతి పడేబాధ; కసి, క్రోధం. అన్నీ లోపల అనుభవిస్తాము. తీర్చుకునే శక్తి, బైటశక్తేకాదు, ఆత్మశక్తిపోయి నిర్జీవమైనాము. ఈ నీరసానికి, ధీరత్వానికి, సహనమనీ, క్షమార్పణ అనీ, ఆధ్యాత్మిక విశాలత్వమనీ గొప్పపేర్లు పెట్టుకు బతుకుతాము.

కసే కాదు, మా బావమీద చాలా కఠినమైన యీర్ష్య కాల్చింది నన్ను. ఆ రాత్రి చేదైన ఆ యీర్ష్యలో మేలుకుంది, నా మొదటి

యవ్వనం. అదృష్టవంతులకి గొప్ప ప్రేమలో, శృంగారంలో, పువ్వుల్లో పెట్టి, వెన్నెలల్లో సార్థకమౌతుంది-ఆ ప్రథమ ఉద్భృతం-రాత్రులు బలంగా మౌనంగా శాంతంగా మూలమూలనించి సన్నని లేత వేళ్ళలోంచి భూసారం పీల్చుకునే చెట్ల ఆకలిలో నిలిచి, నక్షత్రాల మధ్య నిశ్శబ్దంలో విహరించే ప్రేమకాంతులవరకు లోకాన్ని నింపగల యవ్వనం-బాల్యతనపు ఆశలన్నిటికీ అర్థమై నిలిచే మొదటి యవన్వం. కాని ఏ పరిస్థితుల్లోనో ఓ పరిస్థితులలో యవ్వనం మేలుకోవడమనేది జరిగింది నాకు. మామూలుగా యే రహస్య అంధకారపు ఏకాకిత్వపు నేరభావంలోనో, ఏ అసహ్య బలవంతపు వ్యభిచారంలోనో, లేక అన్నిటికన్న హేయం, బ్రాహ్మలు పగలంతా ఆశీర్వదించి రాత్రి ముత్తయిదుల దొంగ కులుకుల తరువాత ధర్మపత్ని చీదర సమాగమనంలో, మందులేని చిచ్చుబుడ్డీమల్లే ఆరిపో లేదు నా యవ్వనం తగల బెడితేనేం నన్ను! వెయ్యి భయంకర జ్వాలల్లో హృదయాన్ని మండించింది!

కానీ నా మొదటి యవ్వనం-ప్రతి పువ్వులోనూ-అప్సరసలోకాల్ని, గాలిలో శృంగార సందేశాల్ని, ప్రతి స్త్రీలో దేవత్వాన్ని చూపే నవయవ్వనం-కారణం లేకుండానే ఆనంద తరంగాల్ని వెదచిమ్మే చిన్ననాటి యవ్వనం తానెన్నడూ వృధాకాననీ. భవిష్యత్తులో గొప్ప సుందర విధానాల సాఫల్యం కాబోతున్నానని అంధవిశ్వాసంతో వుయ్యాలలూగే యవ్వనం-ఆనాటి రాత్రి నా తొడలలోంచి, రొమ్ములోకి, రొమ్ములోనించి తలలోకి వైనుమల్లె జ్వలించి ఉద్దీపించిన యవ్వనం పసిపిల్లల నిష్కారణమైన నవ్వులో, అరుపులోనూ, యవ్వనుల్లో మెరిసే చూపుల్లో, రొమ్ము బిరుపులో కనపడే ఆనందం.

ఇంక జీవితం-ఎప్పుడూ ఎంత వెతికినా దొరకని ఆ సహజ ఆనంద స్థితికోసమే కదా యోగులు అంత తపస్సు! అంత సాధన!

కాని మొదటి రోజుల్లో యవ్వనం, బాల్యంతో దోబూచులాడు తుంది.

నిద్రపోయినాను. చింత లేకండా, చాలా వరకు మరిచిపోయి మేలు కున్నాను.

వాడిలి పోయింది నా మొహమంతా. జీవితంలో రసం పిండేసి నట్టయింది. నా పుస్తకాలూ నేనూ మిగిలాము. నాటకం డప్పులు విన్నప్పు డల్లా ఏదో గొప్ప సంగతి నేను ప్రేమించే తల్లి చచ్చిపోయినట్టు వెలితి. ఎందుకట్లా అయినానని యోచన రాలేదు. ఆ వయసులో యోచించం.

ఆమేం చేసింది? నేనామెని ఏమనుకున్నాను? అంటే నేనేమీ అనుకో లేదు. కాని ఆ రాత్రి చూసిన సంగతి వల్ల నాకామె నించి సంపూర్ణంగా ఆమెమీద పూర్తి విరక్తి కలిగింది.

అంతేకాదు, కొందరు మొగవాళ్లు ఉంటారు. మన ప్రియురాలు తనని మించి వ్యవహారాలు పెట్టుకుందన్నా సహించగలము కాని-ఆ మొగవాళ్లు ఓ స్త్రీని తాకారని మనకి తెలిస్తే ఆ స్త్రీని ఇంక తాకలేము. తక్కిన విషయాలలో చాలా సన్నిహితులై ప్రేమాస్పదులైన వాళ్ళే కాని వాళ్లని స్త్రీ పరంగా భరించలేము. వాళ్లు స్పృశించారని తెలిస్తే ఇంక ఆ స్త్రీ మలినమై పోతుంది. అట్లాంటి వాళ్లలో ఆ చిన్ననాటి మా బావ ముఖ్యుడు. కార్యమయింత తరవాత మా అక్కని దూరంగా కూడా భరించ లేకపోయేవాణ్ని. అతనికి సేవ చెయ్యటం, అతని గదిలోంచి బైటికి రావడం చూడకుండా తప్పించుకునేవాణ్ని. నా రాజకుమార్తె. ఇంకేం చేసినా, నన్ను నవ్వినా, బొమ్మన్నా, అవమానం చేసినా నా మమత విడి పోయేదికాదు. కాని మా బావ అధికార—నా హృదయాన్ని ఏ విధంగా. ఏ ఆయుధంతో హత్య చెయ్యాలో సరిగా తెలుసుకుని చీల్చి నట్టయింది, ఆమెమీద కోపం, అసహ్యం, తిరగబాటు-అన్నిటితో బాధపడ్డాను. నా ప్రేమ పోలేదు. గాఢంగా గాయపడి గిలగిల లాడింది.

కాని యవ్వనం-దెబ్బతిన్న బంతిలాగు ఎగురుతుంది. మామూలు పాఠాలలో, ఆటలలో పడ్డాను, వారం రోజుల్లో. రాత్రి పడుకున్నప్పుడు మాత్రం పెద్ద శూన్యం తట్టేది. కాని నిద్ర. అదృష్టవంతమైన రోజులు

స్త్రీ స్వభావంమీద కట్టుకున్న ద్వేషం, వైరాగ్యం, వేదాంతం, సినిసిజం. ఇవేం అవసరంలేదు. చిన్నతనంలో మళ్లీ జీవితాన్ని కట్టుకునేందుకు.

ఈ లోపల బావకి, అక్కయ్యకి ఘర్షణలు వికృతమవుతున్న సంగతి గమనించలేదు నేను. ఎందుకంటే మా బావ మొహం చూడడమే అసహ్యం. ఇంటి దగ్గిరే వుండటం లేదు నేను. ఆతనికి ఎదురుపడాల్సి వొస్తుందని.

ఓ నాడు రాత్రి పదింటికి చదువుకుంటున్న నా దగ్గిరికి మా అక్కయ్య వొచ్చి నా భుజంమీద ప్రేమగా చెయ్యి వేసి నుంచుంది.

"తమ్ముడూ, నాకో సహాయం చేసిపెట్టాలి-"

గొంతు చాలా తగ్గించి మాట్లాడుతోంది.

"చూడు. నాటకాల కంపెనీ వాళ్లు వెళ్లిపోతున్నారు ఈ వూరినించి, నాచీరె ఆ రత్తి దగ్గిర వుండిపోయింది. దాన్నడిగి తెచ్చిపెట్టాలి"

నా తలలో సది సంగతులు ఒక దానితో ఒకటి పెనవేసుకుని పొంగ డంతో ఏమీ మాటాడలేక పోయినాను.

వెళ్లిపోతున్నారు. ఇంక రాజకుమార్తె కనపడదు.

ఛీ -దాని సంగతి అసహ్యం. పోనీ.

అక్కయ్య చీరె!

అక్కయ్య నన్నడుగుతోంది.

ఎట్లా వెళ్ళి మళ్ళీ ఆమె మొహం చూడను?

కాని ఈ వంకతో మళ్ళీ ఓసారి ఆమెని చూడగల అదృష్టం.

ఛా. చూడకూడదు.

ఏమని అడగను?

"నీ చీరె ఎందుకుంది ఆమె దగ్గిర?" అన్నాను.

"నేనే ఇచ్చాను, ఎరువుగా."

"కబురంపూ"

"కాదు. నువ్వే అడుగు."

"నేను వెళ్లను."
"ఎందుకు వెళ్లవు? ఎప్పుడూ వెళ్లేవాడివిగా!"
"వెళ్లవొద్దన్నారుగా!"
"నువ్వడిగితే ఇస్తుంది."
"ఎందుకియ్యదు? ఎరువు తీసుకుంది! నేనెందుకు! నాకు టైంలేదు.
"తమ్ముడూ, వెళ్లరా. చాలా ఖరీదురా అది! వృథాగా పోతుంది"
"ఖావనడగమను."
"ఆయన వెళ్లరుట."
"నేనూ వెళ్లను."
అక్కయ్య కళ్లల్లో నీళ్ళు-
"సరేలే. ఒకవేళ ఇయ్యకపోతే!"
"నువ్వడిగితే ఇస్తుంది. నాకు తెలుసు."
"ఎట్లా తెలుసు!"
అనుమానంగా "మీ బావ చెప్పారు!"
"ఊ-మరి నీ గొలుసు వొచ్చిందా?"
అనేసాను ఆలోచించకుండా. తెల్లబోయింది అక్కయ్య.
"గొలుసేమిట్రా?"
"ఏం లేదులే."
"చెప్పు-నీకెట్లా తెలుసు?"

"నాకు తెలీదు. ఎందుకో అన్నాను. సరే వెడతానన్నానుగా?" అని లేచిపోయినాను అక్కణ్నించి.

పొద్దున్నే సత్రానికి వెళ్లాను. వాళ్లు రైలుకి వెళ్లారుట! తొరతొరగా స్టేషన్‌కి వెళ్లాను. చాలా టైముంది. సామాన్లు లగేజీ చేయిస్తున్నారు!"

అందరూ నన్ను చూసి "వొచ్చాడు, వొచ్చాడు" అన్నారు. రైలు పట్టాలకేసి దూరంగా నుంచున్న ఆమె తలెత్తింది. కళ్లలో నీళ్ళున్నాయి అనుకున్నాను. నావంక చూస్తోనే గుర్తుపట్టకుండానుంచుంది. కొంచెంసేపు

ఆలోచనల్లో బైటికి రాకుండా. ఎక్కడో ఆలోచిస్తూనే దగ్గిరికి వొచ్చి నా బుజం మీద చెయ్యివేసి నావంక చూస్తూ నుంచుంది. ఆ చేత్తోనే ప్లాట్ ఫారం చివరికి నడిచింది నన్ను తీసుకుని. గంగరావి చెట్టుకింద నుంచు న్నాము.

ఆ ఉదయాన—

ఆమెమీద కోపం, యీర్ష్య, అసహ్యం అన్నీ ఏమూలా లేవు.నాలో నేను అన్నాళ్ళు ఎందుకు రాలేదు ఈమె దగ్గిరికి? పది రోజులు గొప్పకాలం వృథా చేసుకున్నాను కొందరు మిత్రుల సంగతి కూడా అంతే. వాళ్ల నిర్లక్ష్యం, మనమీద మరుపు, చివరికి అపకారం అన్నీ మరుస్తాము వాళ్ళని చూడగానే. అదీ వాళ్ళ శక్తో. మన గొప్ప ప్రేమో, లేక వాళ్ళు చేసిన పనులు వాళ్ళని అంటవో!

ఆమె మాటాడలేదు. లోపల ఏమో అవుతోంది.

మెల్లిగా నా తల, చంపలు నిమిరి వొకచే ఏడ్చించి.

ఆకాశాన యీదురు గాలిలో మబ్బులు పరుగెత్తుతున్నాయి. చెట్టు మావేపు వొరిగి పోతోంది, గాలి బరువుని భరించలేక, ఆమె జుట్టు, పమిట అన్నీ ఎగిరిపోతున్నాయి. ఆమె నిస్సహాయంగా నన్ను తాకుతో 'నేను' అనే నన్ను లోపలికి తీసుకుంటో నుంచుంది, ఎంతసేపో. ఎండ మీదపడి, మళ్ళీ మబ్బువాటున, మామీద నీడపడుతోంది. అన్నీ మరిచి ఆమె దయలో నిలిచి పోయినాను.

గాలికి ఆ పిట్టల యీకలన్నీ రేగుతున్నట్టే. పాపం జీవితపు తుఫా నులు ఏం చేశాయో ఆమెని అనుకుంటాను ఇప్పుడు.

రైలుకి గంట!

గొప్ప పుద్రేకంతో, ఆవేశంలో వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తో నన్ను కావి లించుకుంది. నా తలని తన రొమ్ముకి అదుముకుంటో!

ఏడుస్తోనే "వెళ్ళిపోతున్నాను."

అని తిరిగింది స్టేషన్ వేపు. నా బుజంమీద చెయ్యి తియ్య కుండానే, పొంగివచ్చే కన్నీళ్ళని చెరగుతో తుడుచుకుంటో. ఏమను కున్నారో మనుషులు-ఆనాడు ఇంకా ఆ ధ్యాస వుండదు చిన్నవాళ్ళకి.

ఎట్లా వోదార్చను? ఎందుకు ఏడుస్తుంది? ఏ విధంగా, ఏం మాట్లాడి సంతోషాన్నివ్వను ఆమెకి!-అనేదే ధ్యాస.

నామీద ఎంతో ప్రేమ ఈమెకి. ఈమెని వొదిలి తిరిగాను; అందుకు ఏడుస్తోంది అనుకున్నాను.

అంతే తెలుసుకోగలను ఆనాడు.

ఆమె మాట్లాడితే, ఏమన్నా చెప్పగలిగేవాణ్ణేమో!

మా అక్కయ్యా, చీరా చాలా దూరం నా మనసునించి. స్టేషన్ ముందుకి వొచ్చాక, పెద్దఅలలమల్లే వొచ్చే ఏడుపుని లోపలికి కుక్కుకుంటో ఆ రైలు వొచ్చే చప్పుళ్ళో "ఇంక వెళ్ళు" అంది.

వెళ్ళిపోయినాను బైటికి. నేనెక్కి వచ్చిన సైకిల్ చూసేప్పటికి జ్ఞాపకం వొచ్చింది, నేను వొచ్చిన పని.

గబగబ లోపలికి వెళ్ళాను. ఆమె ప్రశ్నార్థకంగా చూసి నవ్వింది. "చివరిదాకా నన్ను విడువలేదు" అన్నట్టు.

నాకు తెలుసు మా బావ ఆ చీరె ఆమె కిచ్చాడనీ, ఆమె ఇవ్వదనీ. కాని అక్కయ్య అడగమంది.

ఇంక వెళ్ళిపోతుంది ఆమె-

కలకాలం వుండేది అక్క.

చీరె ఇవ్వదు. కాని ఎట్లా వెళ్ళను ఇంటికి అడగకండా.

అంతేకాదు. ఆమె రాజకుమార్తె కావొచ్చు. నామీద ప్రేమే కావొచ్చు. కాని వెళ్ళిపోయే ఆమె, నా అక్క చీరెని-మా ఆస్తిని తీసుకు వెళ్ళడానికి వీల్లేదనేదీ పనిచేస్తోందనుకుంటాను నాలో. ప్రేమలో కళ్ళు కప్పి ఇచ్చేస్తారు మొగాళ్ళు. వేలివ్వవొచ్చు. కాని ప్రియురాలుతాము ఇయ్యని దాన్ని తీసుకుందంటే భరించలేరు.

అక్క— నా కుటుంబానికి, నా వంశానికి, నా గౌరవానికి. నా జీవితానికి పెనవేసుకున్న అక్క! అక్క వొంటిని, ఘరానాని, పాతివ్రత్యాన్ని పెనవేసుకుంది చీరె.

అక్కమీద ఎంత ద్వేషముండనీ, నా అక్కతో, నా అక్కచీరెతో ఆమె సమానమెట్లా అవుతుంది?

ఆమెకీ, నాకూ మధ్య వుత్త అర్థంలేని, అవసరం లేని వుత్త ప్రేమ.

"అక్కయ్య చీరె తీసుకురమ్మంది"

ఆ మాట అర్థంకానట్టు చూసింది.

మాటలేకండా, మెల్లిగా తన ట్రంకు తెరిచి, పైనవున్న చీరెని నావంక చూడకండానే నా చేతికి అందిచ్చి పెట్టె తాళంవేసి, నావంక చూడకండానే రైలువేపు వెళ్ళిపోయింది.

అని కథని ఆపాడు తాసిల్దారు.

సముద్రం పొంగి క్లబ్బుని మింగెయ్యడానికిలాగు దొల్లుతోంది, వాళ్ళవేపు ఉద్రేకంగా.

"చిత్రంగానే వుంది. ఎంత క్రూరవాడివైనా, అట్లాంటి స్త్రీని అంత కాలం—నిజం కనబడుతున్నా కూడా, కళ్లు మూసుకుని ఆరాధించడం" అన్నాడు లింగరాజు.

"ఏమిటో? ఇప్పుడు యోచిస్తే ఏమనిపిస్తుందంటే—ఆమెది గొప్ప హృదయమని. ఆమె ఆకారం, కాదు-అలవాట్లు, కాదు-ఆమెకి నా పైన కలిగిన గొప్ప ప్రేమ నన్నంత వశ్యుణ్ని చేసుకుంది. పైగా కొద్దో గొప్పో ఆ వయసున నన్ను ఆకర్షించగలిగిన ఆర్టిస్టు"

"మా బావ"

"అతని బావ సంగతి చాలా స్పష్టం. అలాంటి వాళ్ళని రోజూ చూస్తోనే వుంటాము" అన్నాడు శానిటరీ.

"పోనీ, ఆమెకి నీమీద ఎందుకా ఇష్టం అంటావు?"

"దాన్నే నేను గొప్ప హృదయమంటాను. ఈ ప్రేమనే ఐశ్వర్య వంతులకీ, రాజకుమారులకీ, లేక జానపదులకీ, కర్షకులకీ అంటకడితే ఏ కథకుడో, మీకు చాలా సహజంగా, అందంగా కనపడుతుంది. లేని అందాలు కూడా కల్పించుకుంటారు, సులభంగా. కాని మామూలు మట్టి స్త్రీకి, నాలుగు డబ్బులకి తనని అమ్ముకునే స్త్రీలో, ఏ అవసరమూ, ఆశాలేని ప్రేమ వుందంటే నమ్మడం కష్టం. మనం జీవిత సూత్రాల కింద, మన అధికృతా భావంకోసం నిజమని నమ్ముతున్న విలవలు తారుమారౌతాయి."

రెడ్డి రంగమ్మ

ఆయేడు చేలు విపరీతంగా పండటంచేత వీరారెడ్డికి మూడువేలమితంగా లాభమొచ్చింది. ఇంటిల్లిపాదీ సంతోషంతో అమ్మవారికి ఉత్సవాలు జరిపారు. వీరారెడ్డి మజూరికి మాత్రమే యాభై రూపాయలిచ్చి, చెన్నపట్నం కొత్తరకంది అడ్డిగ చేయించాడు తన భార్య రంగమ్మకి; చెల్లెలు జానకమ్మకి పట్టంచుచీరె పెట్టాడు; పాడికి యెర్రమచ్చల ఆవుని కొని మందలో చేర్చాడు. ప్రతి మాఘమాసంలోనూ తిరనాళ్ళకు నెల్లూరు వెళ్ళడం మామూలు వీరారెడ్డికి. యీయేడు రంగమ్మనికూడా రమ్మన్నాడు. యిదివరకూ చాలాసార్లు అడిగాడు కాని అతనితల్లీ రంగమ్మా యిద్దరిదగ్గిర్నించీ వొచ్చాయి అభ్యంతరాలు. పల్లెకదిలి ఆడకూతురు బస్తీకి పోవడమంటే యేదో భయమూ, కొత్తదనమూ, అమర్యాదా. తాను పుట్టిన వూరు, అత్తగారి వూరు, మధ్యవున్న రెండు చిన్న పల్లెలూ, యీ నాలుగే రంగమ్మ భూగోళం. పట్టణాల్లో జరిగే దొంగతనాలూ, నాటకాలూ, వితంతు వివాహాలూ, ఎలెక్షన్‌లూ, మోసాలూ, మోటార్లూ, తాగుళ్ళూ, బయస్కోపులూ, సోడాలు అన్నీ వినికిడిగా తెలియవొస్తోవుంటాయి ఆ వూరుకి.

భార్యాభర్తా పదిమైళ్ళు నడిచి, మోటారు బస్సుకోసం రోడ్డు పక్కన నుంచున్నారు. రెడ్డికి ప్రయాణాలూ, అనుభవాలూ, మామూలే. కాని ముందేమి జరుగుతుందో, యేమి తమాషాలు చూస్తామో అనే ఆశతో,

రంగమ్మ మనసు గంతులేస్తోంది. బొయ్యిమని వూత్తో, పెనురాక్షసుడిపలె, వెనక పొగలు రేపుకుంటో, వొచ్చి నిలిచింది మోటారు బస్సు. బండీ నిండి వుంది ఆడదని డ్రైవరు పక్కన కాళీచేసి, కూచోమన్నాడు. రంగమ్మ వీరారెడ్డివంక చూసింది రమ్మని. అతనూ యెక్కపోతుంటే—

"యెక్కడెక్కతావు? వెనక్కి పో. నీ పెళ్ళాన్నెవరూ యెత్తుకెళ్ళరు."

అని పొగరమోతుతనంగా అన్నాడు డబ్బులసంచీవాడు. రంగమ్మ నాళాల్లోని రెడ్డిరక్తం ఒక్కదూకు దూకింది. కొంచెం అమర్యాదగా గొంతెత్తితే ఒక్కగుద్దుతో యెద్దువంటి పాలెగాణ్ణి కిందకూల్చేవీరారెడ్డి మోటారువాణ్ణి తన కళ్ళముందు చీల్చేశాడనుకుని వెనక్కి తిరిగింది ఆమె. యామ నకండా మూట బుజానేసుకుని తోకమడిచిన కుక్కవలే వెనక్కి వెడుతున్నాడు రెడ్డి. యెర్రమెరుపుతో నిండిన నల్లమబ్బులవంటి చెంపలతో. వెనక సూర్యులు ప్రకాశిస్తున్నారా అనిపించే కనుగుడ్ల తళుకులతో, మెడపైకెత్తి మొహంమీద జుట్టును పొడుగాటి వేళ్ళతో పైకిపట్టుకుని శత్రువుల మధ్య వీరవనితవలె నుంచుంది రంగమ్మ. తిరస్కార సుందరమైన ఆ దృశ్యం డ్రైవరు హృదయాన్ని దూసుకుపోయి—

"మొగుడులేంది యెక్కదటయ్యా—" అనే హేళనధ్వనిలో వ్యక్తమయింది.

"రావయ్యా, బాబూ, కూచో!"

అని చోటుచేసి యిద్దర్నీ కూచోపెట్టాడు డ్రైవరు. యెన్నడూలేనిది నలుగురిలో భర్తభుజానికి భుజాన్నానించాననే సిగ్గుతో, కలవరపడుతో, కళ్ళువాల్చి, రెండుచేతుల్నీ తొడలమధ్య జోడించి కూచుంది. బుర్రుమని బండి కదిలింది. కాళ్ళకింద యేదో జరుగుతుంది. అదిరిపడి రంగమ్మ చూసింది. ఆ చప్పుడెక్కడ? యెట్లా కదిలింది? భర్తనడిగింది; మరలున్నాయన్నాడు. అంతకంటె అతనికేమీ తెలియదు. భర్తనించి ఆ డ్రైవరు చేసే పనులవేపు మనసు తిప్పింది. వేగమెక్కువవుతోంది. యేం చేస్తు

న్నాడు? అద్భుత శక్తులు కలిగిన ఇంద్రజాలికుడివలె కనపడ్డాడు ఆ మోటారు కుర్రవాడు ... బండి.... బండి పెద్ద మోటబండి యెదుట: మోటారు సూటిగా దానిమీదికి వెడుతోంది. ఈ వేగంతో, ఒక్క క్షణంలో ఆ బండీమీద పడుతుంది. ఇంకేముంది? చప్పున డ్రైవరు బుజంమీద చెయ్యేసి,

"ఆ, ఆ, ఆపు. ఆపు" అని కేకేసింది.

అందరూ నవ్వారు. అందరికన్నా నవ్వాడు ఆ కుర్రాడు. సూటిగా పోయే మోటారుబండి తప్పుకుని పక్కగా వెళ్ళింది. యెట్లా తప్పించాడు? వెనక్కి తిరిగిచూసింది. దుమ్ములో దూరంగా బండీ కనపడుతోంది. రంగమ్మ మనసు ఆశ్చర్యమయమయింది. అందరూ నవ్వినందుకు సిగ్గు కలుగుతోంది. తను రెడ్డికుల ప్రధానుడు లక్ష్మరెడ్డి యింటి ఆడ పడుచు. తన మాటలూ, నగలూ అందరికీ కావలసినవిషయం, తన నిష్కల్మష జీవితం అందరినించీ మర్యాదని పొందుతుందనేభావం అన్నీ మాయ మైపోయినాయి. తనూ, తన భర్తా యిక్కడ యెవరికీ లక్ష్యం లేదు. యిద్దరి ప్రాణాలూ తన పక్కనున్న కుర్రవాడి చేతులో వున్నాయి....

....మోటా రాగుతోంది. పెద్ద తలగుడ్డా, నల్లకోటు వేసుకుని ఒక మీసాలాయన అడ్డంగా నుంచున్నాడు.

"నా మామూలు స్థలమున్నదా?"

"లేవయ్యా. యింక దిగు" అన్నాడు మోటారువాడు వీరారెడ్డిని. అతను భయంతో దిగుతున్నాడు. తనూ దిగింది వెనకనే.

"ఏమమ్మోయ్. నీకు వెనక చోటులేదు. అక్కడే కూచో."

కదలలేదు రంగమ్మ. అందరికళ్లూ తన మీదవున్న జ్ఞానంతో తలొంచుకుని, సిగ్గుతో కుంగిపోతో, బొటనవేలితో భూదేవిని ప్రశ్న లడుగుతో నుంచుంది. నిమిషాలై పోతున్నాయి. మోటారు నిలిచింది.

"యెక్కు" అన్నాడు రెడ్డి. భర్త ఆజ్ఞానుబద్ధురాలయింది రంగమ్మ. రెడ్డి వెనక్కి వెళ్లాడు యెక్కడానికి.

"యీ పాడు మూటా, కఱ్రానూ, యెవడయ్యా నువ్వు!"

"యేదో జంతువు."

అందరూ నవ్వారు.

రంగమ్మ తల తిరిగింది. రక్తం మాగింది. నుంచుని, వెనక్కి తిరిగి.

"ఎవడురా ఆ నాలుకకొవ్వి కూసేది? ఎవరనుకున్నావు? దవడపళ్లు రాల్తాయి. చూసుకో" అనాలనిపించింది.

తరతరాల్నించి యెవ్వడూ తమ మాటకెదురు సహించని రెడ్డి రాణుల రక్తం యెంత అణిచినా లొంగక తిరగబడింది. భర్తవంకచూసి న్యూనతనైనా గుర్తించని అతని నిర్లక్ష్యానికి కుంగిపోయి, కౌరవుల జూదపు సభలో ద్రౌపదివలె సిగ్గుతో కోపంతో తలవాల్చుకుంది. మోటారు సాగింది. ప్రపంచం దుఃఖమయమయింది రంగమ్మకి. గారాబంగా పెంచుకునే తరిపి దూడని, అమాంతం క్రూరమృగాలతో నిండిన మహారణ్యంలోకి తోలినట్లుంది. కళ్ళు తెరవడమంటే భయమేసింది.

ఎంత సేపయిందో, మోటారాగినప్పుడు నెల్లూరు వొచ్చిందనే ఆశతో కళ్ళు తెరిచింది. కాదు, విశ్రాంతికై మనుషులు దిగుతున్నారు. తనూ దిగుతో వుంటే చెరుగు మేకుకి పట్టుకుని చిరిగింది. పక్కనున్నవాడు తప్పించి చిన్నగా నవ్వాడు. కిందికి దూకింది. ఇంకోడు నవ్వాడు. కోపంతో వెనక్కి తిరిగి చూసింది. ఇంక నలుగురూ నవ్వినట్లయింది. సిగ్గుతో, కోపంతో, కాళ్ళు వొణికి కదలలేకపోయింది. జ్వరపు కలలో అర్థంలేని మాయలోకంలో పడే అంతంలేని శ్రమలాగుంది ఆమె గతి. అందరూ వికృతంగా తనవంక చూస్తున్నట్టే, తనని వెక్కిరిస్తున్నట్టే తనని హీనత చేస్తున్నట్టే! పురుషశ్వాస నెరగని గోషాలలో నివసించిన పూర్వవంశ స్త్రీల ముగ్ధత్వం, యితరుల పరియాచకాన్నైనా భరించని సౌశీల్యం, గాఢంగా గాయమైనాయి. తొరగా నడిచి చింతచెట్టుచాటుకి వెళ్ళింది. వెనకనే మూటా, కఱ్రా, వీరారెడ్డీ వొచ్చారు. ఎఱ్రజీరలున్న పెద్దకళ్ళతో గాలికి మొహంమీద

యెగురుతున్న జుట్టు పైకి తోసిపట్టుకుని, తన పళ్ళ నొక్కులతో, యెర్రపడ్డ పెదిమ వొణుకుతో, అతనిముందు నుంచుని, యెన్నడూ లేని దీనత్వాన్ని తోపిస్తో—

"ఇంటికెడదాము" అంది. అధైర్యంతో హీనమైన స్వరం వినపడేట్టు. వీరారెడ్డి మామూలుగానే కనబడ్డాడు. అది మరింత ఆశ్చర్యం రాణి రంగమ్మకి. ఎన్నిసార్లో ప్రయాణాలు చేసిన అతను యిట్లాంటి 'సీను'లెన్ని చూశాడో!

"ఎందుకు?"
"నాకు బావుండలేదు-"
"నెల్లూర్లో బావుంటుంది."
"వొద్దు!"
"ఎట్లా వెడతా మిప్పుడు?"
"నడిచి."
"నలభై మైళ్ళు!"
"సరే"
"రాత్రవుతుంది"
"పోనీ."
"దొంగలు"
"భయంలేదు"

"అంతకాడికి యెందుకొచ్చావు? కారణం లేకుండా వెనక్కి పోదా మంటావు, ఈ ఆడవాళ్ళని తీసుకొస్తే యిదే తంటా!"

వీరారెడ్డి చాలా విసురుగా మాట్లాడాడు. యామన్నా వొదులు కుంటాడు గాని, తిరణాలు మానలేదు రెడ్డి. యాడాదీ కష్టపడ్డదానికి ఫలితం ఆవొక్కరాత్రే అతనికి. భర్త మనసు కష్టపడ్డట్టు అనిపించగానే, రంగమ్మ తన స్వభయాలనీ, బాధల్నీ అణగతొక్కి, మాట్లాడకుండా తల తిప్పేసి అంగీకారాన్ని సూచించింది. భరించలేనిదాన్ని కూడా కర్మమనో, ధర్మమనో

సంతుష్టిచెంది, నోరెత్తక శాంతంగా అనుభవించడం తరతరాలనించి అలవాటు.

మోటారు సాగింది. ఆమె లేత హృదయం యెంతకాలం ముడుచు కుంటుంది? ఆ చలికాలపు యెండలో, రంగుమబ్బుల్లో నీలపాకాశం కింద, పచ్చని చేలమధ్య, చెట్లూ, పిట్టలూ, గడ్డీ, తన ఇంటివేపు పరిగెత్తు తున్నాయి. మోటారుకింద రోడ్డు గిరగిర తిరిగిపోతోంది. చల్లని గాలి చెంపలనించి, పమిటలోనించి రాసుకుంటో పోతోంది. ఆమె కష్టభావాని కఱగక, రంగమ్మ మనసొక్క గంతువేసింది. రెండు పెద్దకళ్ళూ తెరిచి, జుట్టునీ, కుచ్చెళ్ళనీ యెగరకుండా రెండుచేతులతో పట్టుకుని నవ్వు పెదిమ లతో చుట్టూ చూస్తోంది. మోటారు వూదడం, మనుషులు మూటలతో కావి ళ్ళతో పక్కకి పరిగెత్తడం' వంతెనలు, రోడ్లమలుపులు అన్నీ ఆమెదృష్టి నాకర్షించాయి. ఆమె డ్రైవరుకుర్రాడి దృష్టి నాకర్షించింది.

"యేవూరు? రెడ్లా?" అని అతనూ.

"మళ్ళీ మోగించు, యెక్కడ మోగుతుంది?" అని ఆమె.

ఆ మాట అడగడంతో చనువయింది. అతనికి కులాసా పుట్టింది.

"తొరగా పోనీనా?"

"ఏం చేస్తే పోతుంది బండి?"

"మంత్రం"

"అబద్దం"

"మెల్లిగా పోనీనా?.... ఇదిగో కాలవలో పడుతున్నావు....బండీ... పడేస్తా....యిదివరకెప్పుడూ యెక్కలా!" అని అతనూ.

"ఏదీ ఆ బండి కనపడకుండా పోనీ. యింకా కనపడుతోందిలే.... యింకా, యింకా తొరగా, చాలు, చాలు"

"భయమే?"

"ఆ. చాలు. దీంటో యేం పోస్తారు? నిప్పా? ఆ వాసనేమిటి?ఆ.... అబద్దం నూనెపోస్తే నడుస్తుందా యేం? నీకెట్లా చాతయింది? రైలు కూడా

నడపగలవా? తొక్కుడుబండెక్కగలవా? నీకేమిస్తారు? నువ్వు గొప్పా? ప్లీడరు గొప్పా?"

చుట్టూవున్న వాళ్ళందర్నీ మరిచి చిన్నప్పటి బిళ్ళ ఆటలు ఆడేటప్పటి స్నేహితులతో పలెనే, ఆ కుర్రవాడితో సరదాగా మాట్లాడింది. ఇట్లా తన హోదా మరిచి కొత్త మనిషితో ముచ్చట లాడతావని యెవరన్నా ముందటిరోజున అంటే నమ్మివుండేదికాదు. ఇంటికి వెళ్ళింది తరవాత తనేనా ఇట్లా పరాయివాడితో మాట్లాడింది అని ఆశ్చర్య పడుతుంది. ఆ సరదాలో వెనకనించి బుజంమీద రెండు వేళ్ళెవరో వేసింది, తెలీదు. ఆ హృదయంలో తనమాటలు, నవ్వు. జుట్టుముడి కలిగచేసిన అందోళాన్నెరగదు. నెల్లూరులో ప్రవేశించగానే యెదురుగా రివ్వన వొచ్చే మోటారునీ, దానిలోవున్న అందమైన దంపతుల్ని చూసి నవ్వుడు కళ్ళెత్తింది. మేడలూ. బంగళాలూ, ముందున్న పువ్వుల తోటలూ, నున్నటి రోడ్లు, దుకాణాలూ, ఆడవాళ్ళు కట్టుకున్న చీరెలూ, ఆ జుట్లు షోకులూ, యెన్నో చూడాలి, యెన్నో అడగాలి. ఆమెకళ్ళు యిటూఅటూ ఆశ్చర్యంతో ఆనందంతో దూకులాడాయి

మోటారాగింది. వీరారెడ్డి పక్కకివొచ్చి దిగమంటే అతను తనతో రానట్టూ అప్పుడే అకస్మాత్తుగా నెల్లూరులో తనకి కనపడ్డట్టూ ఆశ్చర్యంతో కళ్ళుతెరిచి చూసింది.

డ్రైవరువొంకా భర్తవొంకా చూసింది. అతని క్రాపూ, గ్లాసోక్కా చొక్కా, నాజూకైన వొళ్ళూ, చిన్న మీసమూ, దిగి మర సద్దుతున్న అతని నేర్పూ-యితని పిచురేగిన జుట్టూ, ముతకబట్టలూ, నోరు తెరుచుకుని భయంతో చూసే పౌరలుకమ్మినకళ్ళూ, యీ పట్టణంలో యీ అద్భుతాల్లోచేరి సహజంగా స్థయిర్యంగా నిర్లక్ష్యంగా తిరిగే వాడా

డ్రైవరు. తన భర్తకి నాగలిపట్టడం తప్ప యేమీ చేతకాదు. అతని మోటుతనమూ, వ్యర్థత్వమూ, అసహాయత్వమూ వ్యక్తమైనాయి ఆమెకి. మోటారామె భర్తచేతికిస్తే!....

ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచి, దిగి వీరారెడ్డి వెనక బైలుదేరింది.

యేంబళ్ళు, యేంగోల, యేంబజార్లు, యేంచీరెలు, శాలువలు, బొమ్మలు, ఆ మనుష లెంత అందంగా వున్నారు. ప్రతిమనిషీ, షాపువాడూ, ఫకీరు, పోలీసువాడూ, బండివాడూ అందరూ గొప్ప వారే! శుభ్రంగా నాజూకుగా ఇంగ్లీషు, తురకం, అరవం మాట్లాడుతో తెలివిగావున్నారు. ప్రతివారూ తనకన్న తన భర్తకన్న గొప్పవారే. ఆనంద వంతులే. విచారమూ బీద తనమూ లేని స్వర్గానికి వొచ్చినట్లుంది. బాండు వాయిద్యం వెనక, మోటా రెక్క, కళ్ళు మిరుమిట్లు గొలిపే చీరెలు కట్టుకొని వూరేగింపు వస్తోంది

"మన నీవూళ్ళో వుణ్ణిస్తారా?"

"వుణ్ణియ్య కేం?"

"యెప్పుడూ?"

"యెట్లావుంటాం?"

"యేం?"

"మనవాళ్ళు, పొలమూ?"

"వుండాలనుకుంటే వుణ్ణిస్తారా?"

"పిచ్చిదానా, యెందుకు వుణ్ణియ్యరు. యింతమంది మనుష లుండగా!"

"యిక్కడే వుందాం"

యీ దీపాలలో యీ అంగళ్ళమధ్య వూరికే గుమ్మంలో కూచుని వీధికేసి చూస్తోవుంటే చాలదూ? వుందామనే మాటతోనే ఆమె మనస్సు సంతోషంతో పొంగింది.

"యిక్కడా? ఎట్లా? జీవనమో!"

"అక్కడ మల్లేసే."
"పొలా లెవరు చూస్తారు?"
"వీళ్ళందరునో?"
"వాళ్ళు వాళ్ళ పనులు చేసుకుని సంపాయించుకుంటారు."
"మీరు?"
"నాకేం చేతనౌతుంది?"

అవును, యేమీ చేతకాదు, ఆ పాడు వ్యవసాయం తప్ప. రంగమ్మ మనసులో ఒక అభిప్రాయం నాటుకోడం ప్రారంభించింది. యెవర్ని తన దైవమనీ, ధైర్యవంతుడనీ, పురుషశ్రేష్ఠుడనీ, తనూ, తనపల్లెలోని మనుష లందరూ గౌరవిస్తారో, నౌకర్లందరూ భయంతో చూస్తారో, ఆ వీరారెడ్డి యీ వూళ్ళో ఈ గుంపుల్లో, యీ రోడ్ల మీద, మోటార్ల మధ్య యెందుకూ కొరగానివాడూ, నిస్సహాయుడూ, అనామకుడైనాడు. నిశ్చలంగా, నిర్భయంగా, మోటార్ల పక్కన అందరూ నడుస్తోవుంటే, తన దైవం తన కొంగుపట్టుకుని పది గజాలదూరం పరిగెత్తడం చూసింది. గజం రూపాయి చెప్పిన పట్టుగడ్డ, యితను నాలుగణాలకడిగితే, యెన్నడన్నా పట్టుబట్ట చూసిన మొహమేనా అని, రెడ్డికుల సార్వభౌముణ్ని, తృణీకారంగా, పొమ్మనడం చూసింది. కాఫీహోటల్లో అందరూ కుర్చీలమీద కూచుంటే, తన ప్రాణ నాయకుణ్ని ఒకమూల కూచోపెట్టి పలహారం పెట్టడం గమనించింది. ఈ వ్యక్తిని పెళ్ళిలో అందల మెక్కించి, తనవాళ్లూ, వూరివాళ్ళూ అతని గుణాల్ని పొగిడి, తనని మోసం చేసినట్లుగా 'ఫీ'లయింది రంగమ్మ. ఆ నిమిషాన వీరారెడ్డి నలభై అంగుళాల ఛాతీ, బలిసిన కంఠమూ, పచ్చగావున్న, సూనృత మొలికే కళ్ళూ, పైకి మర్యాద కనపరచకపోయినా హృదయం లోని స్త్రీగౌరవమూ, ఆ వూళ్ళో వాళ్ళ నెవళ్ళనైనాసరే పదిమందిని కొట్టగల సామార్థ్యమూ, జంతువులయెడ దయా, బంధుప్రేమా, నీచత్వాన్నెరగని శీలమూ, అన్నీ కనపడలేదు రంగమ్మకి. సన్నగా, దగ్గుతో, పట్టు కండువా చెయ్యిమీదనించి జార్చి, సిగరెట్టు తాగుతో, తాంబూలం మేసుకుని కులుకుతో, తనవంక వోరగాచూసే నాయుడి భార్య యెంత అదృష్టవంతురాలా అనుకుంది.

రంగమ్మకి తన పాతవ్యక్తిత్వం చప్పున నశించింది తన వూళ్ళో పెద్దవారు తనపైని చూపే వాత్సల్యమూ, పిన్నలుచూపే భక్తీ, మొత్తానికి తను అందరికీ కావలసి రావడమూ వాటి భావమే నశించింది. ఇక్కడ తనెవరో ఎవరికీ తెలీదు. తన సంబంధాలూ, తన సుగుణాలూ, తన అత్తమామలమీద భక్తీ, వ్రతాలపైని శ్రద్ధా, బ్రాహ్మణ పూజా, తనకి రెండువందల యెకరాల పొలమున్న సంగతీ యెవరికీ తెలీదు; యెవరికీ అక్కర్లేదు. కాని తన శరీర సౌందర్యం కళ్ళనాకర్షించడం, దాని వల్లనే అందరూ తనకి కొంచెం ప్రాముఖ్యమివ్వడమూ కని పెట్టింది. స్త్రీకి సహజమైన ఆసక్తి, తన సౌందర్య ప్రతిభాలాభాన్ని పొందాలనే కోర్కె ఆమెలో మొదటిసారి మేల్కొంది. ఒకటి రెండుసార్లు చూపులకు చూపులిచ్చింది. రెండు మూడు చిరునవ్వులతో, నాలుగైదు హృదయాల్ని మండించింది. ఈ నూతనశక్తి భావంతో ఆమె కొక నూతనానందం జనించింది. ఆ పట్టణ నూతనత్వమూ, సౌందర్యమూ, తాగిన కాఫీ, పువ్వుల వాసనా, సన్నాయి మేళమూ, ఆమె వుత్సాహాన్నీ, రసికత్వాన్నీ, బతికి వుండడమే ఆనందమయమయ్యే స్థితిని రేపాయి. నవ్వుతున్న పెదిమలతో, వూగుతున్న నడుముతో,. పొంగుతున్న వక్షంతో, యెండలో గాలిలో నేవళంగా పెరిగిన మెరుపుతో నడుస్తోంది ఆ భర్త వెనక, గౌతముడి వెనక నడిచే అహల్యలాగు.

చప్పున దీపాలు వెలిగాయి. ఇంపీరియల్ బయస్కోపు మొదటి ఆట అయిపోయింది. రెండు గంటలసేపు తదేకదీక్షగా, కథానాయికతో ఐక్యమై, ఆమె అదృష్ట దురదృష్టాలని తనవిగా భావించి, సుఖదుఃఖాలకి లోనవుతున్న రంగమ్మ కళ్ళనులుముకుంటో, పెద్దనిట్టూర్పు విడిచింది. మొదట్లో ఆ దీపాలెట్లా వెలుగుతున్నాయా అనీ, బొమ్మలెట్లావొస్తున్నాయా అనీ, ఆశ్చర్యపడ్డా, తొరలోనే కథాసక్తిలో మైమరిచింది. బొమ్మల్లో కనపడే సౌధాలూ, కాలవలూ, ఉద్యానవనాలూ, మోటార్లూ, రైళ్ళూ, అంద

మైన ఆడవాళ్ళూ, మొగవాళ్ళూ అన్నీ చూసి ఆ లోకానికి వె
ఆదంతా కూడా నెల్లూరులో భాగంగానేపుంది రంగమ్మ మనసులో. ఆ కథా
నాయకి బాధపడ్డప్పుడల్లా మూల్గింది. ఒకసారి దొంగ లామెని పట్టుకోపోతో
వుంటే, "కత్తిలాక్కో, పోడు" అని అరిచింది. ధీరుడు వొచ్చి అద్భుత
కార్యాలు చేసినప్పుడల్లా రంగమ్మ తన హృదయాన్నతనికి దత్తం చేసింది.
కథానాయకితనే అనుకుంది. పర్యవసానంలో అతను కథానాయకిని కావ
లించుకున్నప్పుడు రంగమ్మ వొళ్ళు పులకరించింది. తనని కావలించుకున్నట్టే
సంతోషించింది. అంతా ఐపోయినా యింకా యేది జరుగుతుందోనని
కూచుని వుంది, అందరూ వెడుతున్నా. వీరారెడ్డి వొచ్చి రమ్మంటే, తనకీ
అతనికీ ఏమీ సంబంధంలేనట్టు చూసింది. తరవాత, కొంచెం జ్ఞాపకం
రాగా—

"వెళ్ళాలా! అయిపోయిందా!" అంది తన సుందర స్వప్నాన్ని
విచ్ఛిన్నంచేసి, గంధర్వలోకంలోదాన్ని, తనని కిందికీడ్చి, తన అప్రమేయా
నందాన్ని ధ్వంసంచేసిన మహాపాతకిలాగు కనపడ్డాడు అతను. పెద్దటుపాకీ
లనికాల్చి, మంటలలో దూకి, మోటార్లనించి యెగిరి, రైళ్ళాపి, శత్రు
సంహారంచేసి లోకోద్ధరణ మొనర్చిన మహాయోధులందర్నీ వొదిలి, యీ
పల్లెటూరి. మొద్దు రెడ్డివెనక. వీధుల్లో నడవాలా? తనకి కనపడకుండా
యెక్కడన్నా తప్పిపోనన్నా పోయినాడు కాదు! కాళ్ళీడ్చుకుంటో లేచింది.

"ఎక్కడికి?"

"బైటికి"

"తరవాత?"

"నాటకానికి"

"నాటకమా?"

4

రాత్రి వొంటిగంటయింది. నాటకం పాకనించి భర్తా రంగమ్మా
నడిచిపోతున్నారు. ఆ రోజు అయిపోయింది. ఇరవై యేళ్ళకి తనకి లభిం

చిన ఒక్క దినమూ అంతమయింది. మళ్ళీ యింకెన్నాళ్ళకో, యీ దీపాలూ యీ రోడ్లూ, యీ అత్తరువాసనలూ, యీ బాండూ - యెన్నాళ్ళకో! ఏ అరుగుమీదో యీ చలిలో ముడుచుకుపడుకోడమూ, తెల్లవారగానే లేచి మోటారెక్కి వూరికిపోవడమూ, మళ్ళీ పాలు పితకడమూ వెన్న తియ్యడమూ, వంటా, పశువులదాణా, రోగిష్టిమామకి సేవా, నిద్రా....యింతే. ఈ వూరుని, యీ అందాన్ని, యీ ఎక్సైట్‌మెంటుని, యీ నాటకాల్ని వొదిలి, నాటకంలోని కృష్ణుణ్ని వొదిలి!— ఆ విగ్రహమూ, ఆ ఠీవి, ఆ చాతుర్యమూ, ప్రణయదృష్టులూ, సంగీత మాధుర్యమూ, అన్నీ జ్ఞాపకం వొచ్చి గుండె బరువెక్కింది. నడవలేక కాళ్ళు తొట్రుపడ్డాయి. చిన్నప్పట్నించి రంగమ్మకి కృష్ణుడు యిష్టదైవం, ఆ దేవుడితో యెన్నో ఆటలాడుకుంది. చిన్నప్పుడు ఆయన్ని తన భర్త అనుకుంది, సిగ్గుపడ్డది. రహస్యంగా పడుకుని మాటలెన్నో మాట్లాడింది. అతనిపైన కలలనేకం కన్నది. భాగోతంలో పద్యాలూ, క్షేత్రయపదాలూ నేర్చుకుంది. తన బాధలూ, భావాలూ అన్నీ నివేదించుకుంది. ఈనాటి కతడు సాక్షాత్కరించాడు. ఈ నాటకంలోని వేషధారి లక్షణాలూ, తన ఆశయపు కృష్ణుడిగుణాలూ ఏకమయినాయి ఆమె మనసులో. తన మనోనాథుడు మానధనచోరుడీ కృష్ణుడే. భర్త రాత్రులు తన దగ్గిర చేరినప్పుడు అప్పుడప్పుడు కళ్ళు మూసుకుని అతను కృష్ణుడే అని మోసగించుకుని తృప్తిపడుతుంది. రసికులలో రసికుడు, వీరాతివీరుడు. అతని కళ్ళలోని దయ, సత్యభామయందలి విధేయత, ఉన్నత సౌమ్యప్రణయము, ఆ మాటల నేర్పరితనం, చూపుల నాజూకు, ఆ దొంగ నవ్వులు ఆ వాత్సల్యం, అతనితో వుండగలిగితే! అందరు స్త్రీలతో తానొకతె, తన్ను నిరాకరిస్తాడా? కరుణాకరుడు, వాత్సల్యజలధి ప్రేమనిధి! గోపీలోచన చాతకాంబుదమణి! తన సౌందర్యం యితరుల నాకర్షించిన జ్ఞాపకం స్ఫురించింది. తననిచూడగానే, కృష్ణుడి కళ్ళల్లో మమత కనపడదా? ఆ చీకిరికళ్ళ కొంగమెడ సత్యభామనే అంతకోర్కెతో చూసి, అంత బతిమాలి, తిట్లు భరించాడే! తన సౌందర్యాన్ని మోహించడా? ఈ కృష్ణుడు వేషమనే విషయం తెలుసుకాని తెలుసుకోడం యిష్టంలేదు.

ఆ మాయ విడిపోతే, యీ మాధుర్యం యీ ప్రమత్తత విచ్చిపోతుంది. కృష్ణుడే, తను చూసింది కృష్ణుడు— నమస్కరించింది. ఎన్నో భావాలు కల్పించుతుంది. తనవంకనే చూసి చదివాడు. తనని గురించేపాడాడు. తన కోసమే ఆ చివరకి వొచ్చి నుంచున్నాడు. తనవైపే ఆ చిరునవ్వు. తన భక్తురాలిని, దాసురాలిని ఆ స్త్రీ సమూహంలో గుర్తించాడు.

"శిష్టజనులను బ్రోచె, దుష్టుల ఖండించె"

అనే పద్యం నోట్లో ఆడింది రంగమ్మకి తనని పిలుస్తున్నాడు; తనకి కూడా స్థలముంది, ఆ గోపికా వల్లభుడి హృదయంలో.... అదుగో దూరంగా, నలలిత మురళీనాదమే యది. సందేహమేలా! వెడితే? వెడి తేనేం? యీ లోకంలో తన పల్లెటూరి ప్రజలతో తనకేం సంబంధం? తన కృష్ణ డిక్కడవుండగా ఆయన పాదపద్మాలలో తన హృదయాన్ని వొదిలి యెట్లా ఆ పల్లెటూరు పోవడం? తాత్కాలికంగా ఆమెని మీరాబాయి అవ హించింది.

రంగమ్మ యోచనలన్నీ ఆ రోజున తారుమారైనాయి: ప్రపంచాలే మారిపోయినాయి ఆమె మనోకాశంలో. ఆమె పూజించే పద్ధతులు వ్యక్తులు, ఒక్కసారి కూలిపోయినారు. ఆమె పురాతనాహంభావం అడుగంటింది. నూతనానంద వాతావరణ ద్వారాలు తెరుచుకున్నాయి. ఇదివరకు తానెరగని సుఖాలూ, ఆనందాలూ, అద్భుతాలూ దృష్టిపథాన వికసించాయి. తాను చూసి కూడా అనుభవింపలేని, కొంచెంగా తోచి మాయమయే గూఢ దూర ఆకర్షణలు ఆమెని తొందరచేశాయి. "నీవు మాదానివి. వొదలకు వెళ్ళకు, యీ కాంతిలోంచి, యీ ఆనందంలోంచి, యీ నూతన వికాసత్వంలోంచి, అంధకారంలోకి, మామూలులోకి, మృత్యువులోకి పడకు, వెళ్ళకు" అంటు న్నాయి తన చుట్టునున్న పట్టణ పరిస్థితులు. చిన్నగూట్లో యింతకాలమూ రెక్కలు ముడుచుకుని కూచున్న రంగమ్మ ఆత్మ ఒక్కసారిగా రెక్కలు విచ్చుకుని విశాలాకాశంలో యెగర చూసింది.

ఆ నవీనావేశమంతా యీ రాత్రి కృష్ణుడిలో మూర్తీభవించింది. యీ పుత్సాహమూ, రసనా, ఉద్రేకమూ కృష్ణుడి లావణ్యామృతం

వల్ల నే కలిగాయి. కృష్ణుడే యిన్నిరూపాలతో తన హృదయపద్మం మీద నాట్యం చేస్తున్నాడు. అదుగో పిలుస్తున్నాడు. "సలలిత మురళీ నాదమే యిది." అదుగో వినవొస్తోంది సమీపంగా! వెళ్ళిపోతే? సందేహ మేల? వెడితేనేం? యీ తుచ్ఛలోకంతో, వడ్లదంపుతో, పాడితో, తనకేం పని? తనెవరు, యీ భర్త ఎవరు? కృష్ణుడు, పరమాత్ముడు, సకల భక్త వత్సలుడు. అతనికంటే పరమాప్తు లెవరు? వెళ్ళాలి. యీమైనాసరే వెళ్ళాలి యెక్కడికి. నాటకమప్పుడు కృష్ణుడు రంగస్తలానలేనిసమయాన. యెవరున్నా లక్ష్యంచెయ్యక అతనియందే మనసు లగ్నంచేసి, అతన్నే వెతుకుతో సైడ్‌కర్టన్ల వెనక కళ్లు పెట్టుకుని కూచుంది. ఇందాక లోపల యేంచేస్తున్నాడు? లోపల యెంత బావుంటుందో? "అల వైకుంఠపురంబులో నగరిలో అమూల సౌధంబులోపల మందార వనాంత రామృతసరః ప్రాంతేందు కాంతోపలోత్పల పర్యంక రమావినోది" అని చిన్నప్పుడు అర్థంతో సహా చదువుకున్న పద్యం స్ఫురణకి వొచ్చింది. ఆ లోపల, పర్యంక రమావినోదీ, తనే! తనతోనే, లోపల, ఆ తెరలవెనక, గదులు, అద్దాలు, కుర్చీలు, వాటిమధ్య దాసీజనము కొలుస్తోవుండగా, పర్యంకంమీద, కృష్ణుడి పక్కన వొళ్ళు పులకరించింది....అవును, అక్కడికి వెళ్ళిపో వొచ్చు. కృష్ణుడి నిలయమే అదీ. నగరిలో అమూల సౌధంబులో! వెళ్లాలి. అంత అప్రమేయానందంముందు సందేహించడం నీచం. ప్రాణాలకి తెగించే సాహసాని కలవాటుపడ్డ పూర్వుల రక్తం ఆమె నాళాల్లో విజృంభించింది.

"కృష్ణుడు నీకోసమే యమునా సైకతాతలాల విరహిణీగీతాలు పాడు తున్నాడు. వెళ్ళు. మళ్ళీ ఆ పాత గోడలమధ్య వంటకట్టెల్లో పాతుకోకు" అంటోంది హృదయం. కాని తలొంచుకొని ముందునడిచే ఆ భర్తనేమిటి చెయ్యడం? ఈ సంగతులేవీ అర్థంకావే అతనికి? యేమిటా వాయిద్యం? వేణునాదమా? నుంచుంది. వీరారెడ్డి వెనక్కి తిరిగిచూశాడు పిలిచాడు. ఆమె పలకలేదు. చప్పున అతను పెద్ద కేకేశాడు. దోవనపోయే వాళ్ళందరు ఆగి చూశారు.

"నీ పట్టెడేదీ?"

రంగమ్మ మెల్లిగా కళ్ళు పైకెత్తింది.

"నీ పట్టెడ!"

"పట్టెడ! పట్టెడంటే? పట్టెడేమిటి!"

యెందుకీగోల చెవికింద? స్వప్నాలతో తూగుతున్న కళ్ళతో, ప్రశ్న పూర్వకంగా చూసింది.

"అట్లా చూస్తావేమిటి? నీ పట్టెడ పోయింది"

పోయిందా? యింతేకదా? పోతేనేం? ఇంత గోలేమిటి? యీ వుత్స వంలో. యీ చల్లనిరాత్రి, యీ వేణుగానంలో, యీ రథంముందు, యీ బాణసంచావేళ పట్టెడ, ఆ పాడుపట్టెడేమైతేనేం?

"మాట్లాడవేం? పట్టెడేదీ?"

"లేదా!"

వీరారెడ్డి కాశ్చర్యం వేసింది.

"మెల్లిగా లేదా అంటావేం? లేదు."

"పడిపోయిందేమో!"

"ఐదువందలరూపాయల పట్టెడ! యెక్కడపోయింది?"

"యేమో!"

"యేమో! వొళ్ళు తెలీటంలా? రా, పోదాం. దౌర్భాగ్యురాలా!పద"

రంగమ్మ వినటంలేదు. వెనక్కి తిరిగి అతనితో వేగంగా నడుస్తోంది, కలలోవలె. యిళ్ళూ, బళ్ళూ, మనుషులూ, దీపాలు, సుడిగాలిలోవలె కొట్టుకు పోతున్నాయి ఆ వసంతోత్సవ ప్రవాహంలో. ఆమెచుట్టూ కాళ్ళు భూమిని తాకక, యేదో తెలియరాని దానికోసం, అనంత, అదృశ్య అనిర్వచనీయ ఆదర్శ అనుభవంకోసం తనతో పెనుగులాడే హృదయమొక్కటే వాస్త వంగా తోస్తో వెళ్ళింది. నాటకం పాక పక్కకి వెళ్ళాడు. దీపాలన్నీ ఆరి వుండడంచేత రంగమ్మ గుర్తించలేదు.

"యిక్కడనుంచో; చూసివొస్తాను."

పట్టెడట! పిచ్చి!

5

"యెవరికోసం?"

మెల్లిగా తిరిగి చూసింది. యెవరో మాట్లాడిస్తున్నారు. నాటకం పాక దగ్గిర వుంది తను. ఆ లోపలే తన కృష్ణుడున్నది. తనక్కడే నుంచుని వుంది. బైటికొస్తే వొకవేళ కృష్ణుడు! తన నీ చీకట్లో చూస్తే! గుండెలు కొట్టుకున్నాయి.

"యెవరికోసం?" అంటున్నారు యెవరో!

నిశ్చయించుకుంది. తన నిశ్చయాన్ని చూసి తనకే భయమేసింది

"కృష్ణుడికోసం."

"కృష్ణుడు! యే కృష్ణుడు!"

యెంత మూర్ఖం! యేకృష్ణుడుట! యే కృష్ణుడేమిటి? ఆలోచించింది. అతనిపేరు కృష్ణుడు కాదేమో!

"యిందాక కృష్ణుడు వేషం వెయ్యాలా?"

వేషం అనడం తనకే అభిమానంగా వుంది.

"నారాయణా?"

వూరుకుంది.

"యెరుగుదువా?"

తనెరక్కపోవడమేమిటి?

"యిట్లారా"

"కాళ్ల వొణికాయి. నిజంగా దర్శనమౌతుందా? నిజమే? యిప్పుడే?

"యిక్కడ వుండు." అని గుమ్మంలో నుంచోపెట్టి లోపలికి వెళ్ళాడు. చుట్టూ చూసింది రంగమ్మ. చీకటి. తాళ్ళు, దుమ్ము ఇట్లా వుందేం! కృష్ణుడుండేచోటు యిదా? కాదు. యిక్కడ వుండడు. తప్పుచోటికి వొచ్చాననుకుంది. కృష్ణుడువొస్తే! యెవరంటే? యేం చెపుతుంది? పాదాల పైనబడి, కన్నీళ్ళతో తడిపి, తన జన్మ పావనమయిందని చెప్పి, తరవాత-

ఆయన ముఖకమలవంక చూసి... యింకా యేమిటా కోర్కె!— తరవాత ఒక్కసారి—

"నీకోసం యెవరో వొచ్చారురా."

"యెవర్రా ఆ వెధవ వెంకట్రాముడుకాదుకద! తనకీవలసిన పావలా కోసం చంపుకుతింటున్నాడు!"

"కాదురా యెవరో గోపిక!"

"ప్తో!"

"నిజం. పోయి చూడు"

ఆ మాటలు వినబడ్డాయి. కాని రంగమ్మ చెవులు తెరుచుకునిలేవు.

వొస్తున్నాడు. చప్పున సిగ్గుపడి మొహం తిప్పేసి మూలకి వొదిగి వొణుకుతో చూస్తోంది. పితాంబరాలు విప్పి, గిరిజాల విగ్గు తీసేసి, రంగు మాత్రమే కడుక్కోక, యెర్రరంగు పెదిమల మధ్య బీడీ పెట్టి ప్రత్యక్షమైనాడు. నటరాజ మార్తాండతేజ బిరుదాంకితుడు, సోంపల్లి నారాయణరావు.

"యెవరు?....యెందుకు....మాట్లాడవేం?"

యేమిటిది? యెవరతను? మెల్లిగా కల విచ్చిపోతోంది. సత్యం బోధపడుతోంది.

పలకరిస్తున్నాడు. మాట్లాడాలి. తీరావొచ్చి ఏం చెయ్యాలి? యేదో ఒకటి అనాలి తనెందుకొచ్చింది?

"మీరెంతో బాగా పాడారు"

యింకేమనాలి? తన నెగాడిగా చూస్తున్నాడు.

"యేవూరు? యెవరు నువ్వు?"

మాట్లాడలేదు. తనెందుకొచ్చిన ట్లిక్కడికి? "అలవైకుంఠ పురంబులో-పర్యంక రమావినోది; ఆపన్న ప్రసన్నుండు" ఇదా? ఇదేనా? ఇంకా లోపలికి వెళ్ళిచూస్తే! కాని యితనేనా కృష్ణుడు? కౌస్తుభాలంకారుడు! కమనీయగాత్రుడు, త్రైలోక్య సుందరుడు, రుక్మిణీలోలుడు, ఖితనా? మనసు ఆమెకళల కెదురు తిరిగింది.

"మిమ్మల్ని చూడాలని" అంది బలవంతం మీద.
"యిట్లా రా. కూచో"
వెళ్ళిపోవాలి. యెట్లా? వెళ్ళడమే వీలైతే!
"నేనింక వెడతాను"
"అప్పుడే!"
"కాచుకుని వున్నారు"
"యెవరు?....యెక్కడక్క...వుండనీ,.యిప్పుడే వెడుదువు గాని"

లోపలి దీపపు వెలుతురు ప్రతిఫలించి—సక్కకి సిగ్గుతో వొంగిన నడుమూ, తనకు కనపడే ఆమెచంప నునుపూ, దానిమీద జీరలాడే జుట్టు భారమూ, అతనికళ్ళ నాకర్షించాయి. "రా" అని దగ్గిరికి వొచ్చాడు. వొస్తున్నాడు. ఎట్లా? యింకా వెనక్కి తగ్గింది. వెళ్ళిపోవాలి. బుజం మీద చేతులేసి లాగుతున్నాడు నవ్వుతో. అబ్బా? అసహ్యం, యిదేమిటి? యిదేం కృష్ణుడు? యిట్టా పట్టుకుంటాడేం? యేమిటా కక్కుర్తి?

"వుండండి. వినండి"

"నాకోసం వొచ్చావా? రా! వెడుదుగానిలే. తొందరేం?"

"పొర పడుతున్నారు. నన్ను వొదలండి."

ముక్కలు బ్రాందీకంపుతో బద్దలవుతున్నాయి, దగ్గిరికి లాగాడు. ఆ చమట! చీదర! అసహ్యం! ఆ కోటు పాడుకంపు! యిదేమిటి? ఆ నోరు బీడీకంపు! ఆ వెకిలినవ్వు! ఆ చీదరకళ్ళు, వొదులై లావెక్కి వేళ్ళాడే వొళ్ళు. కఠినంగా పట్టుకుని సార్వభౌముడి వలె తనని రెండు నిమిషాల్లో రంజింపజేయగల భర్త, పట్టెడకోసం చీకటిమూలల వెతికే భర్త జ్ఞాపకం వొచ్చాడు చప్పున అతనిమీద దయవొచ్చింది. తను కనపడక, యేమయిందో అని, ఆ దయగల కళ్ళు, పట్టెడ పోయినా పల్లెత్తు కష్టమైనమాట మాట్లాడని ఔదార్యం, జ్ఞాపకమొచ్చాయి. వీడు చీకట్లోకి లాక్కెడుతున్నాడు.

"రెడ్డిగారూ! రెడ్డిగారూ?"
యెన్నడూలేనిది ఆ పేరెత్తి పిలిచింది.

కాళ్ళచప్పుడు;

"యేం లేదురా. మీరెవరూ రాకండి...."

"యెందుకొచ్చావు! నా కోసమేగా వొచ్చి ఈ బెట్టెందుకు? వినపడితే మాత్రం వొచ్చి యేం చేస్తాడు? నువ్వేగా నాకై వొచ్చింది?"

కాస్త ఆశా ఆరిపోయింది. అవును. ఆయనకేమని చెప్తుంది! విచారం, తిట్టు, వెలి, వొద్దు, కాని వీడు—అయ్యో! అసహ్యం, పాపం! యెట్లా యిది వోర్చుకోడం! పెనుగులాడింది. తన్నింది కాని—

ఎన్నోసార్లు ఆ రంగస్థలంమీదనే ద్రౌపతి మానసంరక్ష చేసిన కృష్ణుడు, హరిశ్చంద్రుడి సత్యవ్రతం నిలపెట్టిన శ్రీమన్నారాయణుడు, ప్రహ్లాదుణ్ణాదరించిన నరసింహమూర్తి, అందరూ చెవులూ, కళ్ళూ మూసుకున్నారు. తననినమ్మి! తన ప్రతిరూప వేషధారి చేతికి చిక్కిన ఆర్త నాదం. ఆయనకి వివపళ్ళేదు ఏ లక్ష్మి మర్మభాషలకి చెవి వొగ్గాడో, యే తుంబురుడి గుర్రపుసంగీతం విని కళ్ళు మూశాడో, యే దేవేంద్రుడుస్వార్థ స్తోత్రాలలో వుబ్బిపోతున్నాడో?

"అయ్యో! వొద్దు నమస్కారం పెడతాను. బుద్ధిలేనిదాన్ని, మూర్ఖురాల్ని, నన్ను వొదలండి, నమస్కారం పెడతాను, ఇందుకుకాదు నేను వొచ్చింది. అయ్యో! యెవరూ లేరా?"

"దిక్కుమాలిన మొరాలింపన్ ప్రపుణ్యాత్మకుల్" లేనేలేరక్కడ. అక్కడ సైడ్‌కర్టన్‌మీది సరస్వతీ వాళ్ళప్పుడే పూజించిన పార్వతీదేవి విగ్రహం, రెప్పలన్నా వాల్చక, ఈ అన్యాయాన్ని నిబ్బరంగా చూస్తో నుంచున్నారు-రంగమ్మ నోచిన నోములు, కొలిచిన దేవతలు యెవరూ అడ్డం రాలేదు.

పల్లెటూరి రంగమ్మ శీలం బస్తీ నాగరికతా లక్ష్మికి బలి అయింది.

మధుర మీనాక్షి

మధురమీనాక్షి ఆలయం! ఆ వున్నత ప్రాకారాలూ, అవిశ్వాస హృదయంలో సహితం అనిర్వచనీయమైన భక్తిభావాన్ని వుదయింపచేసే ఆ గర్భాలయపు మసకచీకట్లూ, దూరదేశాలనించి యాత్ర వొచ్చిన భక్తుల స్తోత్రపు శ్లోకాలవల్ల లక్ష్మమ్మగారి హృదయం కొత్త సంతోషంతో గంతులు వేసింది. కూతురు కాముడి ముఖంలోకూడా భర్త పోయిన పద్దెనిమిదీ నెలలనించి ఆవరించి వున్న అంధకారం తొలిగి, కొత్తకాంతి తాండవమాడింది. తోడు తీసుకొచ్చిన శేషయ్య దృష్టి కాముడి కళ్ళనించి ఆలయ సౌందర్యానికీ, ఆలయ గాంభీర్యాన్నించి కాముడి నడుము వంపుల నాజూకుకీ దుముకులాడుతోంది. ఆనాటి రాత్రి వుత్సవ ప్రారంభానికి జరిగే సన్నాహోత్సాహాన్ని చూసేప్పటికి వాళ్ళు ముగ్గురూ యింతవరకు దేవాలయాన్ని చూశామా. దేవతలయెడ భక్తినెరుగుదుమా అనుకున్నారు. తెల్లని దీపాలతో గుడి వెలుగుతోంది. దీపాలకందని రాతిచెక్కడాల మధ్య యిరుకుకున్న చీకట్లు గంభీరభావాన్ని వుద్భవింప చేస్తున్నాయి. సంగీతమేమీ అర్థం కాకపోయినా ఆ సన్నాయి మాధుర్యం యెండిన లక్ష్మమ్మగారి హృదయంలో పెద్దవెలితిని తోపించి బాధించింది. జాజిపువ్వులూ, గంధమూ, ధూపమూ, హారతి, తులసీ, గర్భాలయ పురాతనత్వమూ, అన్నీ కలిసి భూమికి చెందని అప్రమేయ సుగంధ మాధుర్యాన్ని కల్పించాయి. రైల్లో కనపడ్డ తేజమే కాముడి కళ్ళలో యింకా తీవ్రంగా కనిపించింది లక్ష్మమ్మగారికి.

తనెక్కడో చూసింది అట్లాంటిచూపుని, యెప్పుడో, ఒక్కసారి మాత్రం. యెక్కడ?

విగ్రహాలకి హారతిచ్చారు. వేదగానం చేస్తున్నారు. వుత్సవం బైలు దేరబోతోంది. తాను కొంతదూరం వెళ్ళవొచ్చు. కాముడూ, శేషయ్యా యేరీ? అదుగో, ఆ మూలనుంచుని చూస్తున్నారు. యేమిటట్లా వున్నాయి వాళ్ళ మొహాలు? మళ్ళీ వుత్సవానందంలో ఆమె హృదయం లీనమయింది. సుందరేశ్వరుడూ. మీనాక్షీ ఇద్దరూ రజిత నందివాహనం మీద బైలు దేరారు పురసందర్శనానికి. జన్మం పావనమయింది.

2

వూరేగింపునించి చీలిసత్రంవేపు తిరిగేప్పటికి వొంటిగంటయింది.

ఓహో! యేమి పట్టణము! యేమి దేవాలయము! యేమి భక్తి, రామేశ్వరయాత్ర పుణ్యలోకాలకై. పాపపరిహారార్థమై, చెయ్యాలని వొచ్చింది లక్ష్మమ్మగారు. కాని ఇట్లాంటి విపరీతమైన ఆకర్షణగల యీ దేవాలయ మహత్యాన్ని చూస్తాననుకోలేదు ఆమె! యీశ్వరభక్తితో హృదయం మధురమైన గానాన్ని వినిపిస్తోంది. భర్త పోయింతరవాత పదేళ్ళు వృథాగా వొంటరిగా, పొలాలు చూసుకుంటో, ఆ వూళ్ళోపడి వుండకపోతే, అప్పుడేవొచ్చి యిట్లాంటి పుణ్యక్షేత్రంలో కాపరమున్నట్లయితే! ఇకనైనా తను వెనక్కి వెళ్ళకూడదు. కాముడో! కాముడూ వుంటుందేమో! ఆ శేషయ్యని పంపించెయ్యాలి! వాళ్ళకా స్నేహమేమిటి? యెందుకు నవ్వుతున్నారు నిష్కారణంగా! యెప్పుడూ చీకట్లో వెనక పడతారేం! యీరాత్రిగాలిలో యేదో విద్యుచ్ఛక్తి పరుగులెత్తుతున్నట్టుగా వుంది. వాళ్ళనవ్వు సహజంగా వినపడ్డంలేదు. యేమిటా అనుమానం తనకి? నిజమేనేమో! ఛీ, ఛీ, యీ పవిత్రక్షేత్రంలో అట్లాంటి ఆలోచన కూడా పాపమే. కానివాళ్ళ చూపులు! యెక్కడో చూసింది తను యిదివరకు—ఒకర్ని చూస్తేవే రెండో వారికి స్వర్గం వొలికినట్లు. ఒకరు

పీల్చిన గాలి రెండోవారు పీలవడమే మహాపరమైనట్లు .... యేమిటది? యెందుకట్లా! దాని అర్థమేమిటి? వాటికర్థం అదే? మొన్న రైల్లో గిన్నెలు కడిగేప్పుడు వాళ్ళవేళ్ళు కలుసుకుని అట్లానే ఆగడం తను చూడలేదు? కాని యీ ఆకర్షణకి అర్థమేమిటి? యెందుకు? ఒకవేళ తన అనుమానం నిజమేమో! యీ ఆనందం, యీ వుత్సాహం, నూత్నసోభా, యీ వేళ్ళా చూపులూ కలవడం యివన్నీ అవసరమేముంది—అందులో కాముడికి?

సత్రంలో చీకటిగదిలో పడుకుంటే, స్వర్గాన్ని వొదిలివచ్చి. మురికి కూపంలో పురికినట్లుంది ఆమెకి. ఆ యీశ్వర దంపతుల్ని. వజ్రపు నగల్ని, మతాబా వెలుతుర్ని; ఆ భక్తుల మధ్య తానూ ఆ ఆలయ సేవకురాలై వుండిపోకూడదూ? ఆ వాకిలి వూడ్చి, ఆ పూలమొక్కలు పెంచి, రోజూ స్వామికి....అంత అదృష్టమా తనకి! యీరాత్రి, యీనిద్ర, తన బద్ధకం, అప్పుడప్పుడు కనబడేదగ్గు. అన్నీ యింక తనని వొదిలిపోవాలి. అవి భరించడం కష్టం, కొత్తలోకపు సుందరాదర్శాలామెనాకర్షించాయి. ఈ నూతన సృష్టిలోని నిగనిగలాడే అద్దపుద్వారాలు విడిబడి ఆమెని ఆహ్వానించాయి. మధురస్వరాలామె చెవులలో ధ్వనించాయి.

* * *

లక్ష్మమ్మగారు తన పదమూడోయేట కాపరానికి వెళ్ళింది. అంతకు ముందే ఒకవిధంగా కొంచెం సరిగాని అభిప్రాయాలతో పెళ్ళి, కాపరం, వీటి నిజమైన అర్థం తెలుసు. గర్భాదానంరాత్రి సహజమైన సిగ్గుతో, అతన్ని చాలా అవస్థలు పెట్టింది. అతను భర్త అనీ, అతను యేం చేసినా అది ధర్మమేననీ, తను లోబడడం తన శరీరాన్ని అతని సంతోషానికి వప్పచెప్పడం, తన విధ్యుక్త ధర్మమనీ, ఆమె పూర్వ జ్ఞానం ప్రోత్సహిస్తూ వుండడంవల్ల, తన కెంత బాధగావున్నా, అసహ్యంగా వున్నా అతని కోర్కెకి లోబడింది. కాని అతను చూపే ప్రేమా. ఆవేశమూ, ఆమెకి అర్థమేకాలేదు.

క్రమంగా దినాలు గడిచినకొద్దీ అట్లాంటి సంబంధం ఆమెకి అలవాటయింది. తరవాత యిష్టమయింది. కాని అదంతా రాత్రి పది

గంటలు, తెల్లారకట్ట అయిదుగంటల మధ్యనే. అప్పుడుకూడా అతనేదో ప్రేమకొంచెం చూపడం, (తరవాత అది కూడా లేదు) తనకిష్టమున్నా, లేకపోయినా అతనికి తన శరీరం యివ్వడం, అంతకన్నా యే మోహాన్నీ, ప్రేమనీ ఆమె యెరుగదు. లోకంలో స్త్రీ పురుష సంబంధమంటే, ఆమె కంతే అర్థం. భర్త పోయింతరవాత కొత్తలో కొంత కొంత జ్ఞాపకం వొచ్చినా, ఆ బాధతోపాటు. భర్తపోయిన జ్ఞాపకం తట్టి ఆ విచారం యెక్కువై యీ శరీరబాధని మరిపించేది. క్రమంగా భర్తనీ భర్తతోపాటు ఆ విషయాన్నీ మరిచిపోయింది. భర్త వల్లనే తనకా అవసరం కలిగింది. భర్త లేకపోతే యింక తనకా ప్రసక్తి అవసరమేముంది? భర్త ఒక్కడే ప్రపంచంలో ఆమెకి పురుషుడు. అతనితో ఆమెకి పురుషులందరూ నశించారు.

3

దీపం వెలుతురు పైబడినించి కళ్ళమీద పడడంచేత లక్ష్మమ్మగారు కళ్లు తెరిచి చూసి తను వంటరిగా వుండడం తెలుసుకుంది. యామైనారు వాళ్ళిద్దరూ? యింక సందేహం లేదు. తన అనుమానం అక్రమం గాదు. మొన్నటివరకూ కాముడి తరహా చూసి, భర్త వియోగంవల్ల బాధపడుతోందని యెంతో సానుభూతిని చూపపోయింది. కాని కాముడి అనుభవంలో తను ప్రవేశించడం, ఆమె హృదయంలో స్థలము నాక్రమించడం చాతగాక పూరుకుని, తనకీ కూతురికీ వున్న ఆ సహజమైన దూరాన్ని వ్యత్యాసాన్ని తలచుకుని బాధపడ్డది.

ఈ విషయం చూస్తే అసలు కాముడికి పోయిన భర్తమీద ప్రేమ వుండివుంటుందా? "ప్రేమ" అనే మాటకి లక్ష్మమ్మగారి అర్థం వేరు. ఆమె భర్తపైన ఆమెకీవున్న అనురాగమే, ఆమెకి ప్రేమ, అని అర్థం. తను పడ్డ శ్రమా, బాధా వృథాకదా? యెంత ప్రేమతో తన హృదయం తల్లడిల్లింది!

మరి తన్న కడుపు కదూ! తన కూతురే యిట్లా చేసేది? తన కడుపున పుట్టిన పిల్లేనా, తను అంత ముద్దుగా నీతులు చెప్పి పెంచుకున్న గారాబాల పిల్లేనా యిది? కాముడు తప్పుమార్గాన పడడంకంటే, నీచవాంచకు లోబడడంకంటే, పరాయి మొగాడికి ఆ శేషయ్యకి తనింతటి తుచ్ఛురాలనని యెట్లా తెలియ చేసుకుందో, అది అర్థంకాలేదు. అభిమానం, రోషం, ధీరత్వం, వీటిని తన కూతురు, తనలోనించి పుట్టిన బిడ్డ, యెట్లా వొదులుకో గలిగింది? యిట్లాంటి అక్రమాలు అధమ జాతుల విషయంలో విన్నదిగాని, తన సాటి వారిలో, తన వంశంలో యిట్లాంటి వెన్నడన్నా జరిగాయా? ఈ పెడబుద్ధు లన్నీ ఆ ఆడబిడ్డలే నేర్పివుండాలి, వాళ్ళ పోకిళ్ళూ, వెకిలివేషాలూ లోక ప్రసిద్ధం. వొద్దంటూవుంటే చదువు చూసి ఆ వంశంలో ఈ పిల్ల నిచ్చారు. యింక వున్నాయి పుకార్లు....వాళ్ళ.... కడుపులు........ తలుచుకోనన్నా గూడదు అట్లాంటి సంగతులు, మధుర మీనాక్షి సన్నిధిలో.

మరి తను యిప్పుడేం చెయ్యాలి? వాళ్ళు యేంచేస్తున్నారో! ఛీ. ఛీ. రాత్రి దేవిదర్శనంచేసి వొచ్చి...... అసలు వాళ్ళిద్దరికీ యిట్లాంటి సంబంధం యెందుకో? సహజమైన యవ్వన ఆకర్షణ ఆమెకి అర్థంకాలేదు. తుచ్ఛులు చేసే పని అది. తన కూతురా! కూతురు మొహమూ, మృదువైన మాటలూ తలుచుకుంది. అసంభవం, కాము డిట్లాంటిపని చెయ్యదు. దాని మీద తను అన్యాయంగా అనుమానపడుతోంది. వాళ్ళిద్దరూ వూరికే బైట కూచుని వుంటారు. వుత్సవం చూడ్డానికి మళ్ళీ వెళ్ళారు. అంతే. తను అనుమానపడడం నీచం......పడుకోబోయింది......కాని సత్రానికి వొచ్చే ప్పుడు రాత్రి వాళ్ళ గుసగుసలు, కాముడి వెకిలినవ్వు! ఇది ఆపాలి. ఇట్లాం టిది జరగనీకూడదు. తన వంశంలో, శిష్టాచార సంపన్నమైన తన భర్త వంశంలో వీల్లేదు.

....లేచి, బైటికి వెళ్ళింది. వరండాలోంచి చూసింది. అస్తమించే వెన్నెట్లో బావిగట్టున కాముడు వొక్కతే కనిపించింది. ఆమె స్వరూపమూ "పాస్చర్" (posture) చూస్తే, లక్ష్మమ్మగారి హృదయంలో గొప్ప చలనం కలిగింది. కాముడినించి యేదో మోహశక్తి ఉద్భవించి ఆమెని

కలవర పెట్టినట్లయింది. ముడివేసిన జుట్టు చెవులమీద పడుతూ, గుండ్రని బుజాలమీద తెల్లని పమిట కప్పుకుని కొంచెం ముందుకు వొంగి, తదేక దృష్టిగా మహాకాశంలోకి చూస్తోంది? శేషయ్య ఏడీ? తనకి తెలీని యే ప్రబల వాంఛ ఆ కాముణ్ని పీడిస్తోంది? మరేదన్నా పిశాచం కాదుకద? ఆ తలపులతో కాముడిమీద మాతృప్రేమ పొంగింది లక్ష్మమ్మగారికి. పాపం కాముడు యేదో బాధలో, అవస్థలో వుంది. తను సహాయపడాలి. ప్రేమా, కరుణా చూపాలి. ఇందాకట్నించి యెంత అన్యాయంగా, విరోధంగా తలుచుకుంది దాని విషయం! వెళ్ళి కావిలించుకుని, కాముణ్ణి అడిగితే! ఇదిపరకటిమల్లేనే మొహం తిప్పేసి, వూరుకుంటుందేమో! తనకి ఆ విచారంలో బాధలో స్థలం లేకుండా చేస్తే! కాముడు? ఆ గాయం తను ఓర్చుకోలేదు. తన కూతురు తనని దూరంచేస్తే సహించలేదు. కాని పాపం, ఎంత బాధపడుతోందో! యెందుకు? ఒకవేళ కామం వల్లనేమో! నీచమైన తుచ్ఛమయిన పశుత్వంవల్లనేమో, స్త్రీకి అట్లా వుంటుందా! కాదు. ఆ శేషయ్యే యేదో చేస్తున్నాడు. దీని మనసుని విరిచాడు. పాడు చేశాడు. దురూహలు ప్రవేశపెట్టాడు. తనెంత గుడ్డిగా వీణ్ణి నమ్మి తీసుకొచ్చింది! వాడే! వాడే! పాపం, పాడి మాయలోపడి తన కూతురట్లా అయింది. అంతే! స్త్రీకి సహజంగా నిర్వ్యాజంగా ఇట్లాంటి పాడు వూహ పుట్టదు. ఇప్పుడేం చెయ్యాలి? ఎట్లా కాపాడ్డం కాముణ్ణి!....

....కాముడు కొంచెం ముందుకి వొంగింది. చేతులు కొంచెం ముందుకి కదిల్చింది. శేషయ్య కాముడి దగ్గిరిగా వొచ్చేప్పటికే లక్ష్మమ్మగారి శరీరంలో విద్యుల్లతలు పైనించి కిందికి వేగంతో పరుగులెత్తినట్లయింది. యెందుకు తనకీ ఆరాటం? యేమిటా తీవ్రమయిన చూపు కాముడి కళ్ళల్లో? తనెప్పుడూ అట్లా చూడలేదే. ఎవరినీ! ఆమె ఎందుకట్లా చూడడం! తను అట్లా చూస్తేమాత్రం తన భర్తకి అర్థమయేదా, దాని కర్థమేమిటి? మోహంతో స్త్రీ పురుషుడిపైపు పంపే సహజమయిన వాల్చూపులు కానీ, కామంతో నిండి బరువైన దీర్ఘదృష్టులు కానీ ఆమెకి తెలీవు.

శేషయ్య కాముడి దగ్గిరిగా నుంచున్నాడు. కాముడు అతని భుజం మీద నాలుగు వేళ్ళేసింది. లక్ష్మమ్మ వొళ్ళంతా ఝల్లుమన్నది. ఆమెమీదే

యెవరో చేతులు వేసినట్లంయిది. ఈ కొత్తభావమూ, రసనా, యేమిటివి? సహజమయిన యవ్వనభావోదయం అప్పటికి కలుగుతున్నట్లుందామెకి. శేషయ్య మెడచుట్టూ చేతులువేసి కాముడు అతనికేసి వాలింది. ఇంక చూడలేక లక్ష్మమ్మగారు కళ్ళు తిప్పుకుంది. లోకమంతా, ఒక వస్తువు నొకటి ఆకర్షిస్తున్నట్లయింది. తన హృదయాన్నెవరట్లా పిలుస్తున్నారు? యెవరు? యేమిటీ వెలితి? యేం కావాలి? అనుభవం అని కొంచెంగా స్ఫురించింది. తను ప్రేమించాలి. తను ఎవరినన్నా కావాలని కోరాలి. నరాలన్నీ కొత్తబాధతో లాగాయి. తలతిప్పేసుకుని చీకట్లో నడిచి రోడ్డుమీదికి వెళ్ళింది. నడిచి వెళ్ళిపోతోంది. తోవ సంగతి ఆలోచించకుండా, తన కేదో కావాలి. ఈ లోకమంతా వెతికైనా, తను కనుక్కోవాలి. ఆ చూపు, కాముడికళ్ళలో చూపుని, ఇప్పుడు తెలిసింది. తన భర్త కళ్ళలో చూసింది.

4

గత జీవితంలోంచి రెండు పటాలు కళ్ళముందు నిమిషంలో తిరిగాయి. తను కొత్తగా కాపరానికి వెళ్ళిన రోజుల్లో, ఒకరాత్రి లక్ష్మమ్మ పక్కమీద పడుకోగానే, మామూలు ప్రకారం భర్త ఆమెవేపు తిరగకపోతే నిద్రపోతున్నాడని, తనూ పడుకుని నిద్రపోయింది. కొంత సేపటికి అతను ఆమెచుట్టూ చెయ్యేసి లేపాడు. కళ్ళువిప్పి, సిగ్గుపడి, సంతోషంతో, కళ్ళు మూసుకుంది.

"నువ్వెప్పుడొచ్చావు?"

"అప్పుడేవొచ్చి నిద్రపోయినాను."

"మరి నన్ను లేపలేదేం?"

"మీరు నిద్రపోతున్నారు"

"లేపకూడదా?

అతనిచేతుల్లో కంఠంలో బాధ వినపడుతోంది.

"ఎందుకు?"

"నే నెందుకు లేపాను నిన్నిప్పుడు?"

ఏం చెపుతుంది?

మళ్ళీ అడిగాడు.

"మీకు నేను కావాలిగనక"

"మరి నేను నీకక్కర్లేదూ?"

యేం తమాషాప్రశ్న. ఆయన తనకి కావలసి రావడమేమిటి? ఆజ్ఞా పించడానికీ, అనుభవించడానికీ తను ఆయన కవసరం. కాని ఆయనని తను కోరడమేమిటి! తమాషాగా మాట్లాడుతున్నారు. నవ్వింది. ఆయన తనమీద ప్రేమచూపితే బావుంటుంది. నిజమే. కాని చూపకపోతే యేమీ లేదు. పగలంతా పనులతో సరిపుచ్చుకోటంలా, అట్లానే రాత్రులూ నిద్ర పోతుంది. తనకి కావలసి రావడమేమిటి!

ఇంకో రాత్రి!

"నన్నెప్పుడూ ముద్దుపెట్టుకోవేం? అన్నాడు.

పెట్టుకుంది.

"కాదు. నే నడక్కుండా"

"ఎందుకు!"

"ముద్దుపెట్టుకోవాలనిపించదూ?"

"ఊహూ"

"నేను బావుండనా?"

"బావుండరూ...."

"అయితే?"

"ఐతే ముద్దుపెట్టుకోడ మెందుకు?"

"నేను ముద్దుపెట్టుకుంటే నీకు బావుండదూ?"

"చాలా."

"మరి నువ్వు నన్ను ముద్దుపెట్టుకుంటే, నాకట్లా వుండదూ!'

"మీకు బావుంటుందా?"

"కాదు మరి...."

"సరే పెట్టుకుంటాలెండి. కాని మరిచిపోతాను."

5

యిట్లా తనకోసం, సహజంగా తనంతట తనకే ఉద్భవించే ప్రేమ కోసం విచారపడిపడిపోయినాడు గావును! పాపం యీ రాత్రి ఇక్కడడుంటే! అబ్బా! యేమిటీబాధ తనకి? యెవర్నన్నా కావిలించుకోవాలి. ప్రేమించాలి, ప్రేమించాలి తనవారుగా, తన హృదయాన్నంతా అర్పించి, తనని తనే మరిచిపోయి, రెండోవారై —యెవర్ని? యెక్కడ? యెట్లా? పురుషస్పర్శని తలుచుకున్నప్పుడల్లా ఆ భర్త రూపమే ఆమె ముందు నిలుచుంది. అతను తప్ప ఇంతవరకు పురుషుడామెకి లేడు. కాముడు శేషయ్యవంక యెట్లా దగ్గిరికి మెడని వంచుకుంది? యెట్లా తీసుకుంది? తను, తనుకూడా అట్లా" ఈ రాత్రి ఇప్పుడే-యేడీ అతను? ఆ జాలికళ్ళు, చిన్న మీసాలు, వుత్తరియ్యపువొంపు, మెడమీద ఆ చిన్నమచ్చ, ఏడీ! యెట్లా ప్రేమించకుండా వొదిలింది అతన్ని అన్నాళ్లు! యేమయింది తన హృదయం? తనే అతన్ని ఈవిధంగా కోరివుంటే, ఆ నాలుగు సంవత్సరాలూ, కలవలె, సుందర కాంతివలె, స్వర్గశయ్యవలె, యెట్లా, గడిచిపోయేవో! అతని కంఠశబ్దమే, అతని చిన్న చూపులే, కదిలే అతని పెదవులూ, మహావరాలుగా, యెట్లా గడిచిపోయేది జీవితం? చచ్చిపోయేవాడా? చచ్చిపోనిచ్చేదా? తనంత ప్రేమిస్తే. తననించి వెళ్ళేవాడా? భర్త రూపం పక్కన దిగులుగా నుంచున్నట్టు తోచింది. చేతుల్లోకి, పెదిమల దగ్గిరికి యెట్లా తీసుకోడం?

"నిజంగా నీమీద ప్రేమ కలిగింది, నువ్వు కావాలినాకు. నువ్వే అని యెట్లా చెప్పడం? యెన్నాళ్ళనించి మరిచిపోయింది అతన్ని?....

...రోడ్డుకి అడ్డంగా యెర్రని దీపాలుపెట్టి కర్రలు కట్టిఉన్నాయి. వెనక్కి తిరిగింది. ఇంటికి వెళ్ళాలా? ఎక్కడ ఇల్లు? ఏ వూళ్ళోవుంది తను? ఎట్లా ఆ సత్రం దగ్గిరికి పోవడం? అక్కడ వాళ్ళిద్దరూ! వెంటనే కాముడిపైన అనివార్యమైన సానుభూతి తోచింది. ఆమె అనుభవంపైని వాత్సల్యం కలిగింది. ఆమె చూపులు అర్ధమౌతున్నాయి. మెల్లిగా లక్ష్మమ్మ గారి జ్ఞానాకాశంలో మబ్బులు తొలిగిపోయి వెన్నెల బైటపడ్డది. కాముడి వాంఛ సహజంగా కనపడ్డది. కాని ఫరాఖ్ఖు మొగవాడితోనా? కాముడే

ఆ విధంగా కాముడి భర్త వేపు చూస్తే ఆ ఆనందాన్ని, రసోద్రేకాన్ని చూసి ఆశ్చర్యపడి సంతోషించి వుండును లక్ష్మమ్మగారు. కాని ఆ శేషయ్య వేపు! ఛీ! ఛీ! పాపం! ఘోర పాపం! తన వంశపు కీర్తి! తన పేరు! తన భర్త మర్యాద! ఛీ! ఛీ! తనేం చెయ్యాలి? తన కెందుకదంతా? కాని ఇంకెవ రున్నారు! తన విధే. ఆ తలపుతో ఆమె మనసులో నీరసం తోచింది. మీనాక్షి సన్నిధిలో భక్తితో కళ్లమూసుకో తలుచుకున్న తనకెందుకీ కష్ట మంతా? ఎందుకీ సమస్యలన్నీ? వాళ్ళిద్దర్నీ తనెట్లా విడతియ్యటం? విడదీస్తే కాముడు ఇట్లా తనవలెనే బాధతో—తన కూతురు వేపు ప్రేమ వెల్లి విరిసింది. పాపం, అంతకోర్కెతో యవ్వనంలో భర్తలేక వొంటరిగా యెట్లా భరి స్తుంది? ఏంచెయ్యాలి తను వాన్ని సంతుష్టిపరచడానికి? వెళ్ళి కావిలించుకుని.

"కాముడూ, నీ బాధ నాకర్థమౌతోంది. భయపడకు....ఆనం దంగా..." చప్పున ఆశ్చర్యంతో ఆగింది. తనే! ఈ పాడుపనిని వొప్పు కోడం! తనకే ఇట్లాంటి ఆలోచనలు! వాళ్ళిద్దరికి తుచ్ఛమయిన ఆ కామాన్ని వొప్పుకుని ఆ చర్యల్ని చూస్తో, దినదినమూ—వాళ్ళ ప్రేమ సంబంధాన్ని భరిస్తో.. వీల్లేదు. వాళ్ళమీద కోపం కలిగింది. అదేం పని.... సిగ్గులేక? పాపం! ఘోరపాపం! యెవరికన్నా తెలిస్తే తనవూరు వెళ్ళింతర వాత లక్ష్మమ్మ కూతురని వూరివాళ్ళందరూ! కాముడికి కడు పొస్తే? తల తిరిగింది. తనేం చెయ్యాలి? ఈ శేషయ్యని పంపెయ్యాలి. కాని వెడతాడా?ఆ చూపు, ఆ ఆకర్షణ... వాళ్ళిద్దరూ ఇప్పుడేంచేస్తున్నారో! ఇంకా దగ్గిరిగా జరిగి గదిలోకే వెళ్ళి—యెట్లా! తనకేది శరణ్యం? వెంటనే తానెవరినన్నా అట్లా గాఢంగా, తన ప్రేమశక్తి నంతటితోనూ....ఈ రాత్రే తనభర్త కావాలి. లేకపోతే తనే భర్త దగ్గిరికి వెళ్ళాలి. వెళ్ళి, దగ్గిరిగా, అబ్బా! తనో! తనకో! యేవరినన్నా తనూ అట్లానే...ఇప్పుడే, యీ రాత్రే మళ్ళీ భర్త జ్ఞాపకం వొచ్చాడు. అతను కావాలి.ఎట్లా యెట్లా? ఐనా తనే ఆ యాత్రచేసి, అతని పాదాలమీద వాలి, తన పశ్చాత్తాపం తెలియచేసి...వెళ్ళి పోవాలి. వెంటనే అతని దగ్గిరికివెళ్ళి, దగ్గిరిగా....గట్టిగా....అబ్బా! చేతులు జాచింది. ఆకాశంవేపు పుత్తచేతుల్ని శుష్కించిన తన రొమ్ము దగ్గిరిగా

లాక్కుని వొత్తుకుంది. ఒళ్ళు, తొడలు, రొమ్ము అన్నీ ముందుకు జరిపి నుంచుంది.

"నీమీదే...నీమీదే...నువ్వే...నిన్నే..." అంది బిగ్గరిగా. రహస్యం చెపుతున్నట్లు. అతన్ని తలుచుకుంటే ఇంకా పోయిన ఆనాటి పలె చిన్న వాడుగా కనబడ్డాడు మనసుకి తనభర్త కావాలి. ఎవరన్నా రుషి ఆ నిమిషాన....యెవరన్నా దేవత; మధురమీనాక్షి! భగవతి! ప్రేమజనని మీనాక్షి! ఆమె ఇవ్వదూ! సుందరేశ్వరుడూ మీనాక్షి! ఊరేగుతున్నారు. అదుగో మధుర సన్నాయి! పరిగెత్తింది ఆవేశంతో. భర్త భర్త కావాలి....

6

పూరేగింపు...తెల్లని మతాబు వెలుతురులోకి వెళ్ళింది. అదుగో మీనాక్షి! రత్నహారాలతో బనారసు కండువాల కింద వెలిగిపోతోంది. జగద్దంపతులు. తపస్సుచేసి, అగ్నిగుండంలో దూకి, పతిని తెచ్చుకుంది. "నా భర్త, భర్త నియ్యవూ? తల్లీ తల్లీ నామీద కరుణించి భర్తనియ్యవూ?'.... పరిగెత్తింది. భక్తీ ప్రేమా హృదయంలో పొంగిపోయినాయి. "తల్లీ, మీనాక్షి, నా భర్త...." జాజిపువ్వులూ, సాంబ్రాణి వాసనా, భక్తుల కీర్తనలూ, సన్నాయిపాటా, పరిగెత్తి రథంముందు నించుంది. 'తల్లీ వొచ్చాను నా ప్రార్థన విను. నా ప్రేమకి, నా మోహానికి నా భర్త. భక్తుల పాలిటి కల్పతరువూ! మీనాక్షీ, వొస్తున్నా నీ దగ్గిరికి!" యెగిరి నడిచే రథం మీద దూకింది; కాలుజారింది. మీనాక్షిపైన వేసిన పూలదండలూ, పుత్తరీయం పట్టుకుని వేళ్ళాడింది. వక్షంమీద అనుకున్న చేత్తో ఇంకా ఆ దండా వుత్తరీయం పట్టుకునే కిందపడ్డది. ఆమె నడుం మీదనించి రెండు చక్రాలూ పోయినాయి. ★

ఆర్గ్యుమెంటు

‘య్రామయ్యా జడ్జిగారూ నాకు శిక్షవేసేముందు నేను చెప్పే సంగతులు యోచించుకోండి! నాకుమల్లేనే మీకూ నవరుచులున్నాయి; నామాదిరిదే మీశరీరమూ; రక్తమూ, మాంసమే-ఇనుముకాదు. నాలోనూ అందరిలోనూ వున్న ఆత్మే మీలోనూ ప్రకాశిస్తోంది. ఎంత రాయి చేసుకున్నా హృదయం మీలోనూ కొట్టుకుంటోంది. దోషాన్ని తూచిశిక్షలు తయారుచేసి నామొహాన పారేసే మెషినుకాదు కదా! మీరు వినండి — నేను చెప్పేదంతా విని, న్యాయమని తోస్తే విడిచిపెట్టండి. వొదలి పెట్టటానికి స్వతంత్రం లేదా? యీ ఉద్యోగం మానుకోండి ధైర్యం వుంటే. ధైర్యం లేక నిర్దోషిని శిక్షిస్తారా? కానీండి.

నేను నిర్దోషిని. దోషినన్నినాతో వాదించి రుజువుచెయ్యి. ఆ ప్లీడరుని వూరుకోమను. వాళ్ళకి నిజంతో పనిలేదు, ఫీజుతో తప్ప. నా నేరం నేనే ఒప్పుకుంటున్నాను. సాక్షులతో పనిలేదు; నీకు మెదడు వుంది. నాకూ వుంది ఇద్దరం కలిసి యోచిద్దాము.

అవును, బిడ్డ పుట్టకుండా నేను గర్భం తీసేసుకున్నాను. అదెట్లా నేరమో చెప్పు?

పుస్తకాల్లో తప్పని రాసివుంది; అలా తప్పనకు. పుస్తకాలు పురాతనాలు. ఆ రాసినవాళ్ళు దుర్మార్గులు. బుద్ధిహీనులు. వాళ్ళ మాట ప్రకా

రమే నడుస్తుంటే, మనకి వేరే మెదళ్ళెందుకు? తెలివెందుకు? పుస్త
కంలో అక్షరాలకి లొంగిపోతావా? నేను తిరగబడ్డాను. లోబడ్డావా, నువ్వు
నాకంటె పిరికివాడివి—స్వతంత్ర యోచనలేని వాడివి – దోషివి - నీకేం
అర్హత వుంటుంది నన్ను శిక్షించడానికి?

వినుమరి—నేను మొదట చేసింది తప్పంటావా? ఆ పనిచేస్తే శిక్ష
లేదు, మీ పుస్తకాల ప్రకారమే. ఆ పనే తప్పంటావా? అదీ నువ్వుచేస్తున్న
పనే. భర్తలేనిది చెయ్యడం తప్పంటావా? భర్తవుండి కడుపు వచ్చినా,
కడుపు తీసుకోడం నేరమేగా? అదిగాక కడుపురాకుండా ఏం చేసినా తప్పు
లేదూ? వొస్తే మొదటినించీ అంతా తప్పా! కడుపురావడం నా తప్పుకాదు
కద! పెళ్ళానికి పిల్లలు పుట్టకపోతే అది ఆమెదీ తప్పుగా చూసే మీరు,
నాకు కడుపురావడం తప్పంటారా? గర్భం కలిగిం తరవాత యెందుకు తీసే
సుకున్నావంటారు? నాకు అనేక కారణాలున్నాయి నన్ను పోషించేవాడు
వొదిలేస్తాడు ఎట్లా బతకను? నాకింకేమీ కష్టంపని చేసుకుని బతకడం చేత
కాదు. కూలి చేసుకోరాదా? వంట చేసుకోరాదా అని సులభంగా అంటారు.
అందమైన కూలిదాన్నిగాని, వంటదాన్నిగాని బతకనిస్తారా మొగాళ్ళు?
ఇక్కడ వున్న వాళ్ళందరూ అట్టాంటి మహానుభావులే కోట్లూ, తలగుడ్డలూ
పెట్టుకుని వెకిలి నవ్వులు కార్చుకుంటో, మీసాలు మెలేస్తో నావంక అతి
తీవ్రంగా చూస్తో కూచుంటే సరా? మీ సంగతి ఎవరికి తెలీదు? మొగాళ్ళు
బలవంతం చేస్తే నీ నీతి ఏమయిందంటావు? తమకి లోబడకపోతే తమ
పెళ్ళాలతో సాడీలు చెప్పి పనిలోంచి తీసేయిస్తారు. ముందు మొగుళ్ళ
మీదనే సాడీలు చెప్పితే మొగుళ్ళతో పోట్లాడినా, చివరికి ఆడవాళ్ళా నన్నే
పొమ్మంటారు మర్యాదగా! నేనూ బతకాలి, ఎందుకు లోబడ్డావని అందరూ
తిట్టేవాళ్ళే! మీ భార్యల్ని అట్లా గదుల్లో దాచుకోకండా, కానీ లేకండా, నాకు
మల్లే, వీథుల్లో పారెయ్యండి. వితంతువులుకాగానే ఏ బంధువుల ఇళ్ళల్లోనో
చాకిరీలకి చేర్తారే? అభిమానమున్నదాన్ని గనక ఆ నీచత్వంకన్న ఈ
స్వతంత్రమే నయమనుకున్నాను. స్వతంత్రంగా సంపాదించమనండి. ఓ
దమ్మిడి మీ భార్యల్ని, తెలుస్తుంది. ఆ కులుకు, ఆ పాతివ్రత్యం అన్నీ

యామవుతాయో! రెండు రోజులు యింట్లోంచివెళ్ళి బైటబతికి రమ్మందురూ తెలుస్తుంది సంగతి!

ఆ సంగతి పోనీండి. గర్భంరాగానే ఆయన నన్ను వదిలేశాడు అక లెక్కువయింది. ఒంట్లో బాగాలేదు. మందులు కావాలి. ఏం చెయ్యను? మీ గుమ్మాల్లోకి వస్తే తరుముతారు. అవునా? పతివ్రతలు మీ భార్యలు గుమ్మాలు కడుక్కుంటారు. మైలపడ్డామని నానీడ తాకినచోట పాణ్ణీలుచల్లి శుద్ధిచేస్తారు.

బిడ్డని కంటాననుకోండి. దాన్ని నువ్వు పెంచుతావయ్యా? పోనీ దాని పోషణకి కర్చు యిస్తావా? శరణాలయాలున్నాయి. కాని నీతియుక్తంగా కన్న పిల్లలని తల్లిదండ్రులు చస్తే తీసుకుంటారట ఆ శరణాలయాలు పెట్టినవాళ్ళు నీతియుక్తంగా పుట్టారేమో అసలు! వెధవ ముండా కొడుకని అందరూ యేడిపిస్తే ఎవరు ఓదారుస్తారు? నీ పిల్లలతో ఆడుకోనిస్తావా? నన్ను పోషించడమే మా ఆయనకి ఇంత కష్టంగా వుంది. రోజుకి మూడు సార్లు పొమ్మంటారు. నేనైతే మాడి చస్తాను. వాణ్ని ఎట్టా చంపుకోను? వాడిబాధ చూడలేక వాణ్ణి ఏ బావిలోనో తోసి నేనుపురకాలి. పేపర్లో చదువు తారు. ఒక స్త్రీ పిల్లాణ్ని చంపి తాను చచ్చిందని, దీనికేం పుట్టిందని తిట్టు కుంటారు. పేపరు మడిచి దీపమార్పి పడుకుంటారు.

మరి ఆ 'లా'ని యేర్పరచిన వాళ్ళు మీరో మీ తాతలో, నాకు వెలి రాకుండా నా బిడ్డకి అమర్యాద రాకుండా కాపాడతారా? ఆ సంగతి మీరేమీ తెలీదు. మీకు తెలిసినదల్లా నన్ను కైదులో పారెయ్యడమే.

అవును నాకు వేరుగతిలేక ఆ దిక్కుమాలిన పిల్లకి ప్రాణమిచ్చి ఏడిపించడానికి కాఠిన్యం తక్కువై, తల్లిని గనక యీ పని చేశాను. మీ అభ్యంతరమేమిటి?

మొదటిది—ప్రాణం తీశానన్నారు. అది నాలో భాగమా వేరే ప్రాణమా? నాలోభాగం అయితే దాన్ని తీసేసుకుంటే మీకేం? నాకో కురుపు లేస్తే కోసేసుకోనూ? నా చెయ్యి కోసేసుకుంటా మీకేం? వేరే ప్రాణమా?

నాదీ కాదా? అయితే నా లోపల దాన్నెవరు ప్రవేశించమన్నారు. నా అనుజ్ఞ లేంది? లోపల ప్రవేశించినన్ను బాధించమన్నదెవరు? మీ అనుజ్ఞ లేకుండా మీ యింటోకి ఎవరన్నావస్తే మీరేం చేస్తారు? అట్లానే నేనూ బైటికి తరిమేశాను. చస్తే నేనేం చెయ్యను? నేను రప్పించానా? లేదు. నాకు బిడ్డ పుట్టాలని యే మాత్రమూ లేదు. నాలోకి వచ్చి నా ఆరోగ్యం, నా సౌందర్యం చెడగొట్టి, నా మానం తీసేస్తే బాగానే వుందీ? నేనెందుకు దాన్ని కాపాడాలి? దాని కోసమా? అవును మీ కోసములాగే వుంది. మీ రందరూ దాన్నితిట్టి వెక్కిరించి మీ పతివ్రతల్ని మీ పిల్లల పవిత్రపు పుట కల్ని సమర్థించుకునేందుకు.

నా యిష్టం వచ్చిన మందు నేను మింగుతాను. దాన్ని చావమన్న దెవరు? మీ పొట్టలో పాములు చేర్తే అవి చావడానికి బాగానే మందులు తాగుతారే?

దాని కసలు ప్రాణమున్నదని మీకెట్లా తెలుసును? భూమిమీద పడందీ వూపిరన్నా పీలవదు. ప్రాణమున్నదని నీకేం తెలుసు? నువ్వెప్పు డన్నా కడుపుతో వున్నావా? జడ్జీ నీకేం తెలుసు? పుట్టిన బిడ్డ తిండిలేక మాడి చస్తే నీ ప్రాణం సుఖంగా వుంటుందా? నీ కళ్ళు చల్లగావుంటాయా? మరి ప్రాణం తీసిన వాళ్ళకి పురిశిక్ష కదా! అదివెయ్యరేం నాకు? అంటే పూర్తి ప్రాణం కాదన్నమాట. అరప్రాణం, పావు ప్రాణం వుంటుందా? అరఆత్మ పావు ఆత్మ వుంటాయా? నిండు ఆత్మలు మీకున్నాయా? వుంటే నన్నెందుకిట్లా యేడిపిస్తారు? మిమ్మల్ని చంపినా తప్పులేదు అయితే!

కోడి గుడ్డుకి ఎన్నోవంతు ప్రాణం? గొర్రెకి వాటికి ఆత్మ వుందా లేదా! అట్లా చూస్తావేం? నీకేం తెలుసునని కూచున్నావు నన్ను శిక్షిస్తా నంటో....

నా ఆరోగ్యం చెడిపోతుంటూరా? కాఫీ హోటల్లో చెడ తినే వారినీ, పసి భార్యలకోసం మందులు తినే ముసలివాళ్ళనీ దండించరేం? నలభై యేళ్ళకే మూలశంకలూ, అతి మూత్రాలూ తెచ్చుకుని జడ్జీలనిదండించరేం?

దిక్కుమాలినదాన్ని నేను దొరికానా? నా ఆరోగ్యం పోతే ఎవడికేం? నా ప్రాణంపోతే ఎవడికేం? దుర్మార్గంలోపడి యెట్లా చచ్చిందోనని నన్ను చూసుకు సంతోషంతో కడుపు నింపుకుంటారు మీ భార్యలు.

దీన్ని చంపినందుకు లోకంలో మనుషులు తక్కువవుతా రంటారా మీరందరూ? పుణ్యాత్ములు మీరున్నారు చాలదూ? కనకుండా వున్న ప్రతి ఆడదాన్నీ శిక్షించండి, వితంతువుల్నందర్నీ కనిపించండి బలవంతగా!

మీ జనసంఖ్య పెరగడానికి యింకో జీవాన్ని నన్ను మోయ మన డానికి మీరెవరు? సృష్టి సాగదంటారా? నాకేం? నీకు సృష్టి సాగిస్తానని పూచీకత్తు నిచ్చానా? అసలు నన్ను కనవద్దని సంఘం ఆజ్ఞాపించిందిగా. 'లా' కనమంటోంది. కంటే సంఘం, కనకపోతే 'లా' శిక్షిస్తాయి. మరి సంఘమేగా 'లా'ని ఏర్పరిచింది.

సృష్టి నాలో యింకోజీవాన్ని పెట్టింది. దాన్ని తీసుకునే శక్తిని యిచ్చింది. మధ్య మీ కెందుకు?

ఏమంటావు, నన్ను వొదులుతావా? నీ వుద్యోగం పోతుందని భయమా? నీ వుద్యోగం కోసం నన్ను నిర్దోషిని శిక్షిస్తావా? ఇదేనా నీతి, యిదేనా పుణ్యం, చెప్పు జవాబు?

★

లక్ష్మి వుత్తరం

ఇంక మీ మొహాన్ని యీ జన్మానికి చూడననుకుంటే: మీరు మన సల్లాపాలూ, ప్రేమా, అన్నీ మరిచిపోతారనుకుంటే, కొద్దిరోజుల్లో మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకుని, నన్ను పిలిచిన ముద్దుపేర్లన్నిటితోనూ ఇంకెవర్నో పిలిచి, నా బుగ్గమీద వేళ్ళేసేట్టే అట్లానే దానిబుగ్గమీద వేసి లాలిస్తారనుకుంటే: యెంతో బాధ కలుగుతుంది. వారంరోజులనుంచి ఆలోచించుకుని ఆలోచించుకుని యీబాధంతా రాత్రింబవళ్ళు మనసులో అనుభవించి ఆలోచించి చివరికి తప్పనిసరిగా మీకు రాస్తున్నాను.

నేను యీరాత్రి చచ్చిపోవడానికి నిశ్చయించుకున్నాను. మీకోసం, నాకోసం, అందరి క్షేమంకోసం ఆలోచించే నిశ్చయించుకున్నాను. నాకోసం అట్టే దుఃఖించకండి. ఈ వుత్తరమంతా చదివినప్పుడు, నాచావు మీకుకొంత శాంతినికూడాకలిగిస్తుందేమో! కాని జాలన్నాపడరూ?పడతారా మీ హృదయం నాకు తెలుసు. నాకు తెలీకపోతే యింకెవరికి తెలుస్తుంది? నా ప్రేమని మాత్రం-నిశ్చలమైన నా ప్రేమనిమాత్రం-సందేహించకండి. అది నేను సహించలేను. సందేహించలేదని మీరు వుత్తరం రాసి, నన్ను ఆపుతారని భయం. మీ ధర్మం అనుకుని ఆపుతారు. కాని, జాలిపడి క్షమించానంటారు,

గాని, మీరు భరించలేరని నాకు తెలుసు. మీ హృదయం నాకు తెలీదూ? తరువాత మనిద్దరి జీవితం దుర్భరమౌతుంది. నాకే మీమీద అంత ప్రేమ లేకపోతే, మీకే నామీద అంత కాంక్ష లేకపోతే లోకంలో అందరిమల్లే వుంటే మనమున్నూ—యెట్లాగో కాపరంచేసే వాళ్ళమే....యీ పని జరిగింతరవాతకూడా....కాని అంత గాఢమైన నిర్మలమైన ప్రేమలో కొంచెం అనృతదోషం, కొంచెం అపవిత్రదోషం, అనుమానదోషం తగిలినా అంతా విషంగా పరిణమిస్తుంది. వీల్లేదు. చావుతోనే పరిహారం చెయ్యాలి. ఈ అక్రమాన్ని. విధి మిమ్మల్నీ, నన్నూ, మన ప్రేమనీ మింగి, నాశనంచేసి... ఇద్దర్నీ ఆరుసంవత్సరాలు, సుందరమైన సంవత్సరాలు, కలిపి మధుర బంధనాలతో కట్టి, యేకంచేసి, క్రూరంగా నవ్వుతో, హృదయం లేకండా ఒక్కనిమిషంలో చీల్చి, విడతీసి, చెరోమూలా ఈ అనంత ప్రపంచ వైశాల్యంలో యెక్కడో—యింక ఒకరికి ఒకరం అందకండా—యెంత యేడ్చినా, యెంత చేతులు జాచి వెతికినా లాభంలేకండా—పారేస్తోంది!.... రేపెక్కడ కళ్ళు తెరుస్తానో!....ఒకవేళ నా ఆత్మ మీ దగ్గిరికి రాగలిగితే వొచ్చినట్లు మీకు తెలియజేయగలిగితే, ఈ వుత్తరం చదివేప్పుడు మీ దగ్గిర వుండగలిగితే....మీ విచారం చూడగలనా? నేను దగ్గిరే వున్నానని తెలప గలనా?....

నా ప్రేమని మీరు సందేహించవద్దు. మీ దగ్గిరికివొచ్చి, ఒక్కసారి, ఒక్క నిముషం, నా ప్రేమతో, కన్నీళ్ళతో, ప్రమాణాలతో నా హృదయ మంతా మీదేనని, నాదేహం మలినమైనా, నా ప్రేమ నిర్మలమని తెలియ చేయాలని యెంతోవుంది. ఒక్కసారి మళ్ళీ మీ నవ్వే మొహాన్ని చూడా లని, నావేపు కొంటెగా, మోహంతో చూసే మీ చూపు ననుభవించాలని, ప్రేమతో ఒక్కసారి పిలిపించుకోవాలని వుంది. యెట్లా? నిజమండీ. ఒక్క నిమిషం కలలోనన్నా, మనసులోనన్నా ఇంకెవరినీ కోరలేదు. యెప్పుడూ- మొదట నన్ను మీరు చూడ్డానికి వొచ్చిన నాటినించీ కూడా-నా ఆలోచనలు-

కోర్కెలు అన్నీ మీమీదనే. మీరు నమ్మరూ? చచ్చిపోతున్నాగా!— యిప్పుడు నిజం చెప్పడానికింకేం? అవాళ సుబ్బారావు విషయమై, మీరు అనుమానపడ్డారుకదూ? నిర్మలమైన మీ కళ్ళలో ఆ స్వల్ప మాలిన్యమే చెప్పింది నాకు. కాని మీరు వొప్పుకోలేదు. నిజమండీ, ఆ సుబ్బారావు నాకేం లెఖ్ఖ! అందమైనవాడని తెలుసు. అందమైన వాణ్నని అతనికి తెలిసి, స్త్రీలందరూ తనని వొలిచి వొళ్ళోపడతారన్నట్టు చూస్తాడు. నావంకా అట్లానే చూశాడు. మీరంత ఆప్యాయంగా అతని పరిచయం నాకుచేస్తే అట్లాంటి భావంతో అతనుచూస్తే నాకెంతో దోకొచ్చింది? మీరు నమ్మరు కాదు, అతను ఆ వెంకటాచలంగారి కథ చదువుతోవుంటే, ఆ కథలో ప్రేమ, నా ప్రేమవలెవుంటే జ్ఞాపకంలేదూ—మెడకింద చెయ్యేసి ముఖం పైకెత్తడం మనమల్లేనే! ఇంకా పోనీండి ఇప్పుడెందుకు?—అందుకని శ్రద్ధతో కళ్ళతనిమీదనే పెట్టుకుని వినివుంటాను. కాని ఆ సుబ్బారావుమీద మనసనుకున్నారు నాకు! ఇప్పుడన్నా నమ్ముతారా?....యెన్నో అనుకున్నాను. మీకు ప్రమోషన్ కాగానే, మనం ఆ చిన్న డాబాయిల్లు అద్దెకి తీసుకోడం, వీధివేపు గదిలో మన మంచమూ, అద్దమూ, పెట్టుకోడమూ, రాత్రి మీరు క్లబ్బునించి వొచ్చేప్పటికి నేను....ఎందుకులెండి అవన్నీ! నాకోసం అట్టే యేడవకండి.

ఆ రాత్రి మీరు రెండునెల్ల కిందట నన్ను వొదిలి బైటికి వెళ్ళారు. ఆ రాత్రి జ్ఞాపకముందా? అంతకుముందు ప్రతివారమూ మీరు వొస్తారు వొస్తారని యెదురుచూసి చూసి నిరాశచెందివున్నాను. చివరికి అనుకోకండా ఆరోజు మధ్యాహ్నంవొచ్చి, ఆరాత్రే మెయిలికివెడతానన్నారు. మీ మొహం చూస్తోవుండే సంతోషమంతా, మిమ్మల్ని మళ్ళీ నెలరోజులు వదలాలనే దుఃఖంలో కలిసి మాయమైపోయింది, బాధతో లాక్కుపోయే గుండెల దడదడని అణచుకుని, మీకు పెదిమలమీద నవ్వునే కనపరిచాను.

అలిసి వొచ్చినమీరు రాత్రి మంచంమీద పడుకోగానే నిద్రపోయినారు. ఎన్నిసార్లో తలుచుకుని తలుచుకుని ఉవ్విళ్ళూరిన మీ సాన్నిధ్యాన్ని ప్రత్యక్షంగా కావిలించుకుని మహదానందంతో. మీ బుజంమీద తలపెట్టుకుని కళ్ళు మూసుకున్నాను. రాత్రంతా మీ ముఖాన్నీ. మీ పెద్ద కనుబొమ్మల్నీ, పల్చని చొక్కాకింద మీ గట్టిబుజాన్నీ సన్నని దీపపు వెలుగులో చూస్తో పడుకున్నాను. అలారం గడియారం నిమిషాల్ని వొక్కటొకటే చప్పుడు చేస్తోంది. దాన్ని విసిరి పగలకొడితే!....కాని పాపం పొద్దున్నే మీ మొహంలో వుద్యోగం భయాన్ని చూడగలనా?....మీ బుజంమీద నల్లి పాకింది. దాన్ని కూడా ప్రేమించా నారాత్రి. అదికూడా మిమ్మల్ని ప్రేమించి వొచ్చినట్టే కనపడ్డది. అట్లానే ప్రేమభారంతో కళ్ళుమూసుకుని మీ బుజంమీదే నిద్రపోయినాను. నిద్రపోతున్నా రెండుగంటలైనట్టూ, మీరు లేచి వెళ్ళిపోతున్నట్టూ, నాకు కలవచ్చి చప్పున లేచాను. కాని మీ చక్కని దేహం నా చేతులకింద పడుకునేవుంది. మెల్లిగా లేచి గడియారంలోకి చూస్తే వొంటిగంటయింది. యింకా ఒకగంట. మిమ్మల్ని గట్టిగా ముద్దుపెట్టుకుంటే, మీ రొమ్ముమీద నా తలని అదుముకుంటే, మీకు మెళకువ వొచ్చి, అప్పుడే ప్రయాణానికి సిద్ధమౌతారని భయం—కదలకుండా మీ గుండ్రని గడ్డంకేసి కోల చెంపలకేసి నున్ననిగోళ్ళలో కొనలుతేలే వేళ్ళకేసి, చూస్తున్నాను. మళ్ళీ కునుకుపట్టడమూ, అలారం కొడుతున్న చప్పుడైనట్టే మెళకువ రావడమూ మిమ్మల్ని చిన్న చిన్న తేలిక ముద్దులు పెట్టుకోడమూ, గడియారం వంక చూడడముతో గడిచింది ఆ కాస్త కాలమూ. టంగ్ టంగ్మన్నట్లు అనుకుని అనుకుని, భయపడి గుండెలు దడదడ కొట్టుకున్నాయి. ఆ బాధ భరించలేక మిమ్మల్ని లేపి పంపెయ్యాలనిపించింది.

నిద్రకళ్ళతో నన్ను కడసారి చూసి వెళ్ళిపోయినారు. బండి వెడుతో వుంటే నేనుకూడా మీతో వొస్తోవుంటే యెంత బావుండేది అనుకుని ఆశ

పడ్డాను. కిటికీలోంచి తొంగిచూశాను. దీపం వెలుతురులో మీకాలు చివర మాత్రం కనపడ్డది. అదే ఆఖరుసారి మిమ్మల్ని చూడడం మన జన్మానికి. మీనించి విరహం భరించలేక, మీరు పడుకున్నచోటే, కొంచం సిగరెట్టు వాసనవేసే ఆ పక్కమీద. మీవంక తిరిగి మీరున్నట్టుగా భావించుకుంటో పడుకున్నాను. మీరున్నట్టే అయింది, మీ చేతులు నా చుట్టూ వున్నట్టే, మిమ్మల్ని అనుకున్నట్టే అనుకున్నాను....

యెంత సేపయిందో. కలలో మీరు తిరిగివచ్చి నన్ను ముద్దు పెట్టుకున్నట్లు తోచింది. మెళకువ వచ్చింది. కొంచెంగా నన్ను కావిలించుకుని యెదురుగా వున్నారనుకున్నాను. యింకా కలా! ఆనందంతో సుఖానుభయంలో, నా దేహం మూర్ఛపోతోంది. యెంతో శాంతి వొచ్చింది నా నరాలకి.

"మళ్ళీ వొచ్చారేం?"

మాట్టాడలేను. ప్రేమతో నా చేతులు మెడచుట్టూ వేసి దగ్గిరికి యింకా అదుముకున్నాను. చంపలమీద చేతులు వేశాను? మీసాలు లేవు. యెవరిది? వొదిలించుకోబోయినాను. పెనుగులాడాలనుకున్నాను. కాని నా నరాలు నాకెదురు తిరిగాయి. నా శరీరమే నాకే తిరగబడి ద్రోహం చేసింది. మీరు మోహంతో నన్ను ప్రేరేపించేసి, తృప్తిపరచక, వొదిలిన నిరాశవల్ల నాదేహం యెంత ప్రయత్నించినా కదలలేను. స్వాధీనం తప్పింది. నా భర్త! నా ప్రేమ! అంటాను, అరుచుకుంటాను. మూడు నెల్లనించి మిమ్మల్ని తలుచుకుంటో అణచిపెట్టిన మోహతీవ్రత, మీరా రాత్రి సంతృప్తిపరచని ఆవేదన, అంతా నన్ను ముంచేసి, దాసురాల్నిచేసి, నా నిశ్చయశక్తిని నోరు నొక్కి నన్నిట్లాచేసింది...........వాడు, మీ పరమాప్తు....పోనీలెండి, వాడెవరైతేనేం? యెందుకు?

ఆరోజునించి జాగ్రత్తగా వున్నాను, తలుపు గడియ వేసుకుంటున్నాను. వెంటనే మీ దగ్గిరికి వొచ్చి మీతో అంతా చెప్పేసి, మీ కాళ్ళమీద పడి యేడిస్తే, మీరు కరుణిస్తారేమోనని ఆశపుట్టింది. మీ దగ్గరికి వస్తానని కూడా రాశాను, జ్ఞాపకముందీ? కాని వూరినించి వూరికి తిరుగుతో మీరు పిల్లేదన్నారు. మీకీ సంగతి రాయాలా కూడదా అని సందేహం పట్టుకుంది. చెపితే నన్ను వొదిలేస్తారా? అప్పుడు నేనెట్లా బతకను? అనుకున్నాను. అందుకనే మీకు రాశాను కూడాను. జ్ఞాపకముందీ? "ఒకావిడ యింకోడితో సంబంధం పెట్టుకుని తరవాత పశ్చాత్తాపపడ్డదీ. భర్త వొదిలెయ్యాలా; కూడదా! యేది ధర్మం? మీ అభిప్రాయమేమిటి?" అని. మీ జవాబు చదివితే మీరు క్షమార్పణ చూపేటట్టు కనబడలేదు. మీరు విపరీతమైన బాధపడతారని తెలుసు. తెలిస్తే! మీరు నన్ను వొంటిమీద ముద్దుపెట్టుకుంటో "యిదంతా నాదేకదూ! ఇంకోరు తాకితే భరించలేను!" అన్నప్పటి ఈర్ష్యతో నిండిన మీ చూపులు జ్ఞాపకమొచ్చాయి. ఆలోచించి, ఆలోచించి, మీతో చెప్పకూడదనుకున్నాను. "యెందుకు చెప్పడం? యేం లాభం చెప్పి? ఇంక మూణ్ణెల్లలో యిద్దరం ఎప్పుడూ కలిసే వుంటాం. మీకు ప్రమోషన్ కాగానే! యింక వాడేమి చేస్తాడు? అనుకున్నాను. కాని నా అదృష్టం యిట్టా పరిణమించింది. నా ఆశలన్నీ సంతోషమంతా యిట్లా బుగ్గిలో కలిశాయి. నెలరోజుల కిందటే మొదటి అనుమానం కలిగిందీ. నిజమేనేమో అని భయంలో గిజగిజలాడాను. యేదో వొకటి తేలిందాకా రోజురోజు యెట్లా గడిపానని! ప్రతిరోజూ యెదురుచూస్తో, తప్పు లెక్క పెట్టానేమోనని కొన్నాళ్ళు, ఆలస్యానికి కారణం కల్పించుకుంటో కొన్నాళ్లూ ఆశలేని ఆశతో గడిపాను. కాని మెల్లిగా స్థిరపడ్డదీ. ఇంక మీతో బొంకేదెట్లా? యెన్నడూలేనిదీ ఇప్పుడే యిదీ రావాలీ? పోనీ యెట్లానన్నా మిమ్మల్ని మోసపుచ్చి మీతోవుండే విధమే వుండకూడదూ?

మా వాళ్ళకి తెలిసింది. మీకు సంతోషంగా వుత్తరం రాశారు ఈ రోజు. ఆ వుత్తరం తరవాత ఇది అందితే మీ మనసు యెట్లా వుంటుంది? ఈపాటికే నన్ను సందేహిస్తో వుంటారు మీరు. ఈ వుత్తరం అందేటప్పటికే! పోనీ బతికేవుందామా అనుకుంటా! చచ్చిపోతున్నాను గనక నేను రాసిన యీ సంగతులు నమ్ముతారేమో గాని, బతికివుండి మీతో చెప్పితే నమ్ముతారా? నేనేదో కావలసి చేసి, యీ పన్నాగం పన్నాననుకుంటారు. వీల్లేదు. నీళ్ళల్లోపడతా నీరాత్రే. శెలవుమరి. ఇంక మళ్ళీ మీ మొహం చూడను. వొచ్చే జన్మంలో మీరెవరో, నేనెవరో! యీ చివర నిమిషాలలో మీతో గడిపిన అదృష్టపు దినాలూ, అమూల్య కాలమూ అంతా జ్ఞాపకమొస్తోంది, ఆరోజు తెల్లారకట్ట వొద్దులెండి. యెందుకదంతా ఇప్పుడు?- మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకుంటారా?....

★

ఏతంతువు

చలికాలం. ఈ వూళ్ళో అదేమోకాని చలి ఎక్కువ. మంగమ్మ నా శాలువా కప్పుకుని నిద్రపోతోందనుకుంటా, మొగుణ్ణి వెచ్చగా కావి లించుకుని. నాకు ఇక్కడ చలి. నిద్రరాదు, కప్పుకోడానికా యేమీ లేదు. ఈ వెచ్చనిపొయ్యి దగ్గర కూచుంటే కొంచం వొణుకు నయం. కాని నేల ఇంకా ఆరలేదు—యెక్కడో ఇంకా చలిదేశాలు వుంటాయట. అక్కడెట్లా వుంటుందో?—చిన్నప్పుడు నాన్న 'సిండరిల్లా' కథ చెప్పేవాడు. అట్లా వుంది నా స్థితి యిప్పుడు. ఐతే సిండరిల్లా చిన్నపిల్ల .... నాన్న బతికి వున్నప్పుడు ఎంత బావుండేది. కష్టమంటే తెలీదు. ఎవరన్నా దిగులుగాకన పడితే ఆశ్చర్యంగా వుండేది. నాన్న ఇప్పుడు నన్ను యీ అర్ధరాత్రి ఈ పొయ్యిదగ్గర వొంటరిగా కూచోడం చూస్తే? యెంత యేడుస్తాడో? ఎన్న డన్నా నేనిట్లా అనాథనై పోతానని అనుకుని వుంటాడా?. వొళ్ళో నన్ను కూచోబెట్టుకుని నా తల దువ్వుతో, చంపలు తాకుతో, "మా అమ్మ అంత అందమయిందీ లేదు. మా అమ్మనికింద కాలుపెట్టనీని మొగుణ్ణితీసుకొస్తా" అనేవాడు. అప్పుడు ఈ వెంకట్రావుగారూ, వాళ్ళూ నన్ను వొళ్ళల్లో కూచో పెట్టుకుని మిఠాయి పొట్లాలిచ్చి నా నోట్లోంచి చిన్నపాట వొస్తే చాలు, ఆహా ఆహా అని ఒకటే ఆనందించేవాళ్ళు. పదేళ్ళు కాలేదు. ఇంకా మొన్న

అన్నయ్యతో మాట్లాడుతో ఆయనే ఆ వెంకట్రావుగారే మొహం తిప్పే శాడు నన్ను చూసి.

అదుగో-పిల్ల లేచి ఏడుస్తోంది. మంగమ్మ లేవదేం? నేనై తే అట్లా ఏడవనిస్తానా? పొద్దస్తమానం ముద్దాడుతుంది పిల్లని. ప్రేమ లేకపోలేదు. అదుగో లేచింది మంగమ్మ—పిల్లని కొట్టింది- ఏడుస్తోంది పిల్ల. పిల్లల్ని కొట్టడానికి వీళ్ళకి చేతులెట్లా వొస్తాయో? సాయంత్రమేగా అట్లా ముద్దెట్టు కుంది. ఆ నోటితోనేగా ఆ తిట్లన్నీ—నాకే బిడ్డ వుంటేనా తెల్లార్లూ నా చేతుల్లో ఎత్తుకుని వూయిస్తో, ఒక్క నిమిషం రెప్పవాల్చక జోల పాడతా. ఇట్లా చేతుల్లో నున్నని, మెత్తని వెచ్చని అబ్బాయిని పట్టుకుని రొమ్ము నోట్లోపెట్టి అదుముకుంటే.. ఎంత బావుంటుంది! అందులో నా రొమ్ములు ఇంత గుండ్రంగా, చిన్నగా, నున్నగా వుంటాయి. అబ్బాయి చిన్న లేత గులాబీచేతులు యెంత బావుంటాయో—ఇప్పుడీ మనోవేదనతో నిద్ర రావడంలేదు గాని, అప్పుడా పరమానందంలో రాదు....అదుగో పోలీసు వాళ్ళు గావును ఆ యీలలు, ఈ వీధికే వొస్తున్నారు. వీళ్ళేట కన్నాలు వేయించేది. ఎందుకో ఊరికె అట్లా వూత్తారు? దొంగలుభయపడ్డానికేమో...

మంగమ్మకి పిల్లవుంది. కొట్టే మంగమ్మకి, చీదరించుకునే మంగ మ్మకి. ఆ పిల్ల యేడుస్తూనేవుంది. యేం? పిల్లకి పాలివ్వాలని వుండదూ? ఆ చిన్న తడుముకునే నోటికి, పిల్లి గావును! ఉష్ పో—నాకు పిల్లలుండ కూడదూ? ఆయన బతికి వుంటేనా, నాకీపాటికి ముగ్గురు నలుగురు పిల్ల లుండేవాళ్ళే, నేను గొడ్రాల్నయ్యేదాన్ని కాదు. బిడ్డల సంగతి తలుచుకుం టేనే నా కడుపులో ఇట్లా కలియబెట్టినట్లుందేనాకు పిల్లలుండకపోయేవాళ్ళా! చీదరించుకునే ఇట్లాంటివాళ్ళకే వుండగా లేంది? మొన్నవాడు జుట్టుపీకితే ఎందుకు పుట్టావురా వెధవా అంది మంగమ్మ. ఇంకోసారి "చచ్చావన్నా

కాదు, పీడ వదిలిపోను" అంది. నా జుట్టు అట్లాంటి చిన్న చేతులతో ప్రతి వెంట్రుకా నెత్తురు కారేటట్టు పీకించుకుంటాను.

ఆ మంగలాడు గొరగడం కంటె నయం కాదూ? — — — నా వెంట్రుకలు తీసేస్తారుట. తీసెయ్యనీ. చీదర వొదులుతుంది. వుండి యెవరి కని? గొరిగేటప్పుడు మంట పుడుతుంది గావును· మరి మొగాళ్ళు ఏడవరే? మంటవుండదు. కాని గొరగడం తలుచుకుంటే యిప్పుడే భయం పుడుతోంది. భయమేకాదు—గొరిగేప్పుడు మంగలాడు మెడమీద చెయ్యేస్తాడు గావును! మొన్న అన్నయ్యమీద చెయ్యివేశాడు. వొళ్ళు ఝల్లుమనదూ? పెళ్ళిలో తాళి కట్టేప్పుడు ఆయన చిటికెనవేలు తగిలేప్పటికే వొళ్ళు పులకరించింది. మీద చన్నీళ్ళ పోసుకున్నట్టు... మొన్న లక్ష్మీకాంతం తాళపుచెవిలిస్తో అజాగ్రత్తగా అతనివేళ్ళు నా చేతికి తాకనిచ్చేటప్పటికి అన్నయ్య కళ్ళెర్రచేశాడు. అదివరకు నేనేమీ అనుకోలేదు కాని, అన్నయ్య పడే అనుమానాన్ని చూసి, నాకు లక్ష్మీకాంతమంటే సరదా పుట్టింది...నన్ను తనయింటో పెట్టుకున్న కాలాగ్నిమల్లే చూస్తాడనుకుంటా అన్నయ్య. లక్ష్మీకాంతాన్ని చూసి కళ్ళెర్రచేశాడు. కాని మంగలాడు నా మెడమీద చెయ్యేస్తే యేమంటాడో అన్నయ్య?

ఈ పిల్లి బాగా మరిగింది పాలు తాగడం. ఈవాళ పాలు అందడం లేదు. గోలపెడుతోంది. ఆకలి, దానికి. పాపం నాకుమల్లేనే నిద్ర పట్టదు. పోనీ యెలికల్ని పట్టరాదూ?.., నా శాలువ కప్పుకొని మొగుడి పక్కన మంగమ్మ నిద్రపోతున్నట్టుంది మళ్ళీ. తెల్లార్లూ ఆ గదిలో ఏం చేస్తారో తలుపులు మూసుకుని? ఆయనే బతికి వుంటే నేనేం చేస్తో వుండేదాన్ని? నన్నిట్లా పొయ్యి దగ్గర కూచోనిచ్చేవాడా! చిన్నవాడే! ఎట్లా ఆ రోగం వచ్చిందో కాని? కార్యమయినా అయితే బావుండేది. అంతా తెలిసేది. ఏం చేస్తారో తెలుసు. కాని ఎట్లా చేస్తారో, అప్పుడు వొళ్ళు ఎట్లా వుంటుందో

తెలియాలని వుంది. కొందరు ఏడుస్తారు, ఎవర్నన్నా అడగాలని వుంటుంది. సిగ్గు, భయం, చెప్పరనుకుంటా. వాళ్ళకీ సిగ్గే. అప్పుడు సిగ్గు వుండదేమో! మాట్లాడ్డం మాత్రం సిగ్గు. నీకెందుకంటారు! ఒకవేళ ఒక బిడ్డకూడా వుండేదేమో? ఆయన కళ్ళు బావుండేవి. అకళ్ళేవొచ్చేవి అబ్బాయికి. నాచిన్న ఎర్రనినోరు వొచ్చేది. ఎంత బావుండేవాడని! అప్పుడు యీ వొదిన్ని యామైనా లెఖ్కచేసేదాన్నా మా నాన్న యిచ్చిన శాలుప లాక్కొని మంగమ్మ కియ్యనిచ్చేదాన్నా! అబ్బాయికి కావాలనే దాన్ని. ఇప్పుడు తెల్లారకట్టే లేచి మంగమ్మ కొడుక్కి వేణ్ణీళ్ల కాచాలంటే ఎంతో కష్టంగా వుంటుంది. అప్పుడు నా బాబుకోసం యెన్ని నీళ్ళన్నా సంతోషంతో కాచేదాన్ని కదూ! ఇప్పుడైనా పుట్ట కూడదూ! మొగాడు లేకుండా కనే పద్ధతిలేదూ? చెట్లకి కాయలు కాయటంలా? పోనీ ఒకబ్బాయి యెక్కడైనా దొరికితే బావుండును! అట్లా కాదు. కాదు. నాలోంచే రావాలి. నా అబ్బాయికోసం.... అట్లాకాకపోతే మంగమ్మ కొడుకుమీద నాకు ప్రేమ వుండకూడదూ?....నిద్ర వొస్తోంది. కొంచెంగా పడుకుంటే రాదు మళ్ళీ చలి.

నా ఖర్మంట! ఏదో పాపం చేశాను. పూర్వజన్మంలో ఎవరి పిల్లల్నో చంపా ననుకుంటా. వొచ్చే జన్మలోనైనా పిల్లలుంటారేమో! వొచ్చే జన్మంలో పిల్లలుండడానికి ఇప్పుడేం చెయ్యాలో? శాస్త్రుల్ల గారిని అడగనా! వొదినకి తెలిస్తే యింకేమన్నా వుందా? పిల్లలుండాలనుకోటం తప్పా! పోనీ వొచ్చే జన్మంలో వుండాలనుకోడమూ తప్పే ఆ ముసలి ముత్తైదయాభై ఏళ్ళది. వున్న కొడుకుని, అపుపత్యం చేయించి చేతులార చంపకుంది. ఆమె వొచ్చి పిల్లలులేరని ఏడిస్తే అందరూ వోదారుస్తారు. పద్దెనిమిది ఏళ్ళలేవు; నేను పాలిచ్చుకోడానికి ముద్దు చెయ్యడానికి, ఆడుకోడానికి పిల్లకావాలంటే ఎందుకు తిట్టడం? సిగ్గుమాలిన ముండ దీన్నింటో వుంచ

కూడ దంది వొదిన. బయటికనకూడదు. ఇట్లా రాత్రు లాలోచించాలి.... మళ్ళీ గస్తీ యీలలు. ఈ పోలీసువాళ్ళేట దొంగతనాలు చేయించేది.... ఒక్కపిల్ల వుంటేచాలు ఆడపిల్ల ఐనా సరే. వొద్దు వొద్దు ఆడపిల్ల వొద్దు. నాకు వెధవ ముండే పుడుతుంది. నాకుమల్లే యిట్లా యేడవాలి........నాకు నిద్ర వొస్తోంది. కాని యీ చలిలో యెట్లా నిద్రపడుతుంది? శాలువుంటే బావుండును. హాయిగా మంగమ్మ కప్పుకొని నిద్రపోతోంది. నేను మాత్ర మిట్లా ఎందుకని బాధపడాలో........మరి చేసుకున్న కర్మ ప్రకారం యిందరు ఆడవాళ్లు బిడ్డలులేకుండా ఇట్లాంటి విచారంతో చస్తోవుంటే, మొగవాళ్ళ కొక్కరికీ ఇట్లాంటి కర్మ పట్టదేం? పెళ్ళాం పోతే పెళ్ళాం తయారవుతుంది. అందరూ పాపాలు చేసేవారేగా! ఏదో మేముమాత్రం చేసే పాపం వొకటుండాలి. వెధవలయ్యే పాపం. మళ్ళీ యిక పెళ్ళిగాని పాపం. మళ్లీ తక్కిన వెధవలు చెయ్యరది. హిందూ విధవలే. మొన్న శాస్త్రిల్లుగారంటున్నారు. ఈ వ్రతాలూ, పూజలూ, యాత్రలూ చెయ్యడం వల్ల స్వర్గం వొస్తుందట. మరి ఆ స్వర్గంకోసం అందరూ వెధవముండలు కారాదూ? ఎక్కడో వెధవ ముండలకి మళ్ళీ పెళ్ళి చేస్తున్నారట! అప్పుడు మళ్ళీ జుట్టు పెంచుకుంటారా! వెధవముండల్ని చేసుకునే వాళ్ళెవ రుంటారో!

కర్మమెట్లానైతేనేం. నాకు పిల్లలు కావాలి. ఒకవేళ వెధవనై కూడా బిడ్డనికనే రాత వుందేమో! ఆ బిడ్డను ఈ జన్మంలో కని పెంచేపుణ్యమో, పాపమో పూర్వజన్మంలో చేశానేమో? అప్పుడు మరి వీళ్ళందరూ యేమం టారు? వొదిన చంపేస్తుంది. అన్నయ్య తరిమేస్తాడు. నా కర్మం ప్రకారం అట్లా రాసివుంది నేనేం చెయ్యనంటే,వొప్పుకుంటారా? నాకు ఆ పెనిమిటికే వివాహం కావాలనీ, ఆయన చావాలనీ, నేనిట్లా కావాలనీ, అన్నీ రాసివున్నా

యట. నేను పిల్లని కనాలనీ, రాసివుండకూడదూ? వీళ్ళు చూసి వొచ్చారా? ఇంక నామీద కోపమెందుకూ? తబ్బిందని ఆ రోగిష్టి మొగుణ్ణి కట్టడం నా కర్మం. బిడ్డని కంటే నన్ను వెళ్ళ కొట్టడం వీళ్ళ కర్మం. ఇట్లా ఆడవాళ్ళందరూ యీడవడం యీదేశం కర్మం. పోనీ జాలన్నా చూపించరు. యెవరన్నా వాళ్ళ పూర్వజన్మ దుష్కృతంకొద్దీ, గుడ్డివాళ్ళయితే, కుంటి వాళ్ళయితే, జాలిపడతారు. నాకు ఆ దుష్కృతం... కాదు....సుకృతం కొద్దీ బిడ్డపుడితే జాలిచూపరు. అట్లా రాసివుండంది నాకు మాత్రం బిడ్డ పుడుతుందా యేం? వెధవనైతేనే జాలిలేదే వీళ్ళకి పోనీ బిడ్డమీదనన్నా జాలి వుండదు. మళ్లీ జాలి కలవాళ్ళే; నాకుమాత్రం చూపరు. ఎందుకో!........ యీ యెలికలు నన్నుకూడా కరవ్వగదా; ఒక వేళ ఆ కిటికీలోంచి దొంగొస్తాడేమో....... మొన్న ఆవుపెయ్య యెంత కష్టపడ్డది! అదిచూసి వెంటనే యెద్దును తెప్పిచ్చారు. యెందుకూ! వీళ్లకి పాలూ దూడలూ కావాలికనక. మరి నాకు పిల్లలు కావాలి. కర్మం ప్రకారం మొగుడుపోయినాడు. కర్మాన్ని జయించి నేను ఆ సౌఖ్యం సంపాయిస్తా నంటే వీళ్ల కెందుకో కోపం!......వొదిన పుట్టింటి కెళ్ళినప్పుడు అన్నయ్య సుబ్రహ్మణ్యంగారితో అంటున్నాడు సిగ్గులేకుండా, భార్యలేకుండా,వంటరిగా వుండడం కష్టమని! నాకు కూడా అట్లానే వుందని పైకి అంటే ఆకాశం ముక్కలై కిందపడ్డట్టు చూస్తారు...... చలి యెక్కువౌతోంది. పొయ్యి కూడా చల్లబడ్డది... అందరూ అన్నంతింటారు. కొందరికి అన్నం తిన కుండావుండే కర్మం కాలదు. అట్లా కాలినవాళ్ళు, ఆ కర్మాన్ని జయించి అన్నం దొరికించుకొని తింటే, ఎవరూ ఏమీ అనరు. కాని కొందరికి యిట్లా కర్మం కాలుతుంది. ఈ బాధ వోర్చుకోవలసిందేగాని, తీర్చుకోవలసింది కాదు...... మృగాలకి ఇట్లాంటి కర్మంపట్టదు....అయ్యో! ఆవునో, కోడినో ఐ ఎందుకు పుట్టలేదో నేను; మళ్ళీ మనుష్యజన్మ గొప్పది అంటారు.

మనుష్యజన్మం గొప్పదేకాని వితంతుజన్మం కాదు. ఎవరూ ఒక్కరూ, హృదయం దగ్గిరిగా చేర్చుకోడానికి లేకపోయింతరవాత బతకడ మెందుకు! పిల్లలులేని వితంతుజన్మం ఏమవసరమో ఈశ్వరుడికి! ఏమిటోబాధ, ఆశ, కల—నాలోపల. మొగవాడివల్ల తీరుతుంది గావును! ఏమిటో శూన్యం, లోపం.

2

అయిందానికి విచారంలేదు. కాని కొంచెం భయంగా మాత్రం వుంది. భర్తేవుంటే, ఈపాటికి సూడిదలూ, ఉత్సవాలూ! ఇప్పుడు వెలి. అప్పుడు రహస్యంగా వొదిన చెవులో చెబితే, నవ్వి చెంపమీద కొట్టి వుండేది. ఇప్పుడు చెవి కాలినట్టు అదిరి పడుతుంది. అప్పుడూ యిప్పుడూ ఒకటేకదా! అసలు సృష్టి ఒకటే విధంకద! ఇప్పుడు ఒకసారి జరిగింది. అప్పుడు ఎప్పుడూ అదే-........లోపల కదులుతోంది. అప్పుడే తెలుసును గావును, నేను తన అమ్మనని. ఎప్పుడూ నన్ను లోపల లోపల తాకుతో వుంటుంది. ఆ పెద్దకళ్ళూ, చిన్నికాళ్ళూ పెద్దవవుతున్నాయి గావును- నాకు మంగమ్మ కూతురంటే చీకిరికళ్ళ పిల్ల పుడుతుందా? ఎప్పుడూ ముక్కు-కారుకుంటూ——మళ్ళీ మొగవాడి మొహం చూడను. వాడు నేను తనని వలిచే వొప్పుకున్నాననుకుని వుంటాడు? నా పుట్టబోయే బాబుకి వాడిపెద్ద కళ్ళు రావాలని వరేనన్నాను, నావంక యోధుడివలె. జయించిన వాడివలె చూస్తాడు దరిద్ర వెధవ- ఎలా మండుకొస్తుంది- వాడికిచ్చిన చనువుకి నాకు దోకువస్తుంది. తన వెధవ అందం చూసి నిలవలేక, భ్రమిసి, నా వొంటి మదంఅణుచుకోలేక భంగపడివాడికిప్రాధేయపడ్డాననుకున్నాడు. ఈసారిదగ్గిరికి రానీ మొహంమీద ఉమ్మేస్తాను. కాని పాపం, నాకీబిడ్డ నిచ్చినవాడే, నాబిడ్డ

తండ్రేలని మళ్ళీఎందుకో చెప్పరాని ప్రేమ కలుగుతుంది. అదిసహజమేమో! కాని ఆరాత్రి వాడికి నేను లోకువ కావడం అది తలుచుకుని భరించలేను· అప్పుడు ముద్దుగా, గౌరవంగానే మాట్లాడాడు. కాని వాడి కళ్ళలో ఎంతో చులకనయ్యే వుంటాను నేను. ఇట్లా నీచంగా ఏ మొగాడికో లోబడిగాని, వాడికి వొంటిని, పవిత్రమైన వొంటిని, వాడి మోటుచేతులకి వప్పచెప్పి, ఎట్లా వుపయోగించినా వూరుకుని—ఛీ! ఛీ! ఆ యెంగిలి ....పాడు....నలిగిపోయిగాని. కనడానికి, పుత్రభిక్షని పొందడానికి. వీల్లేక పోవడమేమిటో! ఛీ ఛీ! వెళ్ళిపోయేటప్పుడు వాడు, ఎంత లోకువగా మాట్లాడాడు! ఈ మొగాళ్ళు చూపే గౌరవం దొంగగౌరవమే! బతిమాలడం వాళ్ళకే బావుంటుంది గనక బతిమాలతారు. ఆట! కాని వాడి వూహ! నేను ప్రాధేయపడ్డాననేగా! అంతా నటన! ముందు 'నేనున్నానుగా? నేను రక్షిస్తాగా!' అని అవసరమేమీ లేకుండానే అని, నా భుజంమీద చెయ్యేసి, ఎవరో విరోధులున్నట్టు దిక్కరించి నుంచున్నాడయ్యా! తరవాత పాదాలు చప్పుడౌతున్నాయనేటప్పటికి, ఆషర్టు చంకనపెట్టి గుమ్మంలో నక్కాడు. అంతా మాయ. అట్లా ఆడదాన్ని రక్షిస్తున్నట్టుగా నుంచుంటే, వాళ్ళ మనసుకి శాంతిగా వుంటుంది. నా ధైర్యంలో యిరవయ్యో వంతులేదు. వాడు వెడుతో, 'భయం లేమలే' అంటాడు పైగా. చిరునవ్వుతో, వెకిలిగా "జాగర్త, ఆ వెంకటేశ్వర్లుకూడా కన్నేశాడు. వాడివేపు చూశావా, చంపేస్తా. వాణ్ణీ నిన్నూ!" ఒకరాత్రి, ఒక్క అరగంట వాడికి లోకువైనానని, నాపైన అంత అధికారమూ, స్వతంత్రమూ వొచ్చాయి వాడికి! ఛీ పాడుజన్మ! ఈ ఆడజన్మ!...... నిజంగా యింక నాకు బిడ్డపుట్టి తీరుతుందికదూ! ఆ చిన్న గులాబి గుప్పెట్లు పట్టుకుని చిన్న చిన్న కళ్ళు మూసుకుని, పగడంవంటి నోటితో, పాలకి తడుముకొంటో, యూ, యూ, అంటూ....అమ్మోయ్!

పీళ్ళెప్పుడో ఒకప్పుడు తెలుస్తుంది ఎన్నాళ్ళు దాచగలను యిట్లా? పోయిన నెలకూడా, బయటకూచొని, నాటకమాడాను....వొదిన కొడుతుంది. ఏమైనాసరే బయట తెలియకూడదంటాడు అన్నయ్య. వొదిన వెళ్ళకొట్టి పంటుంది. అన్నయ్య వొద్దంటాడు. కాని కేకలు వేసే వొదినే నయం. అ రహస్యంగా వుంచమనడం నాకోసమా? కులం వెలిపడి నా అనేవాళ్ళులేక, నా మొహంమీద వుమ్మి వేయించుకొంటో, వొంటరినై, భ్రష్టురాలనయ్యే నా సంగతి అఖ్ఖర్లేదు: ఏపాపం ఎరక్క నిర్భాగ్యురాలికి, నాకు పుట్టే దిక్కుమాలిన, నా పిల్లల సంగతీ ఆలోచించడు. యిరుగు పొరుగునా కచేరీలోనూ తన చెల్లెలిట్లా చేసిందంటే, తన పరువు పోయిందనే దిగు లొక్కటే అతనికి—మళ్ళీ చిన్నప్పుడు అన్నయ్య బళ్ళోంచి వస్తాడని, నా కాఫీకూడా అతని గ్లాసులోనేపోసి, అంతా అతనికే వేడిచేసి యిచ్చే దాన్ని. లస్టరుచిమ్నీ, తన బంతితో అన్నయ్య బద్దలుకొడితే, నేనని ఆ నేరం నామీద పెట్టుకుని, దెబ్బలన్నీ నేను తిన్నాను. ఆవాళ రాత్రి నా బుజాల మీద చేతులేసి, "చెల్లీ ఎప్పుడూ మరిచిపోను. ఇంకెప్పుడూ నిన్ను కొట్ట" నన్నాడు. ఆవేళ నాకెంత సంతోషం వచ్చిందని! ఇప్పుడు అన్నయ్య దయగా ఒకమాట మాట్లాడడు....

నాకు చచ్చిపోయిన తరవాత నరకం అంటకుండాను నా శరీరాన్ని ఇంత అందంగాచేసి, రగిలే ఈ కోర్కెని హృదయంలో సహజంగా పుట్టించి, నాకు పెళ్ళిచ్చిన మొగుణ్ణి చంపి, పైగా నన్ను నరకానికి పంపు తాడా దేవుడు! మంగమ్మకి కొడుకుపుట్టినందుకు స్వర్గమా! పిల్లల్ని కొట్టే మంగమ్మకి! లేకలేక కష్టపడి ఈ బిడ్డను తెచ్చుకొని కన్నందుకు నరకమా! అ దేవుణ్ణి అడగనూ నాటకానికన్నా వెళ్ళనీకండా, ప్రతి రాత్రీ అన్నయ్యని

తనకి కట్టేసుకునే పడినకుండదూ, నరకం! అంతా అబద్ధం. దేవుడికిలేదు నామీదకోపం. నన్ను భయపెట్టడానికి అన్నారు. అప్పుడే మా చిన్ననాన్న బొజ్జలోకి పాలు ఏర్పడుతున్నాయి. దేవుడికే కోపంవుంటే అబ్బాయి పుడతాడని ముందే యోచించి ఆ బంగారు బొజ్జలోకి బువ్వ తయారు చేస్తాడా! అంతా అబద్ధం. వీళ్ళకి తెలియకపోతే దేవుడికి తెలీదూ నాబాధా, నా స్వభావమూ, ఆలోచనా!—నేనే కావలసినవారు, నన్నే ప్రేమించేవారు, నన్ను బతిమాలి గోముచేసి "యెంతకోపం నామీద" అని గడ్డంపట్టి తమవేపు తిప్పుకునేవారు వుండాలని ఎంతో మనసు లాగుతుంది. ఏ మొగాడు ఏ ఆడదాన్ని ప్రేమగా చూచినా, ఆపాదమస్తకం మండిపోతుంది! నన్నో! నన్నో! నాకో! నాకో! అని ప్రతి నరం అరుస్తుంది. నామీద ప్రేమలేనివాళ్ళకి, జన్మమంతా రెక్కలకష్టం పోసి ముసలిదాన్నై చస్తే ఎవరు సంతోషించను? అంతకంటే నన్ను ఒక్కరాత్రికైనా సరే కావాలనేవాడికి నా దేహమిచ్చుకుంటే పాపమా! సోమరిమల్లే పగలు తొమ్మిదింటిదాకా పట్టెమంచంమీద దొర్లే వాడినకి కాఫీకాచడం పుణ్యమని ఏశాస్త్రాల్లో వ్రాసి వుందో! ఇల్లాంటి కోరికలు, ఇంతమంది వితంతువులు వున్నారే, వాళ్ళందరికీ వుంటాయా? వాళ్ళెవరూ నాకుమల్లే గోలపెట్టినట్టు కనపడరే? వాళ్ళు మంచి వాళ్ళేమో! నాకొక్కదానికేనేమో యీ దుర్బుద్ధి! కాదు. నేనూ పైకి ఏ మెరగనట్లే కనపడతాననుకుంటా. బైటికందరూ అంతే! లోపల....ఎవరినన్నా రహస్యంగా అడగనా? అడిగితే, ఛీ ఛీ, పొమ్మంటారు! నేననను? అట్లానే తమాషా. నేనుమాత్రం అందరంత మంచిదాన్ని కానాయేమిటి? రోజూ జపంచేస్తాను. వాళ్ల బుల్లెమ్మ మల్లే తాంబూలాలు వేస్తానా? పరుపులమీద పడుకుంటానా? బ్రాహ్మడికి ప్రతినెలా పెట్టుకుంటున్నాను. మొన్న స్వాముల వారి తీర్థం పుచ్చుకున్నాను. నాకుమాత్రం భర్తే వుంటే నేను మంచిదాన్ని

కాదూ? అప్పుడు యీ పని వొద్దనడం. పిల్లల్ని కనకపోవడం, తప్పు, అపరాధం. పన్నెండేళ్ళు నిండకముందే మొదలుపెట్టి అరవై య్యో. యేటి దాకా, ఒక రోజూ వ్యవధిలేకుండా కాపరాలు చేసే యీ ముత్తైదలని చూస్తే యెవరికీ విపరీతంగా కనపడదేం? భర్తపోగానే కోర్కెకూడా చస్తుందా వాడితోకూడా? వాడిచితిమీద కాలుతుందా?.... ఎవరినన్నా కన్నెత్తి చూస్తే చాలు; ఇల్లంతా తల్లకిందులుచేసి రాగాలుపెట్టి, పరాయి ఆడదాన్ని గడప తొక్కకుండాచేసి, తమ మొగాళ్ళని తమ వుపయోగార్థమే వాడుకుంటారే! ఎన్నడూ మొగాణ్ణి యెరగని దానికి నాకు మాత్రం అట్లా వుండదూ?

నా సంగతి తెలిస్తే వీళ్ళూరుకోరు. కాని నన్నింటోంచి బైటికీ పోనీరు. నా బిడ్డని యెవరికో ఇప్పించి మళ్ళీ నన్ను చాకిరీకి తెచ్చుకుంటారు. నేనెక్కడన్నా నా బాబుతో సుఖంగా బతుకుతున్నా వీళ్ళు వోర్చుకోరు తమదైన హక్కును తమకి భుక్తమైన సొంత సౌఖ్యాన్ని నేను దొంగి లించినట్టు ఏడుస్తారు. సూర్యనారాయణ చెల్లెలిని నలుగురూ నన్నూ నా బిడ్డతో సహా చూపిస్తోంటే, అన్నయ్య సహించగలడా?

కాని, నేనొప్పుకోను, నా బాబుని, నా చిట్టి బంగారాన్ని ఎవరికీ ఇవ్వను. నాకు తప్ప వాడిమీద ఎవరికి వుంటుంది దయ! మామయ్యలూ అత్తయ్యలూ, తాతయ్యలూ వీళ్ళకి వుండదే కనికరం! పరాయి వాళ్లకి వుంటుందా? నే నివ్వనీను. నేనే పెంచుకుంటా. నన్ను వీళ్ళేం చేసినాసరే. గోలచేస్తా, యేడుస్తా. వెళ్ళిపోతా. కాని, నా బాబుని లేకలేక నా చేతుల్లోకి వొచ్చిన నా భాగ్యాన్ని పారేసుకోను, నా ముద్దులమూట చిరునవ్వొక్కటి చూడకుండా వుంటానా? నేను స్వతంగా పాలిచ్చుకుంటా నాబాబు నన్ను గుర్తుపడితే ఇన్ని కష్టాలు, వెలీ, తిట్లూ, అన్నీ తనకోసమే, అని తెలుసు కుంటే, నన్నూ, నా మొహాన్నీ, గుర్తుపట్టి, చేతులు జాచి, నావేపు "అమ్మా"

అంటే, పకపక రత్నాలు నవ్వితే, నామీదే అంత ప్రేమా చూపితే నాకింకేం కావాలి?—వీళ్లకి నా బిడ్డమీద కూడా కోపం ఎందుకొస్తుందో? నేనంటే పోనీ అపరాధం చేశాననుకోవచ్చు. నోరెరగని ఆ పసిగుడ్డేంచేసింది? ఒకవేళ నన్ను వాళ్లల్లో వుణ్ణిచ్చినా వుంటానా! వాడిముందు నన్ను లోకువగా చూస్తే నేను భరించగలనా? వాణ్ణి తిట్టి, వాడిచేత చాకిరీ చేయించుకుంటే—ఎక్కడికన్నా వెళ్ళిపోతా—యెక్కడికో. నాన్న అంటే ఏమననూ? వచ్చి పోయినాడంటా. కాదు.... "నేవే నీనాన్న" అంటా.

*